

**T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temel Eğitim Ana Bilim Dalı
Sınıf Eğitimi Bilim Dalı**

**HAYAT BİLGİSİ KONULARINDA YAPILAN NİTEL ÇALIŞMALARIN
İNCELENMESİ: BİR META-SENTEZ ÇALIŞMASI**

Yüksek Lisans Tezi

Gökhan USLU

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ULUCAN

Elazığ, 2019

ONAY SAYFASI

T.C.
Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temel Eğitim Ana Bilim Dalı
Sınıf Eğitimi Bilim Dalı

Gökhan USLU'nun Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ULUCAN danışmanlığında hazırlamış olduğu *Hayat Bilgisi Konularında Yapılan Nitel Çalışmaların İncelenmesi: Bir Meta-Sentez Çalışması* tezi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun 04/07/2019 tarih ve 2019-26/2 sayılı kararı ile oluşturulan jüri tarafından 16/07/2019 tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı sayılmıştır.

Jüri Üyeleri

İmza

1. Dr. Öğr. Üyesi Seda ALTUNBAŞ YAVUZ
2. Dr. Öğr. Üyesi Seda KERİMGİL ÇELİK
3. Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ULUCAN

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulunun

tarih

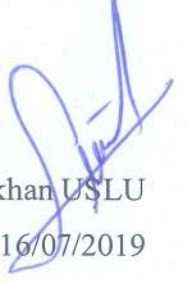
ve

sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ayşegül GÖKHAN
Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

BEYANNAME

Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ULUCAN danışmanlığında hazırlamış olduğum "Hayat Bilgisi Konularında Yapılan Nitel Çalışmaların İncelenmesi: Bir Meta-Sentez Çalışması" adlı yüksek lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi halinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

Gökhan UŞLU

16/07/2019

ÖN SÖZ

İlk olarak bu araştırmamda destekleri ile her zaman yanımda olan değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ULUCAN'a teşekkür ederim. Tez yazım sürecimin başlangıcından sonuna kadar her aşamasında emeği bulunan, çok kıymetli büyüğüm Dr. Öğr. Üyesi Cengiz TAŞKIRAN'a teşekkür ederim.

Her daim benimle beraber olan, beni destekleyen ve teşvik eden aileme, hayat ışığım ve bitmeyen enerjim olan oğlum Yağız Alp USLU'ya ve kıymetli eşim Zehra USLU'ya teşekkür ederim.

Gökhan USLU

Elazığ, 2019

ÖZET

Yüksek Lisans Tezi

HAYAT BİLGİSİ KONULARINDA YAPILAN NİTEL ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ: BİR META-SENTEZ ÇALIŞMASI

Gökhan USLU

Fırat Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Temel Eğitim Ana Bilim Dalı
Sınıf Eğitimi Bilim Dalı
Elazığ, 2019, Sayfa: XIV+100

Eğitim kavramı, toplumların kalkınmasında ve huzurunda önemli bir yere sahip olmakla birlikte, bilim ve teknoloji ile paralel ve onlarla aynı süreçlerde değişiklik göstererek sürekli gelişme çabasıdadır. Bir toplumun tüm yönlerinin aynı anda kalkınmasında ve milletlerin çağdaşlaşmasında eğitim, çok kritik bir yere sahiptir. Bireylerin yaşamlarının ilk yıllarında, eğitim ve öğretim açısından planlı ve programlı olarak sürece dâhil olduğu zamanlar ilkökul yıllarıdır. Bireylerin okul hayatının ilk yılları olan bu dönemler, onların kişilik ve karakterlerinde önemli bir yere sahiptir. Örgün eğitimle karşılaşılın bu dönemlerde, bireyleri, gündelik ve faydalı bilgilerle donatmak , tüm hayatlarını etkileyen kişilik özelliklerinin temelini atmak için Hayat Bilgisi dersi ilkökulun 1, 2 ve 3. sınıfında okutulmaktadır.

Hayatın kendisi olan Hayat Bilgisi dersi, kendisinde barındırdığı önem ölçüsünde, araştırmacıların hangi konularda nasıl çalışma yaptığı, araştırmacıların bu çalışmalarında hangi bulgulara ulaştığı ve bunları nasıl yorumladığı önem arz etmektedir. Araştırmaya dâhil edilme şartlarını taşıyan çalışmaların değerlendirilmesi, yine bu çalışmaların benzer ve farklı bulgularının belirlenmesi, yeni bulgu ve sonuçlara ulaşarak alanda hangi konularda ne tür çalışmalar yapılmasına gereksinim olduğu için böyle bir çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır. Bu araştırmanın amacı da Hayat Bilgisi konularında yapılan nitel çalışmaların belirlenerek araştırmaya dâhil edilme şartlarını taşıyan çalışmaların bulgularını meta-sentez yöntemi ile incelemektir. YÖK Tez Merkezi veri tabanında “Hayat Bilgisi” anahtar sözcükleri ile tarama yapılmış, yapılan taramalar sonucunda 148 Yüksek lisans tezi, 28 Doktora tezi ve 1 Sanatta Yeterlilik tezi

olmak üzere toplamda bulunan 177 adet çalışmanın içerisinde araştırmaya dâhil edilme ölçütlerini taşıyan araştırmalardan 38 tanesi, uzman görüşlerinden yararlanarak tespit edilmiş ve örnekleme oluşturmuştur. İzin konusunda kısıtlama yapılmış 43 adet çalışma, araştırmaya dâhil edilmemiştir. Araştırmaya dâhil edilen her bir yüksek lisans ve doktora tezleri ayrıntılı bir şekilde incelenerek kodlaması yapılmış ve bilgisayar ortamında kayıt altına alınmıştır. İncelenmesi gerçekleştirilen araştırmalar Z1, Z2, Z3... Z38 olarak kodlanmıştır.

Araştırma sonunda elde edilen bulgular tablolar halinde gösterilmiştir. Bulgular yorumlandığında sonuç olarak, eğitim ve öğretimin çağın ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi, yaşantısal ve öğrenciye görelilik ilkesiyle paralel gelişmesi gerektiği saptanmıştır. Hayat Bilgisi dersinde kullanılan strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili yapılan nitel çalışmalar incelendiğinde, örnek olay yöntemi, müzikle öğretim, müze uygulamaları, aile katılımı etkinlikleri ile ilgili çalışmalar yapıldığı görülmüştür. Bu çalışmaların uygulanma aşamasından önce verilen eğitimlerle öğretmen, öğrenci ve ailelerin algılarının olumlu yönde değiştiği belirlenmiştir. Hayat Bilgisi dersinin başka ülkelerdeki örnekleriyle karşılaştırıldığı çalışmalar incelendiğinde, sadece Fransa ile karşılaştırma yapıldığı görülmüştür. En fazla lisansüstü çalışmanın Marmara Üniversitesinde yapıldığı saptanmıştır. 33 adet yüksek lisans, 5 adet ise doktora çalışması yapıldığı belirlenmiştir. Araştırma modeli olarak en sık doküman analizi tekniği kullanılmıştır. Buna bağlı olarak en fazla veri dokümanlardan toplanmış ve toplanan bu veriler yine en fazla içerik analizi ile incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hayat bilgisi dersi, Meta sentez, Nitel çalışmalar

ABSTRACT

Master's Thesis

INVESTIGATION OF QUALITATIVE STUDIES ON LIFE SCIENCE: A META-SYNTHESIS STUDY

Gökhan USLU

**Fırat University
Institute of Educational Science
Department of Basic Education
Division of Primary Education
Elazığ, 2019; Page: XIV+100**

Although the concept of education has an important place in the development and presence of societies, it strives for continuous development by changing in parallel with and in the same processes with science and technology. Education has a critical place in the development of all aspects of a society at the same time and in the modernization of nations. In the first years of the life of individuals, it is the primary school years in which education and training are planned and programmed. These periods, which are the first years of individuals' school life, have an important place in their personality and character. In these periods of formal education, in order to equip individuals with daily and useful information and lay the foundation of personality traits that affect all their lives, Life Science course is taught in the 1st, 2nd and 3rd grade of primary school.

Life Science course, which is the life itself, is important to the extent of the importance it contains, how the researchers work on what subjects, what findings the researchers reach in these studies and how they interpret them. Such a study is needed because of the evaluation of the studies that include the conditions of inclusion in the research, determination of similar and different findings of these studies and reaching the new findings and results, and what kind of studies are needed in the field. The aim

of this study is to determine the qualitative studies in the field of life studies and to examine the findings of the studies that are included in the research by means of meta-synthesis method. In the database of YÖK Thesis Center, “Life Science” keywords were searched. As a result of the researches, out of 177 studies, 148 master's theses, 28 doctoral theses, and 1 proficiency in art thesis, 38 of the researches that included the criteria for inclusion in the research were expert opinions. and the sample was formed. 43 studies with restricted restrictions were not included in the study. Each master and doctorate theses included in the study were examined in detail and coded and recorded on computer. Z1, Z2, Z3 were coded as... Z38

The findings obtained at the end of the research are shown in tables. When the findings were interpreted, it was found that education and training should be arranged according to the needs of the age and should develop parallel to the principle of experiential and student relativity. When the qualitative studies about the strategies, methods and techniques used in the Life Science course were examined, it was seen that there were studies about case study method, music teaching, museum practices, family participation activities. It was determined that the perceptions of teachers, students and families changed positively with the trainings given before the implementation phase of these studies. When studies on Life Science were compared with examples from other countries, it was seen that only France was compared. The highest number of graduate studies was conducted at Marmara University. It was determined that 33 master and 5 doctorate studies were conducted. Document analysis technique was used most frequently as research model. Accordingly, the most data were collected from the documents and these data were analyzed again by content analysis.

Key Words: Life science lesson, Meta synthesis, Qualitative studies

İÇİNDEKİLER

ONAY SAYFASI	I
BEYANNAME	II
ÖN SÖZ	III
ÖZET	IV
ABSTRACT.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VIII
TABLolar LİSTESİ	XI
ŞEKİLLER LİSTESİ	XII
EKLER LİSTESİ.....	XIII
SİMGELER/ KISALTMALAR LİSTESİ.....	XIV

BİRİNCİ BÖLÜM

I. GİRİŞ	1
1.1. Araştırma Problemi.....	4
1.2. Araştırmanın Önemi	5
1.3. Araştırmanın Amacı.....	7
1.4. Sayıtlılar.....	7
1.5. Sınırlılıklar.....	7
1.6. Tanımlar.....	8

İKİNCİ BÖLÜM

II. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR.....	12
2.1. İlgili Alanyazın	12
2.2. Hayat Bilgisi Dersinin Tanımı, Amacı ve Tarihsel Gelişimi.....	12
2.3. Cumhuriyet'ten İtibaren Yapılan Programlar.....	14
2.3.1. 1924 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	14

2.3.2. 1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	15
2.3.3. 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	16
2.3.4. 1948 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	18
2.3.5. 1968 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	19
2.3.6. 1998 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	21
2.3.7. 2005 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	22
2.3.8. 2009 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	23
2.3.9. 2015 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	25
2.3.10. 2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı	26
2.4. İlgili Araştırmalar	27

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. YÖNTEM.....	48
3.1. Araştırmanın Modeli.....	48
3.2. Çalışma Grubu (Evren ve Örneklem)	50
3.4. Veri Toplama Süreci.....	51
3.5. Meta Senteze Dahil Edilen Çalışmalar	52
3.6. Verileri Analiz Etme	55

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV.BULGULAR VE YORUM	57
4.1. Hayat Bilgisi dersinin tarihsel gelişimi, değişimi ve içeriği konularında yapılan çalışmalar	57
4.2. Hayat Bilgisi dersi ve öğretim programı hakkında yapılan çalışmalar.....	57
4.3. Hayat Bilgisi dersinde kullanılan strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili yapılan çalışmalar	60

4.4. Hayat Bilgisi dersinde hangi ders araç ve gereçlerinin (materyallerin) kullanıldığı ve kullanılan bu materyallerin ihtiyaçlara karşılık verip vermediği ile ilgili yapılan çalışmalar	64
4.5. Hayat Bilgisi dersinin içeriğinde bulunan değerler, etkinlikler ve becerilerin sayısı, niteliği ve ulaşılabilirlik seviyesi ile ilgili yapılan çalışmalar	66
4.6. Hayat Bilgisi dersinin başka ülkelerdeki örnekleriyle karşılaştırıldığı çalışmalar ..	73
4.7. Hayat Bilgisi dersinin eğitim politikalarıyla ilişkisini inceleyen çalışmalar	74
4.8. Araştırma kapsamına alınan Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların üniversitelere göre dağılımı.....	75
4.9. Araştırma kapsamına alınan Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların yayın türlerine göre dağılımı	77
4.10. Araştırma kapsamına alınan Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların yayın yıllarına göre dağılımı	77
4.11. Araştırma kapsamına alınan Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların araştırma model ve yöntemlerine göre dağılımı.....	78
4.12. Araştırma kapsamına alınan Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların veri toplama araç ve yöntemleri bakımından dağılımı.....	78
4.13. Araştırma kapsamına alınan Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların veri analizi yöntemleri açısından dağılımı	79
4.14. Araştırma kapsamına alınan Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmalarda verilerin elde edildiği grupların dağılımı.....	80

BEŞİNCİ BÖLÜM

5.1. Sonuç ve Tartışma	81
5.2. Öneriler	87
KAYNAKLAR	90
EKLER	98
ÖZGEÇMİŞ	100

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Yıllara Göre Hayat Bilgisi Derslerinin Haftalık Ders Saati.	13
Tablo 2. Meta-senteze dâhil edilen çalışmalar	52
Tablo 3. Hayat Bilgisi dersinin tarihsel gelişimi, değişimi ve içeriği konularında yapılmış çalışmalar	57
Tablo 4. Hayat Bilgisi dersi ve öğretim programı ile ilgili yapılmış çalışmalar	57
Tablo 5. Hayat Bilgisi dersinde kullanılan strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili yapılmış çalışmalar	60
Tablo 6. Hayat Bilgisi dersinde hangi ders araç ve gereçlerinin (materyallerin) kullanıldığı ve kullanılan bu materyallerin ihtiyaçlara karşılık verip vermediği ile ilgili yapılmış çalışmalar	64
Tablo 7. Hayat Bilgisi dersinin içeriğinde bulunan değerler, etkinlikler ve becerilerin sayısı, niteliği ve ulaşılabilirlik seviyesi ile ilgili yapılmış olan çalışmalar.....	67
Tablo 8. Hayat Bilgisi dersinin başka ülkelerdeki örnekleriyle karşılaştırıldığı ile ilgili yapılmış olan çalışmalar.....	73
Tablo 9. Hayat Bilgisi dersinin eğitim politikalarıyla ilişkisi ile ilgili yapılmış olan çalışmalar	74
Tablo 10. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların, üniversitelere göre dağılımı.	76
Tablo 11. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların, yayın türlerine göre dağılımı	77
Tablo 12. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların, yayınlandıkları yıllara göre dağılımı	77
Tablo 13. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların, araştırma model ve yöntemlerine göre dağılımı	78
Tablo 14. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların, veri toplama araç ve yöntemlerine göre dağılımı	79
Tablo 15. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların, veri analizi yöntemlerine göre dağılımı	79
Tablo 16. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmalarda, verilerin elde edildiği grupların dağılımı	80

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Hayat Bilgisinin Kapsamı	2
Şekil 2. Hayat Bilgisi dersi tema isimleri	23
Şekil 3. 2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alan yaklaşım ifadeleri	24
Şekil 4. Meta-sentez araştırmasının basamakları	49

EKLER LİSTESİ

EK 1. Etik Kurul Raporu	98
EK 2. Orijinallik Raporu	99

SİMGELER/ KISALTMALAR LİSTESİ

DPT	: Devlet Personel Teşkilatı
HBDÖP	: Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
SOBEP	: Sosyal Beceri Eğitim Programı
TTK	: Talim ve Terbiye Kurulu
TÜRÇEK	: Türkiye Çevre Koruma ve Yeşillendirme Kurumu
TYÇ	: Türkiye Yeterlilik Çerçevesi
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu

BİRİNCİ BÖLÜM

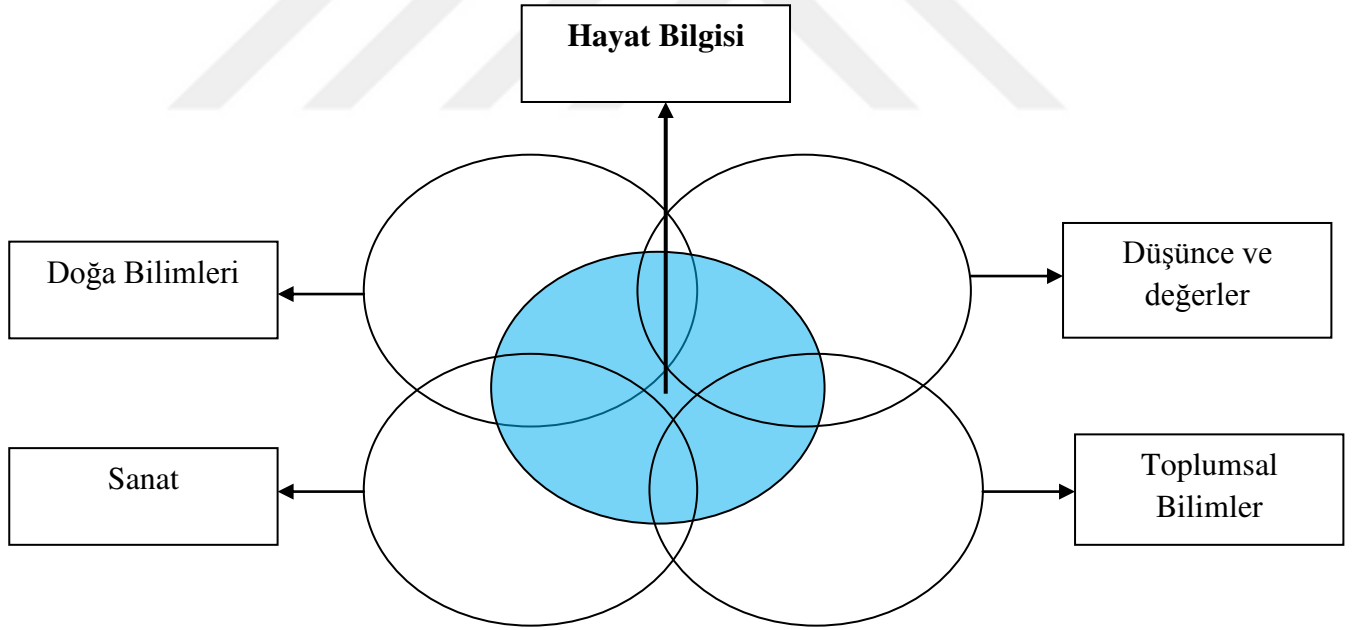
I. GİRİŞ

Eğitim kavramı, toplumların kalkınmasında ve huzurunda önemli bir yere sahip olmakla birlikte, bilim ve teknoloji ile paralel ve onlarla aynı süreçlerde değişiklik göstererek sürekli gelişme çabasıdır. Bir toplumun tüm yönlerinin aynı anda kalkınmasında ve milletlerin çağdaşlaşmasında eğitim, çok kritik bir yere sahiptir. Öğrenci, öğretmen, eğitim ve öğretim programları ve kullanılan öğretim materyalleri, eğitim sisteminin çok önemli unsurlarıdır. İhtiyaçlar, istekler ve ilgiler değiştikçe, eğitim ve öğretimin içinde bulunan, tüm bu unsurların da değişmesi muhtemel ve gereklidir. 2005 yılında davranışçı yaklaşımın terk edilip yapılandırmacı yaklaşıma geçilmesi ile birlikte eğitimle ilgili tüm paydaşların ve öğelerin değişimi sağlanmıştır. Artık en önemli konumda bulunan öğrenci, pasif ve etkilenen birey konumundan aktif, etkileyen ve çevresiyle devamlı etkileşim halinde olan bir birey durumuna gelmiştir.

Bireylerin yaşamlarının ilk yıllarında, eğitim ve öğretim açısından planlı ve programlı olarak sürece dâhil olduğu zamanlar ilkokul yıllarıdır. Bireylerin okul hayatının ilk yılları olan bu dönemler, onların kişilik ve karakterlerinde önemli bir yere sahiptir. Örgün eğitimle karşılaşılacak bu dönemlerde, bireyleri, gündelik ve faydalı bilgilerle donatmak , tüm hayatlarını etkileyen kişilik özelliklerinin temelini atmak için Hayat Bilgisi dersi ilkokulun 1, 2 ve 3. sınıfında okutulmaktadır.

Bilimsel düşünme becerisini kazanarak gündelik yaşamda karşılarına çıkan sorunları algılayıp çözüm üretebilme, kazanılan bilgi ve becerileri benzer ve farklı problemler üzerinde uygulama, çözüm odaklı düşünme, içinde bulunulan topluluğa, ülke ve dünya şartlarına ayak uydurabilme, tüketim yaparken bilinçli hareket ederek aynı anda üretici konumuna da geçebilme becerilerinin kazanıldığı dönem olan ilköğretim yıllarında Hayat Bilgisi dersi çok önemli bir yere sahiptir (Güneş ve Demir, 2007, s.169-180). Bireye, kendi yaşantısında var olan tüm etkenleri düşündürerek eğitiminin ilk yıllarından başlayıp etkileşim içinde bulunduğu çevresi ve çevre problemleri üzerine geçerli ve güvenilir bilgiler elde ederek olumlu tutum geliştirme, faydalı beceriler kazandırma hedefi olan Hayat Bilgisi dersi, "öğretimde toplulaştırma" prensibi dikkate alınarak tasarlanmıştır (Binbaşioğlu, 2003).

Ülkemizin eğitim geçmişini Osmanlı Devleti zamanından başlatacak olursak, Hayat Bilgisi dersi, ilk olarak Saffet Paşa'nın, bugünkü karşılığında "eğitim işlerinden sorumlu bakan" olduğu dönemde (1869) eğitim tarihimizde yerini almıştır. Daha sonrasında ise Cumhuriyet dönemlerindeki tüm öğretim programlarında, Hayat Bilgisi dersi kendine yer bulmuştur (Şahin, 2009, s.402-410). İlk olarak bireylerin önce kendini daha sonra bir üyesi olduğu topluluğu ve tüm dünyayı algılayarak tanımaları için oluşturulan Hayat Bilgisi dersi, 1924, 1936, 1948, 1968, 1998, 2005, 2015 ve son olarak da 2018 de uygulamaya konulmuş olan öğretim programlarında bulunmaktadır (Şentürk, 2015). Hayat Bilgisi dersi öğretim programlarında, Cumhuriyet rejimimizin uygulanmaya başladığı günden bugüne kadar, eğitim alanında yapılmış olan tüm öğretim programlarında, ülkemizin, içinde bulunulan şartlar ve dünyadaki değişimlere göre ihtiyaç ve beklentilere cevap verebilmesi için belli zamanlarda; amaç, yöntem ve kazanım olarak değişikliklere gidilmiştir (Şahin, 2009). Hayat Bilgisi dersinin içeriğini, Toplumsal bilimler, Doğa bilimleri, Sanat ve Düşünce ve Değerler alanlarının ortak noktalarının bir araya gelerek oluşturduğunu söyleyebiliriz.

Şekil 1. Hayat Bilgisinin Kapsamı (Sönmez, 2005)

Eğitim açısından bu derece önemli olan bir dersin ortaya çıkması, değişim ve gelişimi doğal olarak merak uyandırmaktadır. Geçen zaman içinde Hayat Bilgisi dersinin nelerden etkilendiği, hangi değerlendirme ölçütlerine maruz kaldığı ve

ihtiyaçlarının neler olduğu hakkında ne gibi çalışmaların yapıldığı dikkat çekicidir. Araştırmacıların dersin alanına yaptığı katkıların hangi konularda ve neler olduğu, ayrıca temalar oluşturulan ortak konularda hangi değişikliklerle benzer ya da farklı bulgu ve sonuçların ortaya çıktığı merak konusu olmuştur. Araştırmaya dâhil edilen çalışmaların bulgu ve sonuçlarının, benzerlik ve farklılıklarının tespit edilerek sentezlenmesi, şimdiye kadar yapılan çalışmalar hakkında fikirler üretmeye yardımcı olacak, alandaki eksikliklerin tespit edilip araştırmacıların hangi konularda çalışmalar yapması gerektiğine ışık tutarak, ortak bir anlayış oluşturacaktır.

Bu araştırmada aynı alandaki nitel çalışmaların bulgularındaki benzerlikleri ve farklılıkları bir araya getirip yorumlayarak yeni bulgu ve sonuçlara ulaşmayı sağlayan, yapılan analizlerin sonucunda genele yordanabilir bilgiler açığa çıkarmayı sağlayan meta-sentez yaklaşımı kullanılacaktır. Birer birer analiz edilen araştırmalar yani parçaların birleştirilmesiyle birçok araştırmanın bulguları bu yaklaşımla bir arada incelenip sentezlenebilir.

Bu yaklaşımın merkezinde, alanda yapılmış çalışmalarda elde edilen farklı yorumlanabilir bulguların bir araya getirilip sentezlenerek daha kapsamlı ve kuvvetli bulgular ve sonuçların ortaya çıkarılması yer almaktadır. Ek olarak meta-sentez çalışmasına dâhil edilebilme ölçütlerini taşıyan araştırmaların bulgularından yola çıkarak oluşturulabilecek ana tema ve alt temaların üretildiği bir süreç olarak da bahsedilebilir (Deniz, 2018).

Meta-sentez farklı araştırmaların bulgularının incelenerek ve bu bulguların benzerliklerinin ve farklılıklarının analiz edilip sentezlenebildiği çalışmalardır. Meta-sentezle birlikte belirli bir alanda daha net bir bakış açısı, eksiklik ve fazlalıklar sistemli bir şekilde analiz edilip farklı ihtiyaçlar belirlenebilir. Meta-sentez tekniği, araştırmaların verilerinden elde edilmiş bulguların ve yorumların, çalışmayı yapan araştırmacının tekrar yorumlayabilmesidir. Amaç çalışmaya dâhil edilen araştırmaların yerine geçmek değil, sentezlenen bilgilerin ışığında yeni bakış açıları geliştirilerek sentez yapmayı sağlamaktır (Saraçoğlu, 2015).

1.1. Araştırma Problemi

Problem Cümlesi: Hayat Bilgisi alanında hangi konularda ne tür çalışmalar yapılmış ve bu çalışmalardan elde edilen bulguların benzerlikleri ve farklılıkları nelerdir? Alt Problemler:

1. Hayat Bilgisi dersinin tarihsel gelişimi, değişimi ve içeriği konularında yapılan çalışmalar nelerdir ve hangi bulgulara ulaşılmıştır?
2. Hayat Bilgisi dersi ve öğretim programı hakkında hangi çalışmalar yapılmıştır ve bu çalışmalarda hangi bulgulara ulaşılmıştır?
3. Hayat Bilgisi dersinde kullanılan strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili yapılan çalışmalar hangileridir ve bu çalışmalarda hangi bulgulara ulaşılmıştır?
4. Hayat Bilgisi dersinde hangi ders araç ve gereçlerinin (materyallerin) kullanıldığı ve kullanılan bu materyallerin ihtiyaçlara karşılık verip vermediği ile ilgili yapılan çalışmalar nelerdir ve bu çalışmalarda hangi bulgulara ulaşılmıştır?
5. Hayat Bilgisi dersinin içeriğinde bulunan değerler, etkinlikler ve becerilerin sayısı, niteliği ve ulaşılabilirlik seviyesi ile ilgili yapılan çalışmalar nelerdir ve bu çalışmalarda hangi bulgulara ulaşılmıştır?
6. Hayat Bilgisi dersinin başka ülkelerdeki örnekleriyle karşılaştırıldığı çalışmalar nelerdir ve bu çalışmalarda hangi bulgulara ulaşılmıştır?
7. Hayat Bilgisi dersinin eğitim politikalarıyla ilişkisini inceleyen çalışmalar hangileridir ve bu çalışmalarda hangi bulgulara ulaşılmıştır?
8. Araştırma kapsamına alınan Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların üniversitelere göre dağılımı nasıldır?
9. Araştırma kapsamına alınan Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların yayın türlerine göre dağılımı nasıldır?
10. Araştırma kapsamına alınan Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların yayın yıllarına göre dağılımı nasıldır?
11. Araştırma kapsamına alınan Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların araştırma model ve yöntemlerine göre dağılımı nasıldır?
12. Araştırma kapsamına alınan Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların veri toplama araç ve yöntemleri bakımından dağılımı nasıldır?

13. Araştırma kapsamına alınan Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların veri analizi yöntemleri açısından dağılımı nasıldır?
14. Araştırma kapsamına alınan Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmalarda verilerin elde edildiği grupların dağılımı nasıldır?

1.2. Araştırmanın Önemi

Eğitim, dünyadaki canlıların en gelişmiş olan insan için tüm hayatı boyunca devam eder. Çoğu tanımda da eğitimin bir davranış değişikliği meydana getirdiğini anlıyoruz. (Yağcı, Başar ve Aşkın, 2016, s.62). Diğer tanımları inceleyecek olursak karşımıza hemen hemen aynı doğrultuda devam eden ve aynı sonuçları çıkarabileceğimiz cümleler çıkmaktadır. Örneğin Ertürk(1972) eğitimi, "bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme süreci" diye nitelendirmiştir. Ayrıca eğitim süreç içinde istendik yönde kültürleme olarak da tanımlanmaktadır (Senemoğlu, 2013). Güneş ve Demir (2007) de eğitimi, bireyin yaşamındaki insanlara ve karşılaştığı durumlara doğru tepki verebilmesini, problemlere çözüm bulmasını dolayısıyla da yaşama ayak uydurabilmesini sağlayabilme süreci olarak ifade etmektedir. Önemli olan bireylere doğru ve seviyelerine uygun öğretim yapılması ve bu sayede iyi birer vatandaş olarak yetişmelerini sağlamaktır (Yiğit , Devecioğlu ve Ayvaci, 2002). Güven ve Ersoy (2007) de toplumların kalkınmasında eğitimin etkin rol oynadığını belirtmiş, günümüzde ise olmazsa olmaz bir unsur olduğunu aktarmıştır. Bütün bu önemi meydana getirenler ise sosyal, kültürel aynı zamanda ekonomik ve teknolojik alanlarda, dünyada hızlı bir şekilde yaşanmakta olan gelişmeler ve değişikliklerdir. Taş, (2004) de bu değişmelere ayak uydurup daha fazla gelişim sağlanması ve nitelikli bireyler yetiştirilmesinin ancak eğitim yoluyla gerçekleştirilebileceğini dile getirmiştir.

Bireylerin hayatlarında, istendik yönde davranış değişikliği oluşturma amacının planlı ve programlı bir süreç olarak gerçekleştiği en önemli kurumların başında, eğitim kurumlarının ilk basamağını oluşturan ilköğretimin geldiği görülmektedir (Erol ve Kiroğlu, 2012, s.155-176). İlköğretim kurumu olan ilkokul, eğitim sürecinin içerisine dahil ettiği bireylerin, çevresindekilerle etkileşimini iyileştirici, sosyal ve ekonomik hayatlarını üst düzey verimlilikle geçirebileceği her türlü kazanım ve becerilerle donatarak her Türk vatandaşını, iyi bir birey olarak yetiştirmeye çalışır (Kavcar,

Oğuzkan ve Sever, 1997). Öncelikle bireyin toplumsallaşması, kendi ailesi içerisinde, dar sınırlara sahip olabilecek bu alanda, sonrasında ise örgün eğitime atıldığı ilköğretimle birlikte ulusal düzeyde gerçekleşir. Ülkenin ulusal devamlılığı, milli birlik ve bütünlük, değerler, ilkeler benimsenerek gerçekleşir. Akranlarından oluşan bir arkadaş grubu oluşturarak bu grubu genişletmek hedefine sahip birey, öncelikle aile çevresini aşmalıdır. Böyle bir ortam oluşturmak için ise okul, oldukça önemlidir. Bu öneme göre doğal olarak, bireye okulda kazandırılanlar da hayatidir (Erol ve Kiroğlu, 2012, s.155-176).

Hayat Bilgisi dersi, bireylerin öncelikle kendisini, ailesini, çevresini ve dünyayı tanıyarak gerçek hayata hazırlanabilmesi için toplu öğretim yaklaşımı ile oluşturulmuştur (Kılıç, 2018). Sosyal Bilgiler ve Fen Bilimleri derslerinin birleşimi olarak bütüncül bir şekilde hazırlanan bu ders, İlkokul 1, 2 ve 3. Sınıflarda; Cumhuriyet'in öncesinde Osmanlı Devleti zamanından Cumhuriyet sonrası günümüze kadar eğitim hayatımızda yerini almıştır. Öğrencilerin yaş seviyesi ile somut kavram ve olayları algılayabildikleri düşünüldüğünde Hayat Bilgisi dersinin içeriğinin, öğretim programının da olabildiğince somutlaştırılması gerekmektedir. Öğretim programları ve eğitim sistemleri bilim ve teknolojik gelişmeler ile çağın gerekliliğinden dolayı zor da olsa sürekli olarak geliştirilip güncelleştirilmelidir.

Eğitim sistemimizde çok öneme sahip olan bu dersin;

- Tarihsel gelişimi, değişimi ve içeriği,
- Öğretim programı,
- Kullanılan strateji, yöntem ve teknikler,
- Hangi ders araç ve gereçlerinin (materyallerin) kullanıldığı ve kullanılan bu materyallerin ihtiyaçları karşılama oranı,
- Değerler, etkinlikler ve becerilerin sayısı, niteliği ve ulaşılabilirlik seviyesi,
- Başka ülkelerle karşılaştırılması,
- Eğitim politikalarıyla etkileşimi ile ilgili yapılan araştırmaların incelenmesi önem arz etmektedir. Bu araştırmada da Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmalar incelenerek araştırmaların bulguları sentezlenecektir. Literatürde bu şekilde bir çalışma olmadığı için MEB'e ve ilgili araştırmacılara katkı sunup yol göstereceği düşünülmektedir.

1.3. Araştırmanın Amacı

Hayatın kendisi olarak görülen Hayat Bilgisi dersi, içeriğinde barındırdığı önem ölçüsünde araştırmacıların hangi konularda nasıl çalışma yaptığı, araştırmacıların bu çalışmalarında hangi bulgulara ulaştığı ve bunları nasıl yorumladığı önem arz etmektedir. Araştırmaya dahil edilme şartlarını taşıyan çalışmaların değerlendirilmesi, dahil edilen araştırmaların bulgularının, benzerliklerinin ve farklılıklarının açığa çıkarılarak, yeni bulgulara ulaşılması, böylece alanda hangi konularda çalışmalar yapıldığının veya hangi konularda çalışmaların yapılmasına gereksinim olduğu hakkında bilgi sunabilmek amacıyla böyle bir çalışmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu araştırmanın amacı da Hayat Bilgisi konularında yapılan nitel çalışmaların belirlenerek araştırmaya dâhil edilme şartlarını taşıyan çalışmaların bulgularını meta-sentez yöntemi ile incelemektir.

1.4. Sayıtlar

Araştırmaya dâhil edilen çalışmalar; uygulanma yaklaşımı, veri toplama ve analiz etme tekniklerine göre nitel araştırma tekniklerine göre sürdürülmüştür.

1.5. Sınırlılıklar

1. Çalışma, 1988-2018 yılları arasında ülkemizde Hayat Bilgisi konularında yapılmış nitel çalışmaların bulguları ile sınırlıdır.
2. Çalışmanın örnekleme, Ulusal Tez Merkezinde (tez.yok.gov.tr) yer alan kaynaklardan ulaşılan yüksek lisans, doktora ve sanatta yeterlilik tezleriyle sınırlıdır.
3. Çalışmanın verileri, literatür taraması yapılarak araştırmacı tarafından çalışmanın içeriği için seçilen çalışmalarla sınırlıdır.
4. Araştırma meta-sentez yönteminin sınırlılıkları ile sınırlıdır.
5. Ulusal Tez Merkezinde, erişime açık olmayan ya da ulaşılamayan çalışmalar araştırmaya dâhil edilmemiştir.

1.6. Tanımlar

Etkinlik: “Hedeflenen kazanımlara ulaşmak için belirli teknik ve yöntemlere göre tasarlanarak planlanmış davranışların tümüdür” (MEB, 2005).

Tema: “Özelden genele, kavramları, konuları ve üniteleri birbiri ile ilişkilendirerek bir bütün haline getiren, öğrenmenin gerçekleşmesini sağlayan yapıdır” (MEB, 2005).

Değerler Eğitimi: “Kendisinde var olan değerler, kişilerin gelecekteki kişiliğini, algılama biçimlerini, davranışlarını ve hatta tüm yaşamını ilgilendirecek öğeleri barındırdığından dolayı, kişinin daha önemli değerleri fark etmesi, istenilen değerlerin kazanılması ve yeni değerleri içselleştirmesi; değerlerin hepsini, kişiliğin ana yapısı olarak görerek davranışa dönüştürmesi gerekmektedir. Değerler eğitimi de, yaşam boyu süregelen bu değer kazanma/kazandırma süreçlerini ifade etmektedir (Gözel, 2018).

Sözlü Tarih: Tarihsel açıdan önemli olan bir konu ile ilgili hatıraların ve şahsi açıklamaların ilgili şahıslarla gerçekleştirilen görüşmeler tekniğiyle kayıt altına alınması olarak belirtilebilir (Kılıç, 2018).

Yerel Tarih: Bir bölgenin ya da yörenin tarih boyunca karşılaştığı gelişim süreci ve bu sürecin o bölgede yarattığı izler olarak ifade edilebilir (Kılıç, 2018).

Eleştirel Düşünme: Bir konu ile ilgili akıl yürüterek (o konu ile ilgili önerme sunarak delil toplamak ve savunulan düşüncenin kanıtlarını ortaya koymak amacıyla çıkarım yaparak bilgi toplamak) bir sonuca varmak olarak tanımlanabilir (Akbay, 2017).

Eğitim Politikası: Hedeflenen her türlü eğitim amaçlarına, başarı ile ulaşılabilmesi için bir topluluğun veya eğitim kurumunun, alacağı kararlara kanunen bir temel oluşturacak kararları içine alan temel bir plandır (Karatay, 2017).

Politika: Toplulukta alınacak kararlara ve yapılacak işlere yol göstermek için ortaya konulmuş olan kurallardır (Karatay, 2017).

Beceri: Bireyin bir işi rahatlıkla yapabilmesi için kazanılması gereken yetenekler olarak tanımlanabilir (Tezcan, 2016).

Sosyal Beceri/ler: Gözlem yaparak, model alarak, tekrar edip geri dönüt alarak kazanılan, sözel ve sözel olmayan davranışları içine alan uygun iletişim kanallarını

başlatan ve devam ettirerek pekiştirilen davranışlar olarak ifade edilebilir (Tezcan, 2016).

Sosyal Beceri Eğitim Programı (SOBEP): Öğrenci ihtiyaçlarını karşılayabilmek için oluşturulan sosyal becerileri artırmayı hedefleyen ve aynı yaş grubu için olumlu ilişkiler geliştirebilmeyi sağlayan Hayat Bilgisi dersi kapsamında işe koşulmuş bir eğitim materyalidir (Tezcan, 2016).

Örnek olay: İçerik olarak çeşitliliğe sahip olan gerçeğe yakın, rastgele seçilmiş bir olayı tüm unsurları ile değerlendirmeyi mümkün kılan metinlerdir.

Çoklu Zekâ Kuramı: Karşılaşılan problemleri çözebilmek ve süreç sonunda ortaya bir ürün çıkarabilmek için zekâ alanlarının birden fazlasının işe koşulmasını ifade eden bir kavramdır.

Müziksel Zekâ: Düşünme işini müzikle gerçekleştirme, müzikle ilgili terimleri kavrama, anlayarak yorumlama, dinleme ve zihinde tutulmasını sağlama becerisidir (Sargın, 2016).

Müze Eğitimi: Bireyleri somut olarak kavramlara ait nesnelerle buluşturarak bilgiyi daha etkin bir şekilde yapılandırabilmeleri için farklı öğretme-öğrenme ortamlarının işe koşulmasıdır (Tosun, 2015).

Etkinlikler: Kazanımları gerçekleştirme hedefine ulaşabilmek için belli teknik, yöntem ve stratejilere göre hazırlanan davranışların tamamıdır (MEB, 2009, s.81).

Öğrenci ürün/seçki dosyası (portfolyo): Belirlenmiş bir süreç içerisinde öğrencinin ortaya çıkardığı ürünleri kapsayan, çalışmaları ve etkinlikleri içine alan ve öğrencinin bireysel olarak performansını gösteren materyallerdir (Çelik, 2014).

Çevre Kirliliği: Kaynağı insan olan, canlı ve cansız varlıkların bulunduğu doğanın dengesinin bozulmasıdır (TÜRÇEK, 2007).

Kalkınma Planları: Genelde beş yılı kapsayacak şekilde, zamanla değişen dünya özellikleri ile buna uygun olarak ülke yapısını odak noktası olarak gören ve Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) tarafından hazırlanarak Cumhurbaşkanınca imzalanarak Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına sunulan oldukça önemli stratejik planlardır (Devlet Planlama Teşkilatı, 1984).

Milli Eğitim Şurası: Türk Millî Eğitim Sistemini geliştirerek daha nitelikli bir hale getirebilmek için eğitim ve öğretimle alakalı olarak tüm konuları inceleyen ve ihtiyaç bulunulan kararları alarak bakanlığa sunan üst düzey danışma kuruludur.Şuranın

başkanı ve doğal üyesi, Milli Eğitim Bakanıdır. Şura; doğal üyeler ve davet edilen üyelere olmaktadır (Milli Eğitim Şurası Yönetmeliğı, Madde 5 ve 6, 2014).

Uluslararası Sözleşmeler: Devletlerin hukuki ilişki kurması ve bu ilişkileri geliştirebilmeleri, gerektiğinde ilişkilerini bitirebilmeleri için aralarında yapılan yasal ve hukuki işlemlerdir. Türk hukukunda, şekline göre onaylanıp yürürlüğe konulmuş uluslararası antlaşmalar iç hukuk bakımından da uyulması gereken yasa ve kanun değerindedir (1982 Anayasası, Madde 90).

Çevre Eğitimi: Toplumun bütününde çevre farkındalığının oluşması, çevreye karşı duyarlı, kalıcı ve pozitif davranışların kazandırılması, insanlığın ortak mirası olan doğal ve beşeri güzelliklerin korunması ve tüm bunlara bireylerin etkin bir şekilde katılımının sağlanması konularında yapılan işlemlerin tümüdür (Yolcu, 2014).

Animizm Olgusu: Çocuktaki canlılık kavramının karşılığıdır denilebilir (Özkan, 2012).

Örnek Olay Yöntemi: Öğrencilerin günlük yaşamında karşılaşabileceğı bir takım olayları öğrenme süreçlerine dâhil etme tekniğidir (Özkan, 2010).

Aile katılımı: Eğitimin ana öğelerinin gerektiğinde güncellenerek, eğitim ve öğretimde bütüncül yapının ve sürekliliğın kazanılabilmesi için ailelerin düzenlenen eğitimlere katılmasını sağlayarak bilinçlenmesini mümkün kılan etkinliklerdir (Kılıç, 2010).

Zaman Yönetimi: Yapılacak işlemlerin ne zaman gerçekleştirileceğı konusunda planlamalar yapılmasıdır (Topal, 2009).

Eleştirel Düşünce: Sorgulama tekniğı ile olay ve kavramlara yaklaşma, inceleme ve sonuç çıkarma becerisidir (Onur, 2009).

Birleştirilmiş Sınıf: Farklı akran gruplarında yer alan öğrencilerin, bir ortamda tek bir grup ve tek bir öğretmenle öğrenim sürecinde yer almasıdır (Yıldız, 2009).

Education Civique: Yurttaşlık eğitimi (Yiğit, 2007).

Karikatür: Bazı insan karakterlerini, siyasi olayları ve toplum durumlarını, eğlenceli hale getirme ya da eleştirme amacıyla, abartılı bir şekilde değişikliğe uğratarak resimlemedir (Özdemir, 2006).

Çizgi film: Hareketlerin resim kareleri şeklinde, çizim ve fotoğraflama teknikleri kullanılarak oluşturulmuş bir canlandırma, filmidir (Bölük, 2018).

Kişisel nitelikler: Kişisel becerilerin yanında, öğrenme ve öğretme sürecinde öğrencilere kazandırılması beklenen olumlu değerlerdir (MEB, 2009: 13)

İKİNCİ BÖLÜM

II. KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırma konusuyla ilgili alanyazın taraması ve araştırma ile ilgili bazı çalışmalara yer verilmiştir.

2.1. İlgili Alanyazın

İlgili yayınlar, Hayat Bilgisi dersinin tanımı, amacı, ve tarihsel gelişimi yönünden incelenmiştir.

2.2. Hayat Bilgisi Dersinin Tanımı, Amacı ve Tarihsel Gelişimi

Toplum ve doğa bilimleri alanlarına ait, içinde bulunulan dönemin en temel bilgi, beceri, düşünce, değer ve tutumların belirlenerek, ilişkilendirilmesiyle “bireyleri gerçek hayata hazırlama ve yaşam bilinci geliştirme” görevini, Hayat Bilgisi dersi yerine getirmektedir (Yağcı ve diğerleri, 2016, s.61-72). Bu nedenden kaynaklı olarak Hayat Bilgisi dersi, bireylerin eğitim hayatı ile daha iyi bir insan, daha iyi ve duyarlı bir vatandaş olarak, çevresine ve ülkesine etkin bir şekilde uyum sağlaması için bireylerin kazanması gereken temel davranışları içeren ilk ders olarak da ifade edilmektedir (Baysal, 2006, s.2-19). Geliştirilen ve değişikliklere uğrayan öğretim programlarının verimli bir şekilde işe koşulması ile eğitim, amacına ulaşabilmektedir (Yağcı ve diğerleri, 2016, s.61-72). Yetişek olarak tanımlanan eğitim programı, belli öğrencileri, önceden belirlenmiş bir zaman sürecinde istendik davranış değişikliği gerçekleştirebilmelerini sağlayacak etkinliklerin tümüdür (Ertürk, 1972).

Belirli bir dersle ilgili olarak öğretme ve öğrenme süreci içerisinde, hangi kazanımların, neden ve hangi yollarla kazandırılacağını ifade eden planlı bir kılavuz, eğitim programı olarak ifade edilebilir (Özçelik, 2010). Dolayısıyla eğitim programı, öğrencilere neden bir şeyler öğretilceği, hangi yollarla ne tür bilgiler sunulacağı ve hangi kazanımların gerçekleştirileceği hakkında bilgiler sunan ve sonuç olarak

hedeflenen başarıya hangi oranda ulaşıldığını ifade eden unsurların bütünü olarak tanımlanabilir (Yağcı ve diğerleri, 2016, s.61-72).

Hedef, içerik, öğretme ve öğrenme süreci ve değerlendirme öğelerinin birbirleri ile dinamik etkileşimlerinin, uzun bir süreç sonunda planlanarak tasarlanması, eğitim programı hazırlamak olarak ifade edilebilir (Demirel, 2009). Bir programın tasarlanması, geliştirilmesi, sınanması, uygulamaya konması, değerlendirilip en sonunda ise gerekli değişikliklerin yapılması şeklinde sistemli ve bu aşamaların etkileşimlerinin devamlı sürdüğü dinamik süreç ise program geliştirme olarak adlandırılabilir (Özdemir, 2009, s.126-149). Türkiye’de cumhuriyetin ilânı ile birlikte yapılan inkılaplarla beraber eğitimin her unsurunda oldukça hızlı bir yenileşme ve gelişme yaşanmıştır. Tüm eğitim kurumları, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun 1924 yılında çıkarılması ile Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde toplanmış ve okullarda uygulanmakta olan öğretim programları üzerinde bazı değişiklikler gerçekleştirilmiştir. Hayat Bilgisi dersi bugün de ilköğretimin 1, 2 ve 3. sınıfında bütüncül bir anlayışla mihver ders olarak eğitim programlarımızda yerini almaktadır (Şahin, 2009, s.402-410).

Tablo 1. Yıllara Göre Hayat Bilgisi Derslerinin Haftalık Ders Saati (Kocaoluk&Kocaoluk, 1998b; Bektaş, 2001).

Yıllar	1.Sınıf	2.Sınıf	3.Sınıf	Toplam Ders Saati
1924	4	4	5	13
1926	4	4	4	12
1936	5	6	7	18
1948	5	6	7	18
1968	6	6	6	18
1998	5	5	5	15
2005	5	5	5	15
2009	5	5	5	15
2015	4	4	3	11
2018	4	4	3	11

Not:

- ✓ 1924 yılı 1.sınıf ders saatleri, Malumatı Vataniye, Tabiat Tetkiki, Hıfzıssıhha, Ziraat ve Musahabat-ı Ahlakiye derslerinin toplamından oluşmaktadır.
- ✓ 1924 yılı 2.sınıf ders saatleri, Malumatı Vataniye, Ziraat, Tabiat Tetkiki, Musahabat-ı Ahlakiye ve Hıfzıssıhha derslerinin toplamından oluşmaktadır.
- ✓ 1924 yılı 3.sınıf ders saatleri, Tarih, Coğrafya, Malumatı Vataniye, Hıfzıssıhha, Tabiat Tetkiki, Ziraat ve Musahabat-ı Ahlakiye derslerinin toplamından oluşmaktadır.

İlköğretim programları ile ilgili olarak Demirel (1992), Tekışık (1992), Eskicumalı (1994), Arslan (2000), Dündar (2002), Gözütok (2003) ve Akbaba (2004) yaptıkları araştırmalarda Cumhuriyet döneminin farklı dönemleri ile ilgili inceleme ve değerlendirmeler yapılmıştır. Hayat Bilgisi dersinin başlangıcından 1996' ya kadar olan kısmında, Erkan (1996), Hayat Bilgisi dersi öğretim programlarının tarihsel değişikliklerini ve yeniliklerini incelemiştir. 1926'dan 1998'e kadar olan süreçteki Hayat Bilgisi dersi öğretim programlarını Demir (1998) inceleyerek literatüre katkı sunmuştur. Özbey (2001)'in çalışmasında 1948, 1968 ve 1998 Hayat Bilgisi dersi öğretim programlarının Hayat Bilgisi ders kitaplarındaki ortaya çıkardığı değişiklikleri incelemiştir. 1998 Hayat Bilgisi dersi öğretim programını Bektaş (2001) yaptığı çalışmasında incelemiştir. Uçar (2004) milli eğitim politikalarının Hayat Bilgisi ders kitaplarına olan etkilerini tarihsel bir bakış açısı ile ele almış, Özden (2006) ise 1998 ve 2004 Hayat Bilgisi öğretim programlarının pilot çalışmalarını karşılaştırmıştır (Şahin, 2009, s.402-410). Tay ve Baş (2015) ise 2009 ve 2015 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarını ayrıntılı olarak karşılaştırmıştır. Yaşaroğlu (2017)'da Hayat Bilgisi Öğretim Programlarını, öncelikle 2015 yılını kendi içinde olmak üzere ve diğer programlarla ilişkisi yönünden karşılaştırmalı olarak incelemiştir.

2.3. Cumhuriyet'ten İtibaren Yapılan Programlar

2.3.1. 1924 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

1924 ilköğretim programında, yeni kurulmuş olan Türkiye Cumhuriyeti'nin eğitim ve öğretim politikası, içeriği ve bu içeriğin nasıl aktarılacağı düşünülmüş ve hazırlanmıştır.

(Şahin, 2009, s.402-410). Derslerin isimlerinde önceki eğitim programlarından fazla bir farklılık yaşanmasa da içerik olarak 1924 ilkokul müfredatında değişiklikler gerçekleşmiştir. Tasarı amacıyla hazırlanan 1924 eğitim programı, iki yıl işe koşulmuştur. Tarih, Coğrafya, Ziraat, Sağlık Bilgisi, Ahlak Sohbetleri, Doğa İncelemesi ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin içerikleri Hayat Bilgisi dersi içeriği ile benzer olmasına rağmen Hayat Bilgisi ismiyle 1924 eğitim programında yer almamaktadır. Bunun dışında Tarih, Yurttaşlık ve Ahlak Sohbetleri dersleri konuları arasında daha titiz çalışılarak cumhuriyetin anlamı, önemine ve dönemin güncel olaylarına ağırlık tanınmıştır. Ayrıca okuma metinlerinin, ahlaki değerinin yanında aynı zamanda sanatsal bir değer içermesi açısından, milli tarih ve özellikle Bağımsızlık Mücadelesi ve Cumhuriyet ilkeleriyle ilişkilendirilmesi amaçlanmıştır (Bektaş, 2001; Gülcan, 2003).

2.3.2. 1926 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

1926 ilkokul müfredatı şekil ve esas olarak eski programlardan farklıdır. Programda yer alan derslerin isimlerinin yanında amaçları, konuların işleniş sıralamasında önemli ayrıntılar da yer almıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün daveti üzerine 1924'de Türkiye'yi ziyaret eden John Dewey'in gözlemlerinde, üzerinde önemle durmuş olduğu "hayat bilgisi, toplu tedris ve iş okulu" kavramlarına fazlaca yer vermiştir. Böylelikle derslerin bütünleştirilerek işlenmesi sağlanmış, ilköğretimin 1, 2 ve 3. sınıfında dersler, yaşam ve toplumsal hayat ile ilişkilendirilerek bütünleştirilmiştir (Şahin, 2009, s.402-410). 1926 ilkokul eğitim programının hedefi, ilkokul çağındaki bireylerin yaşadığı çevreye etkili bir şekilde olumlu biçimde katılan bir vatandaş olarak faydalı bir birey yetiştirmesi olarak belirtilmiştir. Eğitim programının amacını içeren bu cümlede iyi vatandaşın özellikleri, kendi çevresine etkin ve verimli bir şekilde katılımının nasıl olacağı hakkında açıklamalar yer almamıştır. Özellikle programın başlarında, programda yer alan bütün derslerin hayat ve toplum açısından ve "toplu öğretim" ilkesi esas alınmıştır. Her dersin amacının ve öğretim yapılırken kullanılacak teknik ve yöntemlerin taslakları belirtilen 1926 eğitim programında, dersler, konular, ilke, yöntem ve teknikler açısından esas ve şekil bakımından önemli yenilikler yer almaktadır (Gülcan, 2003). 1926 eğitim programında Hayat Bilgisi adı altında birleştirilen Tarih, Coğrafya ve Doğa İncelemesi dersleri eski programda ayrı ayrı yer

almaktaydı. Eğitimin ana unsuru olması beklenen bu ders diğer derslerin ortak paydası olacaktır. Bu nedenle de diğer derslerin Hayat Bilgisi Dersi ile ilişkilendirilerek işlenmesi uygun görülmüş ve belirtilmiştir. Bu programda milli eğitim ilkeleri bu ders sayesinde verilmeye çalışılmıştır. Hayat Bilgisi dersi ile birlikte bireyler arasında dayanışma ve birliktelik duygularını uyandırmak ve güçlendirmek, bu programın amacı olarak açıklanmıştır. Hayat Bilgisi dersi aracılığıyla çocuklara ulusal egemenlik ve cumhuriyetin ilkelerinin anlatılması, 23 Nisan ve 29 Ekim milli bayramları nedeniyle gerçekleştirilmiştir. Hayat bilgisi öğretiminde her zaman yöresel farklılıkların ve özelliklerin dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir. Gözlem tekniğinin özellikle coğrafya konularında önemli olduğu ifade edilmiş ve söz konusu gözlemlerde yer ve zaman konusunun üzerinde önemle durulması gerektiği belirtilmiştir. Örneğin, her bir doğa olayının incelemesinde olayın gerçekleştiği anın gözleminin önemi vurgulanmıştır. Güneş ve Ay tutulması, kuyruklu yıldızın nasıl oluştuğu, şimşek çakması ile kar ve dolu yağması, sis oluşması örnekleri gibi. Hayat bilgisi dersinde el becerilerini geliştirici resim yapma, toprak işleri ve koleksiyonların bizzat çocuklara yaptırılarak başarma ve bir ürün ortaya çıkarma heyecanını yaşamalarının sağlanacağı ifade edilmiştir. Hayat bilgisi dersinde “yakından uzağa” ilkesi dikkate alınmış ve ders işlenirken bireyin tüm çevresinin ön plana alınması gerekliliği belirtilmiştir (Gülcan, 2003; Uçar, 2004). Dershanede, okulda ve okul dışındaki davranışlarımız, bağ, bahçe, marangoz ve demirci dükkânlarını ziyaret, evimiz, okulla ev arasındaki gidilen yön ve karşılaşılan öğeler, posta, telgraf, sağlık örgütü, başlıca hastalıklar, kışlık giyeceklerimiz, kış eğlenceleri, vücudumuz ve temizlik, çiftçilik ve tarlada geçen zaman, mevsimler, hükümet teşkilatı, okul bahçesinde tarımsal deneyim, ormanlar, 1926 Hayat Bilgisi programında yer alan bazı konu başlık ve içerikleridir. 1. sınıfta “Mektebimiz”, “Evimiz ve Ailemiz”, “Sonbahar”, “Cumhuriyet Bayramı (Tek Konu)”, “Kış”, “İlkbahar”, “Yaz”; 2. sınıfta “Sonbahar”, “Cumhuriyet Bayramı”, “Kış”, “İlkbahar”, “Yaz”; 3. sınıfta ise “Sonbahar”, “Cumhuriyet Bayramı”, “Kış” ve “İlkbahar” olarak üniteler şeklinde sınıflar düzeyinde bu şekilde listelenmiştir (Yaşaroğlu, 2017).

2.3.3. 1936 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

1926 ilkokul programının ardından Türkiye’de değişik alanlarda devrimler yapılmıştı. Devrimin doğası gereği zorunlu kıldığı yeni ihtiyaçlar karşısında öğretim

programlarında da değişiklik yapılması ihtiyacı belirmişti. Kültür Bakanlığı'nın emriyle 1935'de toplanan ilkokul program komisyonu verilen emirler doğrultusunda çalışmalarına başladı. Oluşturulan komisyon yeni bir ilkokul programı oluştururken; Cumhuriyet Halk Partisi programındaki ilkeleri, yeni eğitimsel düşünceleri ve ortaokul  ğretim programlarının özellikleri dikkate alınarak gerekli değişikliklerin yapılması amaçlanmıştır (şahin, 2009, s.402-410). Türk devriminin süreci henüz tamamlanmadığından, 1936 eğitim programı, 1926 programına göre devletin yeni yönetim şeklini daha iyi yansıtmayı açısından ayrı bir öneme sahiptir. Bu programda ilkokulun hedefleri başlığını taşıyan ilk bölümünde milli eğitim ilkelerine yer verilmiş, ardından, ilkokul eğitim ve  ğretim ilkeleri üzerinde durulmuştur. 1936 ilkokul eğitim programında, her dersle ilgili alanlarda ilgili dersin başlıca amacı ve yine o dersin  ğretiminde,  ğretmen açısından dikkat edilmesi gereken önemli noktalar açıklanmıştır. Ayrıca programda yer alan derslerde yeni eğitim ve  ğretim ilkeleri açısından üzerinde durulması istenilen noktalarla ilgili açıklamalarda bulunulmuştur. 1936 ilkokul eğitim programına göre yeni program öğrencileri devamlı ezber yapmaktan kurtarmayı hedefleyerek, gerçek ve güncel olaylar etrafında öğrencinin gözlemler, araştırma ve inceleme yaparak milli sorunlarla güçlü bir şekilde ilgilenmelerini sağlamayı amaçlamıştır. Toplu  ğretim, ilkokul programının yöntemi olarak belirlenmiş ancak üçüncü sınıfın sonuna doğru, öğrencilerin olayları ve nesneleri bilimsel kurallara uygun olarak inceleme yeteneklerinin arttırılması amacıyla Hayat Bilgisi dersinin seviye olarak gruplara ayrılması istenmiştir.  nceki programa göre her üç sınıfta da haftada dörder saat programda yer alan Hayat Bilgisi dersi, 1936 eğitim programında 1. sınıfta 5, 2. sınıfta 6 ve 3. sınıfta 7 saate çıkartılmıştır. Derse verilen önem de bu artışın % 50 olmasıyla açıkça anlaşılmaktadır. 1936 ilkokul programının amaçları arasında yer alan "kuvvetli cumhuriyetçi, halk ı, milliyetçi, devletçi, devrimci ve laik yurttaşlar olarak yetiştirmek; Türk milletini ve Türk devletini çok önemseyecek ve  nemsetecek düşünceleri bütün yurttaşlara aşılamayı kendisine vazife olarak bilecek ve görecek  ğrenci yetiştirmek" hayat bilgisi konuları arasında da işlenmiştir. 1936 hayat bilgisi programında 1926'dakinden farklı ve ek olarak yer alan bazı yeni konu başlıkları şunlardır: mevsime göre farklılaşan doğa, mevsime göre yapılan işler, oyunlar, bakkal veya aktar d kk nında neler bulunur, kiş eğlenceleri, yeni yıl, askerlik, eğlenceler,

telefon, kentlerin ve kasabaların yönetim örgütlenmesi, kentlerin ya da kasabaların etrafındaki köylerden birine ziyaret, gökyüzü (Şahin, 2009, s.402-410).

2.3.4. 1948 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

1948'de yeni yapılan ilkokul eğitim programı yaklaşık 20 yıl uygulanmıştır. 1948 eğitim programı, bilgi öğretimini esas olarak kabul etmiştir. 1948 eğitim programında, milli eğitimin amaçları; toplumsal açıdan, kişisel bakımdan, insanlık ilişkileri açısından ve ekonomik yaşam bakımından, olmak üzere dört başlıkta toplanmıştır. Kalabalık bir içeriğin meydana gelmesinin nedeni, her ders için işlenmesi gereken konu ve ünite sayısını artırmak olarak belirlenmiştir. 1948 ilkokul eğitim programında da ilkokulun temel sorumluluklarından birisinin "milli kültürü aşlamak" olduğu ifade edilmiştir. 1948 eğitim programında, ilk üç sınıfta, toplu öğretim esasına uyulacağı ve bu sınıflardaki bütün derslerin Hayat Bilgisi dersi etrafında bir bütün oluşturması ihtiyacı ifade edilmiştir. 1948 eğitim programın göre, Hayat Bilgisi dersi bir gözlem, iş, yaşama ve deney dersi olarak tanımlanmıştır. Öğrencilerin yaş ve hazır bulunuşluklarına göre direkt olarak gerçek yaşamla karşı karşıya getirilmesine, bu ders sebep olacaktır. Hayat Bilgisi dersinin asıl ve önemli konusu çocukların direkt olarak duyularına seslenen yakın çevreleridir. Daha çok birinci ve ikinci sınıflarda yakından uzağa ilkesi ile ilişkilendirebileceğimiz, ev, okul, mahalle veya semt, üçüncü sınıfta ise bütün şehir ya da köy, çocuğun en yakın çevresi olarak üzerinde durulmuştur. Her sınıfta organik bir bütün oluşturan hayat bilgisi konuları da bir takım hayat basamaklarına ayrılır. Hayat Bilgisi dersi, Doğa Bilgisi dersi, Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi gibi ortaokul derslerinin ilkokul derslerindeki temeli olmakla birlikte nitelik ve içerik açısından farklılıklar barındırır. Bu ders çocuğa içinde bulunduğu doğal ve sosyal gerçeği onun duygusal durumuna uygun bir şekilde bütün olarak kavratmaya çalışır. Bir hayvan ya da bitkiyi zihinde canlandırabilme, sınıflama, yapısal olarak inceleme gibi zooloji ve botanik bilimlerinin gerektirdiği bilimsel adımları, çocuk ve çevresiyle olan ilişkisi ve etkileşimini, Hayat Bilgisi dersi çocuklara, inceletir (Şahin, 2009, s.402-410). "Evde, okulda ve okulun bulunduğu köyde, kasabada ve şehirde, 1, 2 ve 3. sınıf öğrencileri tarafından algılanabilecek olan doğa, aile, tutum ve sosyal yaşam ile ilgili gündelik hayat iş ve ilişkilerini çocukların gözleyip analiz etmelerine yardım ederken onlara, güncel doğa olaylarını doğru bir şekilde

anlamlandırabilmelerini sağlayacak bilgi, doğal güzelliklere karşı sevgi duymayı ve güzelliklerin korunması için iyi alışkanlıklar kazandırmak 1948 ilkokul eğitim programında yer alan Hayat Bilgisi dersinin amaçlarını oluşturmaktadır. Bireylerin evde, okulda ve çevredeki insanlarla etkileşiminde sevgi, saygı, doğruluk, sorumluluk ve işbirliği duygularını geliştirmek amacıyla onlarda devlete ve millete olan aidiyetlerinin temelini kurarak geliştirmektedir. Gündelik olaylardan, sık kullandığı eşyalardan, kültürel geleneklerinden ve tanınmış rol model insanların yaşam ve anılarından hareketle bireylerde tarihi oluş düşüncesini oluşturmak, bireye çevresini ve hayat şartlarını coğrafi bakımdan gözden geçirtmektir (MEB, 1948). Evimizdeki hayvanlar, bahçede, mahallede ve kırdaki oynanan oyunlar, ev için kış yiyeceklerinin hazırlanması, eski giysilerimizin onarılması, pazaryeri ve pazaryerinde görülenler, Atatürk ve İnönü'nün yaşam hikayeleri, 19 Mayıs'ın anlamı, yerli malı (Türk Malı) haftası, çamaşır günü, radyo, evdeki ocak, mangal veya soba, evde çamaşır günü, giysilerdeki söküklüklerin dikilmesi, okul bahçesinde tarım dersleri, ailemiz ve evimizin tarihi, taşıtlarla ilgili düzenlemeler, şehrimizin ve köyümüzün tarihi; 1948 Hayat Bilgisi öğretim programında yer alan yeni konu başlıklarıdır (Şahin, 2009, s.402-410).

2.3.5. 1968 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

1968 ilkokul eğitim programı, 1998 yılında hazırlanan programa kadar 30 yıl uygulanan uzun süre kullanılan bir program olmuştur. İlkokulun 1, 2 ve 3. sınıflarında Hayat Bilgisi dersi için sağlanmış olan bütünleştirme anlayışının, ilkokulun 4. ve 5. sınıfında da uygulanması 1968 öğretim programının getirdiği en önemli yenilik olmuştur. Bu programla birlikte Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi dersleri de mihver ders olarak, Hayat Bilgisi dersi gibi programda yerini almıştır. 1968 eğitim programında amaçlanan hedeflerin hepsi öğrenciye göre anlayışı ile oluşturulmuştur. Hayat bilgisi dersi için:

1. Yurttaşlık görevleri ve sorumluluklarının benimsenmesi,
2. Toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkilerinin kavratılması,
3. Ekonomik yaşama fikrinin ve yeteneklerinin geliştirilmesi,
4. Yakın çevreyi tanıma ile ilgili yetenek ve becerilerin geliştirilmesi,
5. Daha iyi yaşama yeteneklerinin geliştirilmesi, olarak beş ana başlık belirlenmiştir.

Bu beş ana başlık altında hedefler ortaya konulurken özelde de sınıflara göre ayrı hedefler belirlenmemiştir. Sınıflar düzeyindeki hedeflerin tespiti sırasında yaşanan sorunların kaynağı, 1, 2 ve 3. sınıflar için aynı hedeflerin belirlenmiş olmasıdır. 1948 eğitim programına göre, 1968 Hayat Bilgisi programında ünite sayıları az fakat her ünitenin içeriğindeki alt başlıkları ayrıntılı olarak yer almaktadır (Şahin, 2009, s.402-410). Hayat Bilgisi dersi, gözlem, iş, yaşam ve deney dersi olarak 1968 programında ifade edilmektedir. Bireylerin gerçek ve güncel olay ve yaşantılarla bizzat karşı karşıya bırakılmalarına ve bunları yaş ve seviyelerine uygun olacak bir şekilde incelemelerine olanak sağlamak, bu programda amaçlanmaktadır. Çocukların doğrudan doğruya duyu ve duygularına etki eden yakın çevreleri, Hayat bilgisi dersinin konusu olarak görülmektedir. Ağırlıklı olarak çocuğun ilk olarak etkileşimde bulunduğu çevresi olan ev, mahalle, okul ve semt, 1. ve 2. sınıflarda işlenirken 3. sınıfta bulunduğu şehrin tamamı dikkate alınmıştır. Programda yer alan ünitelerin ülke genelinde toplumun ortak beklenti ve ihtiyaçlarını karşılayabilmek için belli başlıklarda yer alması, 1968 programının daha çok çerçeve bir program olduğunu göstermektedir. Yine de netlik kazanması açısından bazı ünitelerin içerikleri ayrıntılı olarak aktarılmış fakat çevre özelliklerinin ve sınıf seviyesinin gerektireceği kimi detayların belirlenmesi, süreç içinde öğretmen ve öğrencilere bırakılmıştır. Ünitelerin işlenişinde programda yer alan öğelerin içeriğine ve bu içeriklerin veriliş sırasına katı kural olarak uyma zorunluluğu yoktur. Programda yer bulamayan konu, ünite yani içerikler, programa eklenebilecekken aynı şekilde bulunulan çevreye uzak olup okulda araştırılması zor olan içerikler de programda yer alan ünitelerin dışına atılabilecek ve böylece sürecin başında veya içinde programda değişiklikler yapılabilecektir. Örneğin Doğu bölgelerinde hayvancılık, Ege'de tarım, sahillerde ise balıkçılık konularının yine bu bölgelerde işlenmesi için öğretmene esneklik sağlanmıştır. Verilen örneklerden de anlaşılacağı gibi öğretim de yakından uzağa ilkesi, 1968 programında dikkate alınmıştır. Öncelikle bireyin yaşadığı köyü, sonrasında kasabayı ve tüm şehri tanımak ana ilkedir. İlkokulun 1, 2 ve 3. sınıflarının en temel ve en önemli derslerinden olan Hayat Bilgisi dersi ile okuma, anlama, yazma ve dinleme becerilerinin kaynağı Türkçe dersi, ayrıca Matematik, Beden, Resim ve Müzik dersleri arasında etkileşimlerin yoğunlaştırıldığı ilişkiler kurulması ve Hayat Bilgisi derslerinin öğrenme-öğretme alanlarının içinde canlandırılması sağlanmalıdır (Şahin, 2009, s.402-410). 1968 programında o dönem

kullanılabilecek bütün eğitim materyallerinin işe koşulması gerektiği, ayrıca özellikle gezi ve gözlem tekniklerine sık sık yer verilmesi belirtilmiştir. Milli ve dini bayramların yanında yerel kurtuluş günleri anma programları veya kutlama etkinliklerinin de içeriği ve önemine yakışır şekilde yapılması vurgulanmıştır. Programa yeni eklenen konu başlıkları ise, tatil alışkanlıklarımızın farklılaşması, yüzme, posta, mektup, sağlığını nasıl koruyalım, askerlik, taşıtlar ve kazalardan korunma, yılbaşı kutlamaları, yılbaşını nasıl geçirdik, deniz, plaj, postacı olarak 1948 programından farklılık göstermiştir (Şahin, 2009, s.402-410).

2.3.6. 1998 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

Milli Eğitim Bakanlığı, 1997’de sekiz yıllık kesintisiz eğitim uygulamasını hayata geçirmesi ile ihtiyaçlara cevap vermesi için yeni bir ilköğretim programı hazırlamıştır. 1998 programı çerçeve program niteliğini taşıyan ve davranışçı yaklaşımın esas alındığı bir yapıda hazırlanmıştır. Ülkenin ortak ihtiyaçlarını gidermek üzere ana maddeler şeklinde belirtilen ünitelerde önceki programa göre yine yerel özellikler ve ihtiyaçlar dikkate alınarak içerikler için ekleme ve çıkarma veya değiştirme esneklikleri için kolaylıklar sağlanmıştır. Bazı içeriklerin sınırlarının çizilmesi gerektiğinde o içerikle ayrıntılara yer verilmiştir (Şahin, 2009, s.402-410). 1998 eğitim programında öğrenme ve öğretme etkinlikleri, teknik ve yöntemler, ek kaynaklar, dijital görsel-videolar ve daha önceki programlarda yer verilmemiş ölçme ve değerlendirmelere yer verilmiştir (Kocaoluk&Kocaoluk, 1998a).

- Her öğrenci, ihtiyaçları, ilgi, yetenek ve öğrenme düzeyi ile özel bir varlık konumunda olduğundan eğitim ve öğretimde ilk hareket noktası, onun hazır bulunuşluk düzeyi olmalıdır.
- Program uygulanırken, kolaydan zora, bilinenden bilinmeyene, basitten karmaşığa, yakından uzağa, somuttan soyuta ilkesine dayanmalıdır. Şeklinde temel ilkelere yer verilmiştir.

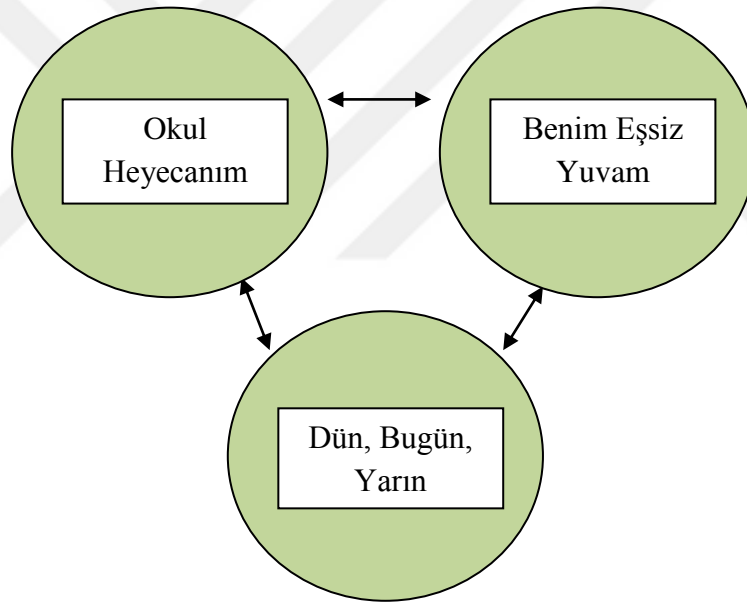
Bireye ihtiyacı olan bilgi, beceri ve tutumları kazandırarak, içinde yaşadığı toplumla ahenk içinde olmasını sağlamak Hayat Bilgisi dersinin en temel amaçlarındanıdır. Öğrenme-öğretme sürecinde öğretmen, rehber olmalı, öğrenci katılımını teşvik etmeli ve öğrencinin yaparak yaşayarak öğreneceği; grup çalışmaları,

oyun oynama ve rol yapma tekniklerini işe koşmalıdır. Türkçe, Matematik, Fen Bilgisi, Müzik, Beden Eğitimi ve Resim dersleri ile Hayat Bilgisi dersi arasında etkileşim sağlanıp bu derslerle Hayat Bilgisi dersi ilişkilendirilmelidir. Programdaki konuların sırasından bağımsız olarak milli ve dini bayramlar, yerel kurtuluş, kuruluş ve kutlama günlerinin, belirli gün ve haftaların, yıl dönümlerinin zamanında işlenmesi için programda esneklik sağlanmıştır. Süreç içinde dersin işlenişinde, projeksiyon, video, tepegöz gibi araç-gereçler işe koşulmalıdır. Bir önceki programa göre yine gezi ve gözleme öğrencinin görerek ve işiterek öğrenmesini sağlayıcı, duyularını kullanmasını sağlayan araç ve gereçlerden yararlanılmalıdır. 1998 programında derste kullanılabilecek tüm araç ve gereçler de ayrıntılı olarak belirtilmiştir. Sınıflara özel, hedef ve davranış sayıları ile öğretim araç ve gereçleri bu programda detaylı olarak yer almıştır. Ayrıca 1998 Hayat Bilgisi dersi öğretim programında, genel hedeflerin yanında ayrıntılı özel hedefler ve sınıf düzeylerine göre ünite ve içerik planları ayrıntılarıyla yer almıştır (Kocaoluk&Kocaoluk, 1998b). 1998 Hayat Bilgisi dersi öğretim programında, 1968’den farklı olarak; telefon kullanımı, çocuğun sağlığı ve bireyin kendini tanıması için tutum geliştirme, evde ve okulda demokrasi, bilinçli tüketicilik ve verimlilik, çevresel duyarlılık, sorumluluklar ve haklar gibi konulara da ilk kez yer verilmiştir.

2.3.7. 2005 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

Değişen ülke ve dünya beklenti ve ihtiyaçları ile bilgi kavramı ve bilgi toplumu kavramlarındaki değişimler, hayat boyu öğrenme yaklaşımının merkezde olduğu öğrenme-öğretme anlayışlarının yanında Avrupa Birliği uygulamalarına uygunluk sağlamak amacıyla, Türkiye’de 1990’lı yılların sonlarında popülerliğini sağlayan yapılandırmacı eğitim anlayışının ortaya çıkardığı gelişmeler sonucu, 2004’te ilköğretim programlarının geliştirilmesi amacıyla kapsayıcı bir çalışma başlatılmıştır. Ülkemizde ve dünyada yaşanan tüm gelişmeler, mevcut eğitim durumları, eğitim kalitesi yüksek Avrupa Birliği ülkelerindeki uygulamalar, başarı ve başarısızlıklardan alınan dönütler temel dayanak noktası olarak 2005 ilköğretim programında yer bulmuştur. Eğitim tarihimizde davranışçı eğitim yaklaşımı anlayışından, yapılandırmacı eğitim anlayışına 2005 programı ile değişim yaşanmıştır. İlkokul ve ortaokul olarak iki kademeli program oluşturma düzenine göre düzenlenmiş olan grupsal program anlayışı yerine, tüm eğitim programları sekiz yıllık kesintisiz ilköğretime uygun bir yapıya

dönüştürülmüştür. Öğreticiler, bilgiyi hazır bir şekilde sunan değil artık sadece öğrenene yol gösteren bir rehber konumuna 2005 ilköğretim programı ile geçmiştir. Öğrenme alanlarının "birey", "toplum" ve "doğa" olmak üzere üç ana başlıkta belirlenmesi ve değişimin bu öğrenme alanlarını tamamen çevreleyecek olması, 2005 Hayat Bilgisi dersi programında insanın biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel açıdan bütün bir şekilde, değişim kavramının hem öznesi hem de nesnesi olarak görülmesinin bir sonucudur. Söz konusu öğrenme alanlarının gerçek hayatta iç içe olduğu bunların birbirinden ancak eğitim-öğretim amacıyla ayrılabilceği ifade edilmiştir. Mihver ders olan Hayat Bilgisi için özellikle, bu öğrenme alanlarını aynı anda içinde barındırabilen üç tema yer almaktadır. Programda en önemli öğenin, öğrenme-öğretme süreci içindeki etkinlikler olduğu belirtilmiştir (Şahin, 2009, s.402-410).

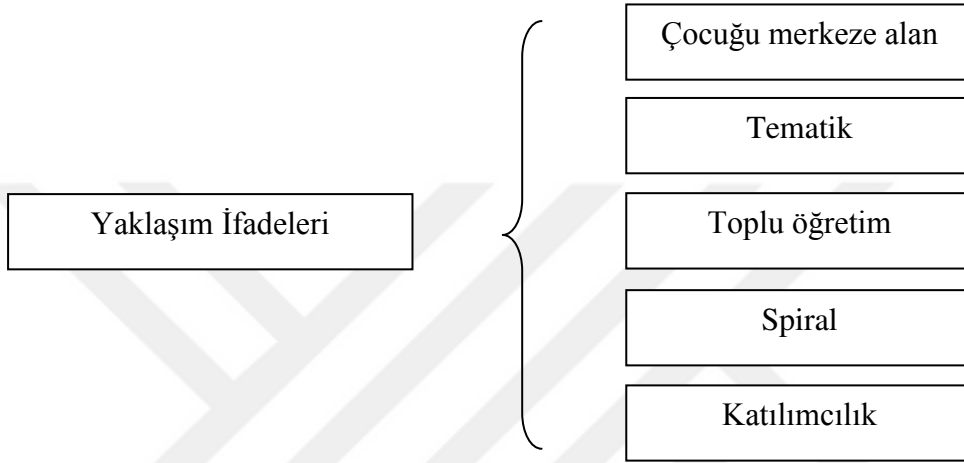
Şekil 2. Hayat Bilgisi dersi tema isimleri

2.3.8. 2009 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

2005 Hayat Bilgisi Dersi öğretim programı üzerinde yapılan küçük değişikliklerle birlikte 2009 yılında yapılmış olan Hayat Bilgisi Dersi öğretim programının da kaynağı haline gelmiştir (Tay ve Baş, 2015).

2009 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı;

1. Kendini, ulusunu, ülkesini ve çevresini bilen, koruyan ve geliştiren,
2. Öğrenmekten keyif alan,
3. Değişikliklere dinamik bir şekilde uyum sağlayabilen
4. Kendisiyle, toplumsal çevresiyle ve doğayla barışık,
5. Gündelik yaşamda ihtiyaç duyulan en temel bilgilere, yaşam becerilerine ve çağın gerektirdiği donanımına sahip bireyler yetiştirme vizyonuna sahiptir.

Şekil 3. 2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alan yaklaşım ifadeleri

Bu programda hedefler ise,

- Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları,
- Öğrencilerin günlük yaşamda gereksinim duydukları ve kullanabilecekleri yaşam becerilerini kazanmaları,
- Kişisel nitelikler geliştirmeleri,
- Çocukların ileride karşılaştacakları Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerine temel oluşturabilmeleri,
- Çocukların temel bilgi ve becerilerle donanmaları olarak oluşturulmuştur.

2005 yılındaki programda olduğu gibi 2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programında da, "Okul Heyecanım", "Benim Eşsiz Yuvam" ve "Dün, Bugün, Yarın" olmak üzere üç tema ve bu temaları çevreleyen Birey, Toplum, Doğa ve Değişim adıyla dört öğrenme alanı yer almaktadır. 1.sınıfta 86 adet, 2.sınıfta 95 adet, 3.sınıfta ise toplam 111 adet kazanım programda bulunmaktadır. Ayrıca 18 adet beceri de yer almıştır. 2009 programında "Kişisel Nitelikler" başlığı altında 16 tane değere yer verilmiş ve değerler

programa dahil edilmiştir. 2009 Hayat Bilgisi Öğretim Programında belirtilmiş olan 20 adet belirli gün ve hafta için, bunların hangi sınıf düzeyinde işlenecekleri belirtilmiştir. Her kazanım için ayrıntılı olarak etkinlik örnekleri ve bu etkinliklerin uygulanabileceği öğrenme-öğretme sürecine dair açıklamalar yer almış ve programda ifade edilmiştir. Öz değerlendirme, yazılı sunum, resimli eşleştirme testleri, performans değerlendirme, cevaplı resimli test, kontrol listeleri ve tutum ölçeği, kısa cevaplı sorular, tartışma, ürün dosyası, araştırma kâğıdı, sözlü sunum, gözlem formu, sergileme, uzun cevaplı, görüşme, akran değerlendirme, çoktan seçmeli resimli testler, gösteri, proje, performans ödevi, eşleştirme testleri, açık uçlu sorular, dereceleme ölçeği, çoktan seçmeli test, dereceli puanlama anahtarı, doğru yanlış testi ve kısa cevaplı resimli test olmak üzere, 2009 Hayat Bilgisi öğretim programında 28 farklı türde alternatif ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin kullanılmasının hedeflendiği de belirtilmiştir (Tay ve Baş, 2015).

2.3.9. 2015 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

Programın girişinde program vizyonu olarak;

1. Çevresi ve kendisiyle barışık,
2. Araştıran,
3. Sağlıklı ve güvenli bir yaşam süren,
4. Kendini tanıyan,
5. Doğaya ve çevreye duyarlı,
6. Milli ve manevi değerleri içselleştirilmiş,
7. Temel yaşam becerilerine sahip,
8. Öz güveni yüksek bireyler yetiştirmek olarak belirtilmiştir.

Program incelendiğinde sadece "ünite temelli yaklaşım" program yaklaşımı olarak yer almıştır. 2015 Hayat Bilgisi Öğretim Programında Türk Milli Eğitimi'nin Genel Amaçlarının doğrultusunda bireylere kazandırılmak hedefiyle 14 amaç belirlenmiştir. Bu amaçların her birinin karşılığı kazanımlarda yer almaktadır. Bir önceki programa göre ünite sayısı 6'ya yükselmiş, toplam kazanım sayıları 1.sınıfta 54, 2.sınıfta 49, 3.sınıfta ise 43'e düşmüştür. Bu programda öğrenme alanları yer almamıştır. Kazanım sayıları gibi öğrencilere kazandırılacak beceri sayısı da yarı yarıya azalmış ve 22'ye düşmüştür. 2015 programında 20 adet değer içinde bulunduğu

doğrudan "Değerler" başlığı da yer almıştır. Belirli gün ve haftalara yer verilmiş ayrıca bunların bazı kazanımlarla denk geldiği zaman dilimlerinde işlenmesi amacıyla ayrıca açıklamalara yer verilmiştir (Tay ve Baş, 2015). Ölçme ve değerlendirme anlayışı olarak programda, öğrencilerin üzerinde bir baskı oluşmaması için hem ürününü hem de süreç içindeki etkinliğini ölçmeye yönelik daha çok etkinlikler ve gözlem yoluna başvurulması gerektiği vurgulanmıştır. 7 maddeyle programın uygulanmasına yönelik açıklamalar kısmi örneklerle sunulmuştur.

2.3.10. 2018 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı

2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programında bulunan kavramlar; genel amaçlar, değerler, yetkinlikler, ölçme ve değerlendirme yaklaşımı, programın bireysel gelişimle olan ilgi ve ilişkisi, sadece Hayat Bilgisi programının değil tüm öğretim programlarının güncellenme sürecinde kullanılan metotların açıklandığı sonuç kısmı, 2015 programında olduğu gibi her birinin kazanımlarda karşılığının olduğu özel alt amaçlar, beceriler, öğretmenlerin dikkat etmesi gereken hususlar, program yapısı, ünite ve kazanımlar adıyla programda yer almıştır. Programın içeriği, ünite temelli yaklaşımla oluşturulmuştur. Programın içeriğinde "Okulumuzda Hayat", "Evimizde Hayat", "Sağlıklı Hayat", "Güvenli Hayat", "Ülkemizde Hayat" ve "Doğada Hayat" adıyla altı adet ünite bulunmaktadır (MEB, 2018, s. 10). 2005, 2009 ve 2015 öğretim programlarında olduğu gibi 2018 Hayat Bilgisi Öğretim Programında da yapılandırmacı yaklaşım olarak program yaklaşımı ifade edilmiştir. 2005 programıyla davranışçı yaklaşımdan; direkt bilgiyi öğrenciye hazır bir şekilde aktarmaktan, yapılandırmacı yaklaşıma yani öğrenciye bilgiye nasıl ulaşabileceği ile ilgili yol veya yolları sezdirerek öğrenmeyi gerçekleştirmeyi hedefleyen yapılandırmacı yaklaşıma geçilmiştir. Öğrenciler yaparak-yaşayarak öğrenmeye teşvik edilmiştir (Tiryaki, 2018).

Ayrı bir kavram, konu, ünite, öğrenme alanı, tema ya da program olarak görülmeyen değerlerimiz, tüm eğitim süreçlerinde, kazandırılmak istenilen asıl amaç olarak görülmüş ve tüm öğretim programlarının her alanında bulunmaktadır. Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik ise öğretim programlarında bulunan "kök değerler" de olarak yer almış ve ilişkili olduğu alt değer ve diğer kök değerler ile birlikte ele alınması gerektiği belirtilmiştir (MEB, 2018, s. 4).

Anadilde iletişim, Yabancı dillerde iletişim, Matematiksel yetkinlik ve bilim/teknolojide temel yetkinlikler, Dijital yetkinlik, Öğrenmeyi öğrenme, Sosyal ve vatandaşlıkla ilgili yetkinlikler, İnisiyatif alma ve girişimcilik, Kültürel farkındalık ve ifade olmak üzere Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde (TYÇ) belirlenen sekiz anahtar yetkinlik, 2018 Hayat Bilgisi öğretim programında "Yetkinlikler" başlığı ile belirlenmiştir.

Programda ölçme ve değerlendirme ile ilgili ise bireysel olarak azami çeşitli ve esnek bir anlayışla hareket edilmesi vurgulanmakta ve kullanılacak ölçme ve değerlendirme yöntem ve tekniklerinde öğretmenlerden özgünlük ve farklılıklar beklenmektedir.

Bireysel gelişimin her bireyde farklı zamanlarda ve farklı yapılarda gerçekleşeceği vurgulanmış ve programın bu hassasiyetlere göre oluşturulduğu belirtilmiştir.

Öğretim programlarının güncellenme ve değişiminin hangi kriterlere göre hangi süreçlerden sonra gerçekleştiği ayrı bir başlık olarak programın içeriğinde kendine yer bulmuştur.

Her birinin kazanımlarda karşılığının olduğu, Türk Milli Eğitim Genel Amaçları ilke alınarak hazırlanmış 14 özel amaç belirtilmiş ve 2015 öğretim programındaki becerilerin sayısı da bir artarak 23 olmuştur. Yine programın uygulanması ile ilgili önemli hususlar, bazı örneklerle madde madde sunulmuştur.

Son olarak da sınıf düzeylerinde ayrı ayrı tüm kazanımlar açıklanmış ve tablolar halinde kazanım sayıları, kazanımlara ayrılacak ders saati süreleri ve bu ders saati sürelerinin toplam ders saatinde kapladığı yüzdeler verilmiştir (MEB, 2018).

2.4. İlgili Araştırmalar

Araştırmanın bu kısmında, yapılan çalışma ile ilgili olan yurt içi çalışmalara yer verilmiştir. İlgili çalışmalar açıklanırken kronolojik bir sıra izlenmiştir.

Hüner, S.B. (2018). "Sokratik Sorgulama Temelli Etkinliklerin Hayat Bilgisi Dersinde Başarı ve Kalıcılığa Etkisinin İncelenmesi: Bir Eylem Araştırması" adlı araştırma, nitel araştırma desenlerinden eylem araştırması tekniği ile yürütülmüştür. Örneklem ise ölçüt örneklem tekniği ile İstanbul ili Kadıköy ilçesindeki özel bir okuldaki 4'ü kız 12'si erkek olmak üzere 16 kişilik 3. Sınıf öğrencilerinden

oluşturulmuştur. Çalışmanın verileri; kişisel bilgi formu, video kayıtları, görüşme, öğrenci günlükleri, araştırmacı günlüğü, öğrenci ürünleri, başarı ölçeği, tutum ölçeği, kalıcılık testi ile toplanmıştır. Elde edilen nitel verilerin incelenmesi ve çözümlenmesinde betimsel analiz tekniği işe koşulmuştur. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, sokratik sorgulama temelli etkinliklerle tasarlanan ders içerikleri, süreçte öğrencilerin ortaya koyduğu düşüncelerin önemli taraflarını vurguladıklarını, bu düşüncelerine örnekler verdiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin, farklı yönlerden olaylara bakabildikleri ve düşüncelerindeki tutarlığı ifade edebildikleri vurgulanmıştır. Fakat yine de öğrenciler ürettikleri düşünceleri ayrıntılı olarak ifade etmekte, düşüncenin doğruluğuna ilişkin kanıtlar sunmada zorlandıkları ifade edilmiştir.

Kuru, G. (2018). "Hayat Bilgisi Öğretimi Kazanımlarının Süreç İçerisinde Yurttaşlar Üzerindeki Etkilerini Ölçmeye Yönelik Görüşlerin İncelenmesi" adlı araştırma, nitel araştırma tekniklerinden olan olgu bilim yöntemi ile yürütülmüştür. Örneklem ise amaçlı örnekleme tekniklerinden olan, maksimum çeşitlilik örnekleme yöntemi ile İzmir ilinde yaşayan 1968, 1998 ve 2005 HBDÖP ile öğrenim görmüş en az ilkokul mezunu 60 kişiden oluşturulmuştur. Çalışmanın verileri, iki bölümden oluşturulmuş olan görüşme formu ile toplanmıştır. Elde edilen bu veriler içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Araştırmanın sonucunda ulaşılan bulgulara göre, "Vatandaşlık Katılımı, Sosyal Yaşam, Doğal Çevreye Duyarlılık, Mustafa Kemal Atatürk, Kültürel Kazanç, Sağlık, Ekonomik Yaşam ve Meslek Seçimi ve Meslek Hayatı" kategorileri belirlenmiş ve tüm çalışma grubu Hayat Bilgisi dersinin bu kategorilere olumlu yönde etki yaptığını ifade etmişlerdir.

Bölük, E. (2018). "Çizgi filmlerde yer alan değerlerin ilkokul hayat bilgisi öğretim programında yer alan değerler çerçevesinde incelenmesi" adlı araştırma, tarama modelinde betimsel bir çalışma olarak uygulanmıştır. Örneklem seçimi ise amaçsal örnekleme yöntemlerinden olan ölçüt örnekleme yöntemi kullanılarak çocukların bir gün sürecinde televizyonun en fazla takip edildiği zamanlarda, çocukların sevdikleri Pepee ve Canım Kardeşim adlı çizgi filmlerden rastgele seçilmiş 5'er bölüm oluşturmaktadır. Çalışmanın verileri, uzman eşliğinde izlenen çizgi filmlerden çıkarılan senaryoların HBDÖP'deki kişisel niteliklere ait cümle ve davranışlar belirlenerek toplanmıştır. Elde edilen bu veriler içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. HBDÖP'de yer alan "barış, dürüstlük, adalet, doğruluk, vatanseverlik, yeniliğe açıklık,

öz saygı, öz güven, toplumsallık, sabır, hoşgörü, sevgi, saygı, yardımseverlik, kültürel değerleri koruma ve geliştirme" olmak üzere 15 adet değer, örnekleme oluşturan çizgi filmlerde tespit edilmiştir. Söz konusu çizgi filmlerde milli ve ahlaki değerlerle ilgili örnekler de yer almasına rağmen vatanseverlik ve kültürel değerleri koruma ve geliştirme kavramlarına çok az değinilmiştir. Çizgi filmlerin değerleri içermesi, öğrenci başarısını artırmanın yanında milli ve evrensel değerleri de kazanmalarına yardımcı olmaktadır.

Akyol, P. (2018). "İlkokul üçüncü sınıf hayat bilgisi dersi kılavuz kitabındaki okul heyecanım temasında yer alan etkinliklerin ara disiplin kazanımları açısından öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi" adlı araştırma, durum çalışması deseni ve nitel yöntem kullanılmıştır. 2014-2015 eğitim öğretim yılının bahar döneminde Adana İl Milli Eğitim Müdürlüğüne bağlı, Merkez ilçelerde bulunan okullarda 3. Sınıf öğretmenlerinden 14 sınıf öğretmeni ile görüşme yapılmıştır. Bu görüşmelerden sağlanan veriler, içerik analizi tekniği kullanılarak MaxQda 12 programı ile ara disiplin bağlamı merkeze alınarak analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarının geçerliliğini sağlamak için ayrıntılı betimlemelerde bulunulmuş, alıntılar kullanılarak uzman incelemesi yaklaşımından da faydalanılmıştır. Kodlar oluşturulmuş bu kodlardan yararlanarak temalar üretilmiştir. Kodlamaların güvenilirliği için ise Miles ve Huberman (1994) Kodlayıcı Güvenirliği Uyum Yüzdesi hesaplanmıştır.

Araştırma bulguları incelendiğinde, Öğretmenler; Ara disiplin kazanımlarının, gündelik hayatla ilişkili ve öğrencileri gerçek hayata hazırlamada etkin bir rol aldığını belirterek ara disiplin kavramlarının Hayat Bilgisi dersinin temellerinden birini oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Çok önemli gördükleri ara disiplinlerin HBDÖP’de yeterince yer almadığını ve içinde sunulan konuyla ilişkilendirilmediğini düşünmektedirler. Ara disiplinlerin içinde bulunduğu etkinliklerin, öğrencilerin etkin katılımına uygun olmadıklarını belirtmişler ve ilgi çekici olacak şekilde disiplinlerin yer aldığı etkinliklerin çeşitlendirilmesini önermişlerdir. Ara disiplin kazanımlarının yer aldığı etkinliklerin davranışa dönüşmesinde yetersiz kaldığı ve bunun nedenini, öğrenci yaşantısına dönük olmaması ve aile katılımının da sağlanamaması olarak görmüşlerdir. Ara disiplin kazanımlarının gerçekleşme durumlarının öğretmenler tarafından gözlem yoluyla değerlendirildiğini belirtmişlerdir. Yapılan değişikliklerle beşten üçe inen Hayat Bilgisi ders saatinin yetersiz olduğunu ve tekrar artırılması gerektiğini belirtmişlerdir.

Sınıf mevcutlarının fazlalığı da ara disiplin etkinliklerinin uygulanmasında dezavantaj oluşturduğunu ifade etmişlerdir. Ayrıca öğretmenler, dile getirdikleri sorunların çözümünü için de gerekli güncelleme ve değişikliklerin yapılması gerektiğini önermişlerdir.

Gözel, Ü. (2018). "Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Değerler Eğitimi Açısından Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi" adlı araştırma, doküman incelemesi ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanan verilerle nitel araştırma modellerinden durum incelemesi yöntemiyle yürütülmüştür. Çeşitlilik bakımından zengin tutulan örnekleme, farklı sosyal ve ekonomik düzeyler ve farklı sınıf seviyeleri temel alınmıştır. 2017-2018 eğitim öğretim yılında Aydın ili Efeler Merkez ilçesinde yer alan 15 okuldan 45 sınıf öğretmeni, araştırmanın katılımcılarını oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında önce Milli Eğitim Bakanlığı tarafından onaylanmış 1, 2 ve 3. Sınıf HBDÖP ile ders ve çalışma kitapları değerler yönünden analiz edilmiştir. İkinci aşamada, araştırmacı tarafından yedi sorudan oluşturulmuş yarı yapılandırılmış görüşme formuyla öğretim programında yer alan değerler eğitimi uygulamalarına ait sınıf öğretmenlerinin görüşleri toplanmıştır. Elde edilen veriler betimsel analiz ve içerik analizi teknikleri ile çözümlenmiştir. HBDÖP’de var olan ve kazandırılmak istenilen değerlere ait doküman incelemesi analiz sonuçlarına göre;

- ✓ HBDÖP ile ders kitaplarının birebir örtüşmediği,
- ✓ HBDÖP’de yer alan kazanımlar, ünite isimleri ve ders süreleri açısından 1. Sınıf haricinde büyük farklılıklar bulunduğu belirtilmiştir.

Öğretmenlerden yarı yapılandırılmış görüşme formuyla elde edilen veriler açısından;

- ✓ Değerlerin, okulların sosyal ve ekonomik olarak barındırdığı farklılıkları dikkate almadan önemine işaret etmişler ve öğrencilerde olumlu davranış kazandırmaya, içinde yaşanılan toplumla uyum içinde yaşamak için birer araç olduğunu belirtmişlerdir.
- ✓ Öğretmenlerin çoğunluğu yenilenen HBDÖP’de değerler eğitiminin önemiyle ilgili olumlu tutumlarını ifade etmişlerdir.
- ✓ HBDÖP’de yer alan değer, konusuna, gerçek yaşamda karşılaşılabilecek çeşitli durumlara göre farklı yöntem ve tekniklerle öğretimi gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir.

HBDÖP’de yer alan değerlerin kazandırılmasında ilk basamak olarak aileyi daha sonra yönetici, öğretmen, çevre, iletişim araçları gibi etkenlerin büyük öneme sahip olduğunu bu nedenle bütün bu etkenlerin işbirliği ile hareket ederek sürece etkin bir şekilde dâhil olması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Bayırlı, H. (2018). "Hayat bilgisi dersi bağlamında değerler eğitimi: Aile birliğine önem verme" adlı çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden olan eylem araştırması olarak yürütülmüştür. Örneklem seçimi ise kolay ulaşılabilir durum örneklemesi yöntemi kullanılarak 2016-2017 eğitim öğretim yılında, Kocaeli ili Gebze ilçesinde bir ilkokuldaki 26 adet 3. Sınıf öğrencisinden oluşturulmuştur. 4 hafta, 20 ders saati süren veri toplama sürecinde, katılımlı gözlem, etkinlik formları, görüşmeler, video görüntüleri ve el yapımı ürünler kullanılmıştır. Veri toplama sürecinde 26 adet ana etkinlik yapılmıştır. Araştırmanın geçerliğini artırmak için çalışmada, çeşitleme stratejisi, uzman incelemesi ve derinlik odaklı veri toplama yöntemleri kullanılmıştır. Toplanan veriler betimsel analiz tekniği ve içerik analizi tekniği kullanılarak incelenmiştir. Araştırmada yapılan tüm etkinlikler, öğrencilerin aile kavramı hakkındaki tutumlarına önemli ölçüde katkı sağladığı görülmüştür. Öğrencilere uygulanan etkinliklerle öğrencilerin aile bütçesi hakkındaki algılarına ve öz yönetim becerilerine, ailesinin geçmişi ile ilgili bilgileri araştırma isteklerine, aile bireyleri arasındaki iletişim kalitesine ve fertler arasında işbirliği yapma alışkanlıklarına, görgü kurallarına dikkat ederek bireylerin haklarına dikkat etmelerine, gerektiğinde sorumluluk alma ve çözüm odaklı olma becerilerine katkı sağladığı gözlemlenmiştir.

Kılıç, A. (2018). "Hayat bilgisi dersi, "dün, bugün, yarın" temasında sözlü ve yerel tarih etkinliklerinin değerlendirilmesi" adlı çalışma, Nitel bir araştırma değerlendirmesi olarak yürütülmüş ve yedi hafta sürmüştür. Bu süreçte veriler, öğrenci günlükleri, öğrencilere uygulanan açık uçlu anket formları, bazı öğrenci ödevleri (araştırmacı tarafından geliştirilen rubriğe göre), yarı yapılandırılmış öğrenci görüşmeleri ve yarı yapılandırılmış öğretmen görüşmeleri yoluyla toplanmış ve bu veriler nitel analiz tekniklerinden içerik analizi tekniğiyle değerlendirilmiştir. Araştırmanın örneklemini ise İstanbul ili Beykoz ilçesinde öğrenimlerine devam eden 63 ilkokul öğrencisi ve iki sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulguların ışığında, öğrencilerin bu gibi etkinlikleri genel olarak her zaman yapmak istemektedirler ve gezilere dayalı yerel tarih etkinliklerine karşı tutumları

yüksek seviyede olumlu olarak yorumlanmıştır. Öğretmenler ise farklı sebeplerle derslerinde bu gibi etkinliklere zaman ayıramamakta fakat derslerinde uygulamak istediklerini belirtmektedirler. Gerçekleştirilen etkinliklerin öğrencilerin yaşadıkları çevreyi tanımalarını sağlayarak araştırma becerilerini de geliştirdiğini, öğrenci ve öğretmenler belirtmişlerdir. Etkinliklerin uygulanma aşamasında öğrenciler, sözlü tarih görüşmesi gerçekleştirilecek kişi bulmak ve yerel tarih gezilerinde fiziki yorulmalar gibi bazı sorunlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Öğrenci ödevlerinin incelenmesi sonucunda ise öğrencilerin büyük ölçüde yapılan bu etkinliklerde başarı gösterebildikleri anlaşılmıştır. Araştırma bulguları sonucunda öğrenci ve öğretmenlerin sözlü tarihe ve gezilere dayalı yerel tarih etkinliklerine ilişkin düşünce ve tutumlarının olumlu olduğu ortaya çıkmıştır.

Akbay, F. (2017). "Hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan eleştirel düşünme becerisi kazanımlarına ait etkinliklerin incelenmesi" adlı çalışma, doküman analizi araştırma yöntemi kullanılmış ve çalışmanın örneklemini ise 2015-2016 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı ilkokullarda kullanılan Hayat Bilgisi dersi 1, 2 ve 3. Sınıflara ait ders kitapları oluşturmuştur. Araştırmada Hayat Bilgisi ders kitaplarında bulunan eleştirel düşünme becerilerini içeren etkinlik ve içerikleri, Delphi Projesi'nde yer alan Eleştirel Düşünme Alt Becerilerine, kullanılan strateji, yöntem ve tekniklere göre analiz edilerek değerlendirilmiştir. Araştırma bulguları sonucunda, ders kitaplarında eleştirel düşünme becerisi ile ilgili sadece "neden" ve "niçin" sorularına verilecek cevaplardan oluşturulduğu belirtilmiştir. Eleştirel düşünme becerilerine ait içeriklerin öğretmen kılavuz kitaplarında daha çok yer aldığı, öğrenci ders kitaplarında dengeli bir dağılımın yapılamadığı ifade edilmiştir. Ayrıca kullanılan öğretim stratejisi, yöntem ve tekniklerde farklılıklar içermediği ve materyallerde daha çok soru-cevap tekniği ile eleştirel düşünme becerisine ait içeriklerin bulunduğu belirtilmiştir.

Karatay, M. (2017). "Türkiye'de 2005-2017 yılları arasında izlenen eğitim politikalarının ilkokul hayat bilgisi dersi öğretim programlarına yansımalarının değerlendirilmesi" adlı çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi ve politika analizi teknikleri kullanılarak yürütülmüştür. 2005-2017 yılları arası zaman kesiti olarak ele alınmıştır. Bu süreçte yapılan Milli Eğitim Şuralarında alınan tavsiye kararlar, açıklanan Beş Yıllık Kalkınma Planları ve Hükümet Programlarında bulunan eğitim anlayışı ve eğitim politikalarının, 2005, 2015 ve 2017 yıllarındaki Hayat Bilgisi

Dersi Öğretim Programlarına etkileri analiz edilip değerlendirilmeye çalışılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda elde edilen bulgular ışığında, izlenecek eğitim politikalarının siyasi etkilere elverişli bir alan olduğu ve bunun sonucunda genel olarak eğitim sistemimizin bir süreklilik yakalayamadığı belirtilmiştir. Bu sonuca ulaşmada en önemli etken olarak devamlı program değişikliklerinin yaşanması gösterilmiştir. Yapılan Milli Eğitim Şuralarının, açıklanan Beş Yıllık Kalkınma Planlarının ve sunulan Hükümet Programlarının, eğitim programlarının içeriğinde yer alan ilkelere, amaçlara, hedeflenen vizyona, istenilen kişisel niteliklere, bireylere kazandırılması öngörülen becerilere ve belirlenen değerlere etkilerinin yüksek düzeyde olduğu ifade edilmiştir. Uygulamaya konulan öğretim programlarında bu süreçte alınan kararlara uygun olarak öğrencinin etkin olduğu, öğrenmeyi önemseyen, bilgi ve teknolojinin üst düzeyde kullanımını sağlayan, bireylerin özyönetim becerilerine ve değerler eğitimi ile “milli ve manevi” değerlerin işlenmesine ait içeriklerin sıklıkla yer bulduğu bir yaklaşım dikkat çekmektedir. Ayrıca 2000’li yıllarla beraber öğretim programlarında Atatürkçülük ve Cumhuriyet ile ilgili vurgulamaların eksilmiş olduğu da belirtilmiştir. Güncelleme ve değişikliklere doğal olarak ve çağın gerektirdiği bir şekilde maruz kalan öğretim programlarının oluşturulmasında, tüm eğitim paydaşlarının öneri ve talepleri dikkate alınmasının, bilimsel, demokratik ve evrensel normlara uygun olmasının önemi ifade edilmiştir.

Özkan, Z.S. (2017). "Hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görsellerin değerler açısından incelenmesi" adlı çalışmada, nitel araştırma desenlerinden doküman analizi modeli kullanılmıştır. Milli Eğitim Bakanlığının, 3. Sınıf Hayat Bilgisi Öğretim Programına göre hazırlanmış olan ders kitapları NVIVO 10 programı ile analiz edilerek öğrencilere kazandırılması hedeflenen 20 değer, araştırmacı tarafından hazırlanan form yardımıyla belirlenmiştir. Yapılan analiz sonucunda sırasıyla, sevgi değeri (%13,5), hoşgörü değeri (%13,2), saygı değeri (%13,1), sorumluluk değeri (%8,5), çalışkanlık değeri (%6,7) ders kitaplarında daha fazla rastlanılan değerler olarak ifade edilmiştir. Sabır değeri (%2,2), bilimsellik değeri (%1,7), doğa sevgisi değeri (%1), estetik değeri (%0,8), misafirperverlik değeri (%0,7) ise ders kitaplarında daha az rastlanılan değerler olduğu görülmüştür. Oluşan sonuçlara göre ders kitaplarında en fazla yer bulan değer sevgi değeri (%13,5), en az yer bulan ise misafirperverlik değeri (%0,7) olmuştur.

Balık, Z.D. (2016). "Hayat bilgisi öğretim programındaki değerler bağlamında hayat bilgisi ders kitapları ile yüz temel eser listesindeki ulusal masalların karşılaştırılması" adlı çalışmanın ilk basamağında Hayat Bilgisi ders kitapları doküman analizi tekniğiyle incelenmiş daha sonra ise betimsel bir çalışma yapılacağından dolayı genel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın sonucunda Milli Eğitim Bakanlığının 2004 yılında önerdiği 100 Temel Eser'deki yerel masallarda yer alan tüm değerlerin Hayat Bilgisi Öğretim Programında ve buna göre hazırlanmış olan ders kitaplarında yer bulmadığı belirlenmiştir. Ders kitaplarında değerlerin bazıları sıklıkla bazı değerler ise nadiren yer aldığı ifade edilmiştir. Elde edilen verilere göre; %10 oranıyla en fazla sevgi değerine yer verilmiştir. Özsaygı ve hoşgörü değerleri %9, özgüven, toplumsallık ve saygı değerleri %8 ile en fazla yer alan değerler olarak görülmektedir. Doğruluk değeri %3, yardımseverlik, barış ve dürüstlük değerleri %4 oran ile en az yer alan değerler olmuştur.

Arık, S. (2016). "Hayat Bilgisi Dersinde Liderlik Becerisinin Kazandırılmasının Sınıf Öğretmeni Görüşlerine Göre İncelenmesi" adlı çalışma, nitel araştırma desenlerinden olgu bilim (fenomonoloji) yöntemi kullanılarak yürütülmüştür. Araştırma örneklemini ise 2014-2015 eğitim öğretim döneminde Niğde ilinde görev yapmakta olan İlkokul 1, 2 ve 3. Sınıflardan olmak üzere 17 adet sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Betimsel ve içerik analizi teknikleri uygulanarak incelenen veriler, görüşme ve gözlem teknikleriyle katılımcılardan toplanmıştır. Öğretmenler liderlik becerisinin Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alması gerektiğini belirtmekle birlikte söz konusu olan liderlik becerisinin sonradan kazandırılabilir olmasından daha çok doğuştan getirilen bir beceri olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin liderlik becerisi öğretiminde gerekli olan yeterliliğe istenilen düzeyde sahip olmamakla birlikte becerinin öğretiminde, sınıf kurallarını öğrencilerle ortak belirlediklerini ve teknolojik materyaller kullandıklarını belirtmişlerdir. Bunun sonucunda öğrencilerin liderlik becerisi kazanımlarına yeterli düzeyde ulaşamadıkları vurgulanmıştır. Öğretmenler, liderlik becerisinin kazanımlarına ulaşmadaki başarıda, öğretmenler ve ailelerin ilgi, tutum ve davranışlarının önemli olduğunu ifade etmişlerdir.

Tezcan, Ö. (2016). "İlkokul 3.Sınıf Hayat Bilgisi Dersinde Sosyal Beceri Eğitimi Programının Etkisinin Sınanması: Bir Eylem Araştırması" adlı çalışma, var olan durum içerisinde farklı bir uygulama yapılarak gerçekleşen değişiklikleri bu süreç içerisinde

izlemeye olanak tanıyan nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması tekniği kullanılmıştır. Araştırma örneklemini 2014-2015 eğitim öğretim döneminde bir ilkokulda 3. Sınıfta okumakta olan 21 öğrenci ve 1 sınıf öğretmeni oluşturmuştur. Araştırma verileri, önalgi-sonalgı ve algıda kalıcılık anketi, Sosyal Beceri Eğitim Programında yer alan öğrenci ürünleri, öğretmen günlüğü ile birlikte araştırmacı gözlem notu ile toplanmıştır. Çalışmanın uygulanması 18 Mart- 22 Nisan 2015 tarihleri arasında altı haftalık bir süreçte gerçekleşmiştir. Toplanan bu veriler, içerik analizi tekniğiyle incelenmiş ve araştırma sorusunun çerçevesinde belirli gruplar altında toplanmıştır. Araştırma bulgularında, Sosyal Beceri Eğitim Programının öğrencilerin araştırma öncesinde sorunlarla karşılaştıkları becerilere ait davranışlarının çözümünde başarılı olduğu belirlenmiştir. Çalışma grubunun temel ihtiyaçları göz önüne alınarak ve sınıf öğretmenleriyle yapılan görüşmeler ışığında (dinleme, yönergelere uyma, özür dileme, teşekkür etme, ikna etme, iltifat etme, empati, hayır diyebilme, soru sorma, bir isteği uygun bir dille ifade edebilme ve yardım isteme) belirlenen 11 adet beceriyi kapsayan SOBEP, ilgili bütün becerilerde katkı sunmuştur. Etki oranı olarak en çok iltifat etme ve hayır diyebilme becerilerinde, en az ise karşısındakinin duygularını anlama becerisinde gerçekleştiği belirtilmiştir. Öğrenci gruplarının ilgi, tutum ve ihtiyaçlarına uygun olarak hazırlanan bu tür eğitim programları ile uygulayıcıların (öğretmen, araştırmacı) süreçte karşılaştıkları sorunları gidermede onlara kaynak sağlayarak eylem planlarını uygulamalarını sağlayabilir, öğrencilerinde eğlenceli bir şekilde öğrenme süreçlerinin verimlerini artırabilir.

Ütkür, N. (2016). "Örnek olay yönteminin hayat bilgisi dersinde uygulanmasına yönelik bir eylem araştırması" adlı çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden eylem araştırması tekniğine göre sürdürülmüştür. Örneklem ise Milli Eğitim Bakanlığına bağlı özel ve devlet okullarından seçilmiş yedi kişiden oluşan 2. ve 3. Sınıf öğretmenleri ve bu öğretmenlerin ders okuttukları sınıflarda bulunan öğrencilerden oluşmaktadır. 2014-2015 eğitim öğretim yılında, açık uçlu ön algı ve son algı anketi, gözlem formu, öğretmen günlükleri, öğrencilerle birebir yapılan yarı yapılandırılmış görüşmeler ve öğretmenlerin oluşturduğu örnek olay metinleri, veri toplama araçları olarak kullanılmıştır. Toplanan bu veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırmanın sonucunda, öğretmenlere verilen örnek olay eğitimi sonrasında,

öğretmenlerin bu tekniği kullanma sıklığının arttığı ve kullanma niteliğinin de arttığı belirtilmiştir. Öğrencilerin ise öğretim sürecine daha aktif katıldıkları tespit edilmiştir.

Tefek, F.A. (2016). "Hayat bilgisi dersindeki değerlere yönelik öğrenci görüşleri ve edinim durumları" adlı çalışma, betimsel yöntem kullanılarak yürütülmüştür. Örneklem ise, amaçsal örnekleme yöntemlerinden benzeşik örnekleme yöntemi ile 2014-2015 eğitim öğretim döneminde Kırşehir ilinin Kaman ilçesindeki belirlenen 5 ilkokulun 3. Sınıf öğrencilerinden oluşturulmuştur. Çalışmanın verileri, dört adet açık uçlu soru ve bu sorularla ilgili dört adet resim çiziminden oluşan veri toplama formu ile elde edilmiştir. Elde edilen bu veriler içerik analizi tekniği ve görsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırma sonunda elde edilen bulgulara göre, belirlenen değerlere kesin olarak cevap verebildikleri, ilgili değerlerle alakalı olarak resim çizdikleri ve sonuçta değerlerin genelini kazandıkları ifade edilmiştir.

Sargın, T. (2016). "Hayat bilgisi dersi öğrenme ortamlarına çoklu zekâ kuramının müziksel zekâ alanını eklemek: Bir eylem araştırması" adlı çalışma, nitel araştırma desenlerinden eylem araştırması modeline göre uygulanmıştır. Örneklem ise İstanbul ili, Zeytinburnu ilçesinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına bağlı bir ilkokulda, 63 öğrenci ve 7 sınıf öğretmeninden oluşmaktadır. Gözlem, görüşme, ön test- son test, günlük ve çalışma sayfaları aracılığı ile elde edilen veriler, içerik analizi ile çözümlenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, 2005 yılında gerçekleşen program değişikliğiyle yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı hakkında öğretmenlerin genel olarak olumlu bir tutuma sahip olduğu belirtilmiştir. Sadece şarkılarla sürdürülebilecek bir Hayat Bilgisi öğretim süreci hakkında olumsuz görüşe sahip öğretmenlerin uygulama sonrasında bunun gerçekleştirilebileceği anlayışına sahip olduğu ifade edilmiştir. Öğretmenler, şarkıları öğretim süreçlerinde bir ders materyali olarak kullanacaklarını vurgulamışlardır. Tasarlanan öğretim sürecinin birinci kısmının uygulanması sonrasında öğrencilerin, kazanımı irdeleme ve kazanımla ilgili sonuca ulaşma noktasında, ikinci kısmında da kazanımla ilgili düşünme, sorgulama ve öğrencilerin ürün oluşturma ve oluşturdukları ürünleri sergileme noktalarında verimli ve başarılı olduğu belirtilmiştir. Gerçekleştirilen öğretim sürecini öğretmenler, ilgi çekici, eğlenceli ve faydalı, öğrenciler ise, eğlenceli ve öğretici olarak değerlendirmişlerdir. Bu süreçte gerçekleştirilen etkinlikleri öğrenciler, eğlenceli ve güzel olarak nitelemiştir. Etkinliklerin türü olarak ikili ve bireysel etkinlikleri seçen öğrenciler, bu etkinlikleri

zorluk derecesine göre kolay olarak belirtmişlerdir. Müziksel Zekâ Temelli Çoklu Zekâ öğretim programına göre hazırlanan eğitim süreci ile ilgili genel olarak öğretmen ve öğrencilerin olumlu tutumlara sahip olduğu anlaşılmıştır. Genel olarak ilgi çekici ve eğlenceli olarak nitelemişlerdir. Fakat öğretmenler süreçte, şarkı sözlerini her öğrencinin bilmediğini ve verilen sürenin yeterli olmadığını belirtmişlerdir.

Tosun, H.B. (2015). "Hayat bilgisi dersinde gerçekleştirilen müze uygulamaları" adlı çalışma, nitel araştırma yaklaşımına göre gerçekleştirilmiştir. Araştırma örneklemini ise, Eskişehir ilinde 2012-2013 eğitim öğretim yılında görev yapmakta olan ve daha önce Hayat Bilgisi dersinde müze uygulamaları gerçekleştirmiş 20 sınıf öğretmeni ile bu uygulamalarda yer almış 2. 3. ve 4. Sınıfta bulunan öğrencilerden oluşmuştur. Betimsel analiz yöntemi ile çözümlenen veriler, araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formları ve doküman incelemesi yoluyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında, öğretmenlerin uygulamalar öncesinde yeterli oranda hazırlık yapmadığından uygulama sırasında daha çok davranışsal açıdan kuralları hatırlattığı, sohbet ve soru cevap dışında etkinlik yapmadığından kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmediği belirtilmiştir. Hayat Bilgisi dersi için müze uygulamalarını, öğretmenlerin küçük bir kısmı zaman alıcı, riskli, zor ve sıkıcı olarak görmelerine karşı büyük bir çoğunluğu ise öğrencilerin düşünme becerilerini geliştiren, daha etkin ve kalıcı öğrenmeleri sağlayan, eğlenceli, dersi pekiştirici rolü olan uygulamalar olarak belirtmektedirler. Çalışmaya katılan öğrencilerin çoğunluğu ise Hayat Bilgisi dersinde müze uygulamalarını ilgi çekici, faydalı, etkili ve kalıcı öğrenmeleri sağladığı yönünde fikirlerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin küçük bir kısmı ise müze uygulamalarının sıkıcı, korkutucu ve gürültülü olduğunu ve derse bir katkısının olmadığını vurgulamışlardır.

Yıldırım, G. (2015). "İlkokul hayat bilgisi dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerin öğretmen görüşlerine göre incelenmesi" adlı çalışma, nitel araştırma deseni tekniklerine göre yürütülmüştür. Araştırma örneklemini ise ölçüt örnekleme yöntemine göre Erzurum ili Yakutiye, Aziziye ve Palandöken İlçe Milli Eğitim Müdürlüklerine bağlı ilkokullarda görev yapan 1. 2. Ve 3. Sınıflarda öğretim yapan 56 tane sınıf öğretmeninden oluşturulmuştur. Çalışmanın verileri, içerisinde 8 adet açık uçlu soru bulunan yarı yapılandırılmış görüşme formu ile toplanmıştır. Toplanan bu veriler, nitel veri analizi yöntemlerinden içerik analizi yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında öğretmenler, bazı etkinliklerde kullanılan görseller, kavramlar, kazanımlar, dil ve anlatım öğelerinin uygulanması sırasında bu etkinliklerin bazılarının öğrenci seviyesine ve öğretim programına uygunken, bazılarının ise uygun olmamasının, çeşitli problemlere sebep verdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenler, öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin, öğrencilerin çevrelerinden bağımsız ve uzak olduğu, etkinlik çeşitliliğinin ise daha az olduğunu ifade etmişlerdir.

Çelik, G.Ö. (2014). "Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğrenme ortamlarında portfolyo kullanımı: Bir eylem araştırması" adlı çalışma, nitel araştırma yaklaşımlarından eylem araştırması olarak uygulanmıştır. Örnekleme ise devlet okulundan ve özel okuldan seçilen 2. ve 4. Sınıf düzeyinde ders okutan sınıf öğretmenleri, öğrencileri ve veliler oluşturmıştır. Veriler, ön test- son test, anket, öğretmen günlükleri, öğrenci anketleri, veli anketleri ve öğrenci ürün dosyalarından elde edilmiştir. Elde edilen bu veriler, nitel veri analiz tekniklerinden içerik analizi tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre, devlet okullarında öğretmenler, sınıf mevcutlarının kalabalık olmasını, zamanın yetmediğini, öğretim programındaki yoğunluğu belirtmişlerdir. Özel okullardaki öğretmenler ise yine zamanın yetmediğini, öğretim programındaki yoğunluk nedeniyle ürün dosyasını, ölçme ve değerlendirme yaklaşımı olarak kullanamadıklarını vurgulamışlardır. Öğrenciler ve veliler ise genel anlamda ürün dosyası değerlendirme uygulamasını, olumlu bulduklarını, öğrencilerin öğrenme heyecanı duyduklarını, öz güvenlerinin geliştiğini, kendileriyle gurur duyduklarını, ürün dosyalarının birer hatıra olarak kalacağını ifade etmişlerdir.

Yolcu, O. (2014). "Cumhuriyetten günümüze (2013) ilköğretim birinci kademe hayat bilgisi ve fen ve teknoloji öğretim programlarının "çevre eğitimi" açısından incelenmesi" adlı çalışma, nitel araştırma tekniklerinden doküman analizi modeli desenine göre yürütülmüştür. Birer doküman olarak ele alınan 1926, 1936, 1948, 1968, 1997, 2000 ve 2004 öğretim programları, milli eğitim şuraları, çevre şuraları, kalkınma planları ve uluslar arası anlaşmalar açısından analiz edilmiştir. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre öncelikle son 25 yılı içine alan zaman diliminde güncellenen ve değiştirilen öğretim programlarının çevre eğitimi düşünüldüğünde, zengin bir içeriğe sahip olduğu ve bu içeriğin, kalkınma planları, gerek ulusal gerekse uluslar arası çevre

sözleşmeleri ve yapılmış çevre şuraları ile ilişkili ve aynı doğrultuda olduğu belirtilmiştir.

Güzel, D. (2013). "3.sınıf hayat bilgisi ders kitaplarının temel evrensel değerleri içermesi bakımından incelenmesi" adlı çalışma, nitel araştırma yaklaşımlarından doküman analizi tekniğiyle yapılmıştır. Örneklemi ise Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından 5 yıl süreyle ders kitabı olarak kabul edilen Evrensel İletişim Yayınları'nın 3. Sınıf Hayat Bilgisi 1. ve 2. Ders Kitapları olarak seçilmiştir. Çalışmanın verileri, örneklem olarak seçilen Evrensel İletişim Yayınları 3. Sınıf Hayat Bilgisi 1. ve 2. Ders Kitaplarındaki metin ve görsellerden elde edilmiş ve betimsel analiz tekniği kullanılarak çözümlenmiştir. Çalışmanın sonucunda ulaşılan bulgulara göre Hayat Bilgisi ders kitaplarının en temel insani değerleri barındırması açısından incelendiği bu çalışmada; ders kitaplarında en çok yer bulan değerler sırasıyla sevgi ve sorumluluk olduğu belirtilmiştir. Ders kitaplarında daha az yer alan değerlerin ise misafirperverlik ve barış olduğu ifade edilmiştir.

Kurşun, A. (2013). "Hayat bilgisi dersi öğretim programının araştırma becerilerine ulaşabilirliğinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi: Nitel bir araştırma" adlı çalışma, nitel araştırma desenlerinden olgu bilim tekniğine göre uygulanmıştır. Çalışmanın örneklemi ise amaçlı örnekleme yöntemi ile 2012-2013 eğitim öğretim döneminde Afyonkarahisar ili Merkez ve ilçelerinde (köy ve kasabalar dâhil) 1. 2. ve 3. Sınıf öğrencilerini okutmuş 30 adet sınıf öğretmeninden oluşturulmuştur. Araştırma verileri, her biri bir temayı temsil eden 7 adet sorudan oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formuyla elde edilmiştir. Elde edilen bu verilerin analizinde içerik analizi tekniği kullanılmıştır. Çalışmanın sonucunda ulaşılan bulgulara göre öğretmenler, araştırma becerilerinin öğrencilere kazandırılması açısından, genel olarak olumlu görüşler bildirmiştir. Araştırma becerilerinin kazandırılması konusunda ortaya çıkan problem ve güçlükler için ise; öğretmenlerin çalıştıkları okul türüne göre kısıtlı olanakları, çevresel faktörleri ve ailenin sosyal ve ekonomik şartları belirtilmiştir.

Birinci, O. (2013). "İlkokul 3.sınıf hayat bilgisi dersine yönelik geliştirilen doğa eğitimi etkinliklerinin öğrencilerin doğa algılarına etkisi" adlı çalışma, nitel araştırma desenlerinden eylem araştırması tekniğine göre uygulanmıştır. Örneklem ise Rize ili Çayeli ilçesi 75. Yıl İMKB YİBO'nun 2011-2012 eğitim öğretim yılında 3. sınıfında

bulunan ve derslere düzenli olarak devam eden 34 öğrenci ile araştırmacı öğretmenden oluşturulmuştur. Çalışmanın verileri, araştırmacı öğretmen tarafından çalışmanın başında öğrencilere hazırlattırılan zihin haritalarından ve yine öğretmen tarafından öğrencilerle yapılan mülakatlardan, bu adımdan sonra hazırlanan etkinliklerin uygulanması ve uygulama sonunda tekrar öğrencilere hazırlattırılan zihin haritaları ve mülakatların yanında, etkinlikler sırasında etkinlik formları üzerine alınan notlar ve öğrencilerin doldurduğu doğa günlüklerinden elde edilmiştir. Toplanan bu veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre öğrencilere hem ön hem de son yapılan mülakatlarda, tüm öğrenciler doğada bulunduğunu düşündükleri unsurlardan bahsetmişlerdir. Öğrencilerin geneli, uygulanan doğa eğitimi etkinlikleri ile ilgili heyecan duyduklarını ve etkinliklerden keyif aldıklarını belirtmişlerdir. Zihin haritalarında ise hem ilk hem de son uygulamada tüm öğrenciler doğadaki unsurlardan bahsetmişlerdir. Hatta uygulama sonrasında öğrencilerin belirttiği unsur sayısında artış yaşanmış ve 3 öğrenci belirttikleri unsurları canlı ve cansız olarak gruplandırmışlardır. 34 öğrenciye dağıtılan doğa günlükleri ise 32 öğrenci tarafından doldurulmuştur. Bu günlüklere göre 21 öğrenci sadece olumlu düşüncelerden bahsederken 8 öğrenci hem olumlu hem de olumsuz düşüncelerden bahsetmişlerdir.

Özkan, E. (2012). "2005 hayat bilgisi öğretim programının Piaget'nin çocukta animizm (canlılık) olgusuna uygunluğu" adlı çalışma, nitel araştırma desenine göre uygulanmıştır. Örneklem ise Samsun ilinde eğitim öğretim yapmakta olan farklı sosyal ve ekonomik özelliklere sahip Milli Eğitim Bakanlığına bağlı dört resmi okul ve iki özel okulda bulunan tabakalı örnekleme yöntemiyle seçilmiş 60 öğrenciden oluşmaktadır. Çalışmanın verileri Piaget'nin bilinç ve yaşam kavramıyla ilgili olarak hazırlanan 4 adet görüşme formundan, doküman incelemesi ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile elde edilmiştir. Toplanan bu veriler, nitel araştırma desenine uygun olarak içerik analizi tekniğiyle çözümlenmiştir. Araştırma bulgularına göre animizm kavramının, tüm çocuklarda varlığını devam ettirmekte olduğu belirtilmiştir. Ancak yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan 2005 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında yer alan kazanımlar, Piaget'nin animizm olgusunu tam olarak karşılamadığı ve öğrenci seviyesinin üzerinde olduğu vurgulanmıştır.

Taneri, P.O. (2010) "Yapılandırmacı hayat bilgisi programının uygulanması: Bir durum çalışması" adlı çalışma, nitel araştırma desenlerinden, durum çalışması tekniğiyle yürütülmüştür. Örneklem ise Ankara'da bulunan bir okuldaki okul müdürü, iki müdür yardımcısı, dört sınıf öğretmeni ve 2. ve 3. Sınıflardan 87 öğrenciden oluşturulmuştur. Çalışmanın verileri, doküman incelemesi, Hayat Bilgisi dersi öğrenme-öğretme sürecinin gözlemi, okul yöneticileriyle yarı yapılandırılmış görüşme, öğretmenlerle hatırlamalarını sağlayan görüşme ve öğrencilerle yapılan yaratıcı drama yöntemleriyle toplanmıştır. Toplanan bu veriler içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular ışığında, Hayat Bilgisi Öğretim Programında bulunan içeriklerin, öğrenme-öğretme süreçlerinin, öğretim tekniklerinin, alternatif ölçme ve değerlendirme yöntemlerinin ve öğretmen-öğrenci durumlarının, yapılandırmacı yaklaşıma uygun olmadığı görülmüştür. Okul yöneticileri, öğretmen ve öğrencilerin algılarından elde edilen bulguların sonucunda ise öğretmen, aktif ve bilgi veren, öğrenci ise pasif ve bilgiyi hazır bir şekilde alan konumundadır. Öğretim sürecinde ders materyalleri ile birlikte en sık kullanılan öğretim teknikleri; düz anlatım, soru-cevap ve gösteridir. Kullanılan ölçme değerlendirme teknikleri ise ilk başta yazılı ve sözlü sınavlar, sınıf gözlemi ve öz değerlendirmedir. Hayat Bilgisi Öğretim Programı yüksek bir oranda yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanmış gözükse de uygulamada bu yaklaşımın amaçlarına ulaşma durumunda yetersizlikler belirlenmiştir.

Bahçe, A. (2010). "Hayat bilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi" adlı çalışma, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması modeline uygun betimsel bir çalışmadır. Örneklem ise, amaçlı örneklem belirleme yöntemlerinden, ölçüt örnekleme tekniği ile belirlenmiş 2009- 2010 eğitim-öğretim döneminde, Yozgat ili Sarıkaya ilçesinde farklı okullarda en az 1 (bir) yıl görev yapmış olan sınıf öğretmenlerinden oluşturulmuştur. Çalışmanın verileri, uzman yardımı ile araştırmacı tarafından hazırlanan, yarı yapılandırılmış bir mülakat formu kullanılarak görüşme tekniği ile elde edilmiştir. Elde edilen bu veriler, betimsel analiz yaklaşımı ile çözümlenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, sınıf öğretmenleri; öğretmen kılavuz kitabında bulunan değerler ile ilgili etkinlikleri yeterli bulduklarını ve değerleri kazandırmada en çok drama ve örnek olay yöntemi tekniklerini kullandıklarını belirtmişlerdir. Değerlerin kazandırılmasında öğretmenler, okul-aile-çevre işbirliğinin önemini ifade etmişlerdir. HBDÖP dışında diğer derslerde

öğretmenler, değerlerin öğretiminde daha çok resim yapma ve sanatsal etkinlikler yapma, gezi-gözlem, teknolojiden faydalanma, drama, müzik aleti çalma ve oyun oynatma tekniklerini kullandıklarını ayrıca model olma konusuna da önem verdiklerini vurgulamışlardır.

Özkan, Ö. (2010). "Örnek olay yönteminin hayat bilgisi dersi öğrenme ortamlarında kullanımının etkililiği" adlı çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi tekniğiyle yapılmıştır. Örneklem ise 2004 HBDÖP'ye göre hazırlanmış ders kitapları ve bir önceki programa göre hazırlanmış ders kitapları ile İstanbul ili Bayrampaşa ilçelerindeki Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilköğretim okullarında görev yapan 65 adet sınıf öğretmeninden oluşmuştur. 2004 HBDÖP ve önceki programa göre hazırlanmış öğretim programından; doküman analizi, öğretmenlere sorulan 15 sorudan oluşmuş görüşme formu ve yapılan gözlemler ile araştırma verileri toplanmıştır. Toplanan bu veriler, içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulardan, yeni öğretim programındaki örnek olay yönteminin kullanımı, eski programa göre fazla olduğu belirlenmiştir. Öğretmenler kendilerinin sadece yönlendirme yaptığı örnek olay yöntemiyle; öğrencilerin, öğretim süreci ve gerçek yaşam arasındaki bağlantıyı sağlayabildiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenler bu yöntemin öğrencilerde, kendini ifade edebilme, etkin karar verebilme gibi becerileri geliştirip derse olan ilgiyi artırdığı için ders kitaplarında ve kullanılan materyallerde örnek olay yönteminin daha çok yer bulması gerektiğini vurgulamışlardır. Aynı zamanda bu yöntemin kullanıldığı sürecin daha verimli olabilmesi için sınıf mevcutlarının azaltılması gerektiğini de belirtmişlerdir. Yapılan ders gözlemleri sonucunda ise araştırmacı, öğretmenlerin kendilerini öğretim sürecinde pasif konuma düşüremediğini, bu nedenle örnek olay yöntemi ile ilgili öğrencileri, yöntemin kullanıldığı sürecin her boyutunda öğretmenlerden etkilendiğini ifade etmiştir.

Kılıç, Z. (2010). "İlköğretimde hayat bilgisi dersinde aile katılımı çalışmaları" adlı çalışma, nitel araştırma verilerinden genel tarama ile yapılmıştır. Örneklem ise 2009-2010 eğitim öğretim döneminde Eskişehir il merkezinde bulunan ilköğretim okullarında görev yapmakta olan 35 adet sınıf öğretmeninden oluşturulmuştur. Araştırma verileri, görüşme formları ile elde edilmiştir. Elde edilen bu veriler, betimsel analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Çalışma sonucunda bulgulara göre, aile katılımını

öğretmenler; ailenin çocuğun eğitim sürecine katılması, ailenin eğitim sürecindeki etkinliklere katılması ve okul ile ailenin iş birliği yapması olarak ifade ettikleri görülmüştür. Öğretmenler daha sık olarak birinci sınıflarda aile katılımını, onları etkinliklere katma, evde çocukları ile yapabilecekleri etkinlikler verme, aile ziyaretleri ve veli toplantıları düzenleme şeklinde gerçekleştirdikleri ifade edilmiştir. Aile katılımı ile öğretmenler, süreçte işlerinin kolaylaştığını ve öğrencilerin öğrenmelerinde olumlu gelişmeler yaşandığını belirtmişlerdir. Öğretmenler, aile katılımı etkinliklerinde; ailelerin katılmak istememelerini, tüm paydaşlara eğitim verilmesi ve iş birliği yapılması gerektiğini, karşılaşılan zorluklar olarak görmüşlerdir.

Güven, M.M. (2010) "Türkiye'de ilköğretim hayat bilgisi dersi programı değişiklikler, düzenlemeler, güncellemeler" adlı çalışma, nitel araştırma desenlerinden doküman analizi tekniği ile yürütülmüştür. Örneklem ise Cumhuriyet Döneminden 2005 yılına kadar yapılmış olan HBDÖP'lerden oluşmuştur. HBDÖP'lerden elde edilen veriler içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgulara göre HBDÖP'nin yıllara göre ve değişen teknoloji, yaşam koşulları, eğitim öğretim faaliyetleri gibi etkenlere göre değişiklik ve yenilikler yaşadığı görülmektedir. Çocukların ihtiyaçları göz önünde bulundurularak ve öğrenciye görelilik ilkesi dikkate alınarak yeni programların yapıldığı ifade edilmiştir. HBDÖP tüm bunların ışığında zamanla değişim göstermiş ve yeni eğitim öğretim yöntem ve teknikleri ile tutarlılık gösterdiği belirtilmiştir.

Erol, B. (2010). "Hayat bilgisi ders kitaplarının dil ve anlatım yönünden değerlendirilmesi" adlı çalışma, nitel araştırma yöntemi ile yürütülmüştür. Örneklem ise Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2005, 2006, 2007 ve 2008 yıllarında 1, 2 ve 3. Sınıf öğrencileri için hazırlanmış Hayat Bilgisi ders kitaplarından oluşturulmuştur. Araştırmanın verileri doküman analizi yöntemi ile ders kitaplarından elde edilmiştir. Toplanan bu veriler araştırmanın amacı doğrultusunda çözümlenmiştir. Çalışmanın sonucunda ulaşılan bulgulara göre Hayat Bilgisi ders kitaplarında kullanılan noktalama işaretleri, Türkçe Dersi Öğretim Programı ile uyuşmadığı ve gerekli dikkatin gösterilmediği belirtilmiştir. Kitaplarda yer alan çoğu sözcüğün Türkçe karşılığı olmasına rağmen yabancı kökenli sözcüklerin tercih edilmiş olduğu, paragrafların anlam ve mantık bütünlüğüne dikkat edilmediği, cümlelerde yer alan sözcüklerin sayısının fazlalığı ve cümlelerin öğelerine özen gösterilmediği ifade edilmiştir.

Akbal, Y. (2009). "1998 ve 2004 İlköğretim programlarına göre hazırlanan Hayat bilgisi ders kitaplarının içerik ve kullanılabilirlik açılarından karşılaştırılması" adlı çalışma, nitel araştırma desenlerinden doküman analizi tekniği ile yürütülmüştür. Örneklem ise HBDÖP'lerine göre hazırlanmış 24 adet ders kitabı ve İstanbul ili Gaziosmanpaşa, Sultangazi ve Şişli ilçelerindeki ilköğretim okullarında görev yapmakta olan 54 sınıf öğretmeninden oluşturulmuştur. Çalışmanın verileri, 1998 ve 2004 HBDÖP'lerine göre hazırlanmış ders kitaplarında bulunan görsel içerik ve metinlerin karşılaştırılmasından ve gönüllülük esasına göre seçilen öğretmenlere uygulanan açık uçlu 10 soru bulunan yarı yapılandırılmış görüşme formlarının uygulanmasından elde edilmiştir. Ders kitaplarından elde edilen veriler doküman incelemesi, görüşme formlarından elde edilen nitel veriler ise analiz edilerek temalara ayırılmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre ise ders kitaplarında bulunan metinlerin, görsel içeriklerin sayısının ve niteliğinin arttığı, çalışma kitabı kavramının ortaya çıktığı, hem öğretim sürecini hem öğretim sonucunu ölçmek için alternatif ölçme ve değerlendirme etkinliklerine yer verildiği belirtilmiştir. Öğretmenler ise 2004 HBDÖP ile gerçekleşen değişim için olumlu bir tutuma sahip olduğunu, ders kitaplarındaki içeriklerin öğrenci seviyesine daha uygun olduğunu, öğrencilerin öğrendiklerini kendilerinin yapılandırmasında başarılı olduğunu, çok yönlü ölçme ve değerlendirme imkânı sunduğunu ifade etmişlerdir. 1998 HBDÖP'ye göre öğrencilerin hazırcı, pasif, düşünmeyen içe dönük kişilik özelliklerine sahip oluyorken 2004 HBDÖP'ye göre ise öğrenciler sorgulayan, araştırmacı, aktif, özgür düşünebilen ve yaratıcı kişilik özelliklere sahip olacağını ifade etmişlerdir.

Topal, N. (2009). "Derste zaman yönetimi: İlköğretim 3.sınıf hayat bilgisi dersine yönelik bir inceleme" adlı çalışma, nitel araştırma teknikleri kullanılarak yürütülmüş betimsel bir çalışmadır. Örneklem ise kolay ulaşılabilir durum örnekleme yöntemi ile Adana ili Merkez ilçelerinden Seyhan ve Yüreğir' de seçilmiş olan 5 ilköğretim okullarında görev yapmakta olan 15 tane 3. Sınıf öğretmeninden oluşmaktadır. Araştırmanın verileri, 15 sınıf öğretmenine uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formu ve içlerinden gönüllü 4 tane sınıf öğretmenin sınıfını yarı yapılandırılmış gözlem teknikleri ile gözlemleyerek toplanmıştır. Elde edilen bu veriler içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Çalışmanın sonucunda ulaşılan bulgulara göre öğretmenlerin zaman yönetimi ile ilgili teorik olarak aynı doğrultuda

cevaplar verdiği fakat sınıf içindeki uygulamalarına taşımadığı araştırmacı tarafından ifade edilmiştir. Öğrencilerin dikkat sürelerinin azlığı ve derslerin ders dışı etkenlerle kesilmesi nedeniyle öğretmenler, normal ders süresinin ortalama olarak 15-20 veya 20-25 dakikasını verimli kullanabildiklerini belirtmişlerdir.

Onur, V. (2009). "İlköğretim hayat bilgisi programının eleştirel düşünceye yönelik kazanımlarının ulaşılabilirlik düzeyi" adlı çalışma, nitel araştırma tekniği ile yürütölmüştür. Örneklem ise amaçlı örneklem yöntemlerinden kartopu tekniğiyle 9 alan uzmanıyla sınırlı tutulmuştur. Çalışmanın verileri, yarı yapılandırılmış görüşme formları ile elde edilmiştir. Toplanan bu veriler, içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Çalışmanın sonucunda ulaşılan bulgulara göre HBDÖP'nin eleştirel düşünme becerilerinin alt düzeydeki becerilerine uygun olduğu ve kazanım ve hedeflere ulaşmak için geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Yıldız, S.Ş. (2009). "2005 Hayat bilgisi dersi öğretim programının birleştirilmiş sınıflarda uygulanabilirliğinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi" adlı çalışma, nitel araştırma desenlerinden durum çalışması tekniğine göre uygulanmıştır. Örneklem ise 2008–2009 eğitim-öğretim döneminde, Afyonkarahisar Merkez ve ilçelerinde bulunan ilköğretim okullarında görev yapmakta olan, 1. 2. ve 3. sınıfı ya da 2. ve 3. sınıfı bir arada okutan amaçlı örnekleme yöntemlerinden maksimum çeşitlilik tekniği ile seçilmiş 58 birleştirilmiş sınıf öğretmeninden oluşturulmuştur. Çalışmanın verileri 7 ana ve bunlara bağlı alt maddelerden oluşmuş olan yarı yapılandırılmış görüşme formu ve kişisel bilgi formu kullanılarak elde edilmiştir. Elde edilen bu veriler, betimsel analiz tekniği ve içerik analizi tekniği ile çözümlenmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre öğretmenler 2005 HBDÖP'yi genel olarak faydalı ve olumlu bulduklarını ifade etmişlerdir. Fakat HBDÖP'nin birleştirilmiş sınıflardaki uygulanması ile bağımsız sınıflarda uygulanması arasında; içerik, kazanım, öğrenme-öğretme süreci, ölçme ve değerlendirme unsurları arasında farklılıkların ve güçlüklerin ortaya çıktığını belirtmişlerdir.

Akın, B.İ. (2007). "2005-2006 öğretim yılı ilköğretim okulları hayat bilgisi ders kitaplarının pedagojik açıdan değerlendirilmesi" adlı çalışma, nitel araştırma desenlerinden ilişkisel tarama tekniğine göre uygulanmıştır. Örneklem ise her sınıf düzeyi için birer adet özel kitap ve Milli Eğitim Bakanlığı komisyonunca hazırlanmış yine her sınıf için birer adet kitap olmak üzere toplam 6 adet kitaptan oluşmuştur.

Çalışmanın verileri HBDÖP, Talim ve Terbiye Kurulu'nun kitap değerlendirme ölçütleri, TSE kitap değerlendirme ölçütleri ve bu konuda yapılmış diğer araştırmalardan yararlanarak hazırlanmış Kitap Değerlendirme Ölçeği kullanılarak toplanmıştır. Elde edilen bu veriler Excel programı kullanılarak yüzdelik olarak hesaplanmış ve araştırmacı tarafından yorumlanmıştır. Araştırma sonunda elde edilen bulgulara göre, ders kitaplarının sayfa yapılarının, kelime ve cümle yapılarının, içerdiği görsel öğeler ve metinlerin, kapak özelliklerinin yetersiz olduğu belirtilmiştir. Konuların birbiriyle ilişkilendirilmesi ve öğrenmeleri daha verimli gerçekleştirebilmesi için hazırlık, alıştırma ve değerlendirme bölümlerinin daha faydalı hazırlanması gerektiği ifade edilmiştir.

Yiğit, Z. (2007). "Hayat bilgisi dersi açısından Türkiye Fransa karşılaştırılması" adlı çalışma, nitel araştırma desenlerinden belge inceleme (doküman analizi) tekniği ile uygulanmıştır. Örneklem ise 1. Sınıf Oktay Yayıncılık İlköğretim Hayat Bilgisi Öğrenci Çalışma Kitabı ve Espace, Temps & Education Civique CP ders kitaplarından oluşmuştur. Çalışmanın verileri, kitapların analizi ile elde edilmiştir. Elde edilen bu veriler, ders kitabı inceleme ve belge inceleme kriterleri ile çözümlenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre iki kitap da biçimsel yönden karşılaştırıldığında Türkiye'de kullanılmakta olan Hayat Bilgisi ders kitabının renkli, Fransa'da kullanılmakta olan kitabın ise renklendirilmediği ayrıca kapak resminin daha ilgi çekici olduğu, sayfa yapısının daha kaliteli olduğu belirtilmiştir. Öğrenci seviyelerine uygun olması, içindekiler bölümü, sayfa numaralandırılması ve ön kapak bilgileri de her iki ülkede kullanılan kitapların benzerlikleri olarak vurgulanmıştır. İçerik bakımından her iki ülkede de fazlaca benzer konular tespit edilmiştir. Farklı olarak Türkiye'de; Atatürkçülük konuları, bayramlar, uzamsal ilişkiler, okul çalışanlarını tanıma, çevresindeki hayvanları tanıma, doğal afetler, duyu organları ve tasarruf konularının olduğu ifade edilmiştir. İşleniş açısından Türkiye'de uygulamaya konulan yeni HBDÖP ile Fransa ile benzerlik gösterdiği, önceki programa göre fazla benzerlik olmadığı belirtilmiştir. Önceki programa göre Türkiye'de kullanılmakta olan Hayat Bilgisi ders kitabında daha çok bilgi verici metinler ağırlıktayken yeni program ile boyama, resim yapma, soru-cevap, tartışma, kesme, yapıştırma, afiş ve poster hazırlama, öykü yazma, deney ve gözlem yapma gibi öğrencilerin kendilerinin yapacağı birçok etkinliğin yer aldığı vurgulanmıştır.

Özdemir, K.C. (2006). "İlköğretim hayat bilgisi sosyal bilgiler müfredatlarının tarih konularında eğitim materyali olarak resmin kullanılması" adlı çalışma, nitel araştırma desenlerinden betimsel bir nitelik taşıyan tarama modeline göre uygulanmıştır. Örneklem ise Türkiye’de farklı yayın evleri tarafından basılarak piyasaya sürülmüş ve Talim ve Terbiye Kurulu tarafından onaylanarak kabul edilmiş, Mart 2004 Tebliğler Dergisinde yayınlanan 2004–2005 Eğitim ve Öğretim yılında okutulacak ders kitaplarından ve tesadüfî yöntemle seçilen 35 adet İlköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler ders kitaplarının tarih konularından oluşmuştur. Çalışmanın verileri, araştırmacı tarafından uzman görüşleri alınarak oluşturulmuş çizelge ile toplanmıştır. Elde edilen bu veriler, çalışmanın alt amaçlarına göre araştırmacı tarafından çözümlenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, kitaplarda kullanılan görsel materyallerin ders metnini yansıtmadığı, ünite hedeflerine dikkat edilmediği, öğrencilerin ilgi ve dikkatlerini çekmediği, sayfa düzeni, baskı kalitesi ve renk uyumu olarak olması gereken ölçütlerle uyuşmadığı belirtilmiştir. Farklı yayınevlerinin farklı düzeydeki kitaplarında genel olarak aynı resimlerin kullanıldığı ve bu nedenle çeşitliliği yakalayamadığı hatta karikatürün hiçbir ders kitabında kullanılmadığı ifade edilmiştir.

Uçar, K. (2004). "Milli eğitim politikalarının hayat bilgisi ders kitaplarına yansımaları" adlı çalışma, nitel araştırma desenlerinden doküman incelemesi tekniği ile yürütülmüştür. Örneklemi ise Tevhid-i Tedrisat Kanunu, Tek Partili ve Çok Partili Dönemler, 1926-1930 İlk Mektep Müfredatları, 1936-1948, 1961 Hayat Bilgisi Dersi İlkokul Programı, 1962-1965 İlkokul Program Taslakları, 1968-1995 İlkokul Programlarına Göre Hayat Bilgisi Dersinin amaçları oluşturmuştur. Çalışmanın verileri, 1. 2. ve 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitapları, örneklemde yer verilen ilköğretim programları ve konuyla ilgili birçok kaynak incelenerek toplanmıştır. Elde edilen veriler, araştırmacı tarafından değerlendirilip yorumlanmıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, Cumhuriyet’ten günümüze kadar devlet ideolojisinin, sınıf seviyelerine uygun olarak yetiştirilmek istenen örnek vatandaş tipi, ders kitaplarında yer alması, Türk Milli Eğitiminin Amaçlarını ve İlkelerini yüksek bir seviyede etkilediği belirtilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

III. YÖNTEM

Bu bölümünde araştırmanın modeli, verilerin elde edilmesi, elde edilen verilerin analizi ve yorumlanmasına ilişkin kullanılan teknikler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada aynı alandaki nitel çalışmaların bulgularındaki benzerlikleri ve farklılıkları bir araya getirip yorumlayarak yeni bulgu ve sonuçlara ulaşmayı sağlayan, yapılan analizlerin sonucunda genele yordanabilir bilgiler açığa çıkaran meta-sentez yaklaşımı kullanılmıştır (Saraçoğlu, 2015). Birer birer analiz edilen araştırmalar ile ortaya çıkan bir çok araştırma bulguları bu yaklaşımla bir arada incelenip yorumlanabilir.

Bu yaklaşımın merkezinde, alanda yapılmış çalışmalarda elde edilen farklı yorumlanabilir bulguların bir araya getirilip sentezlenerek daha kapsamlı ve kuvvetli bulgular ve sonuçların ortaya çıkarılması yer almaktadır. Ek olarak meta-sentez çalışmasına dâhil edilebilme ölçütlerini taşıyan araştırmaların bulgularından yola çıkarak oluşturulabilecek ana tema ve alt temaların üretildiği bir süreç olarak da bahsedilebilir (Deniz, 2018).

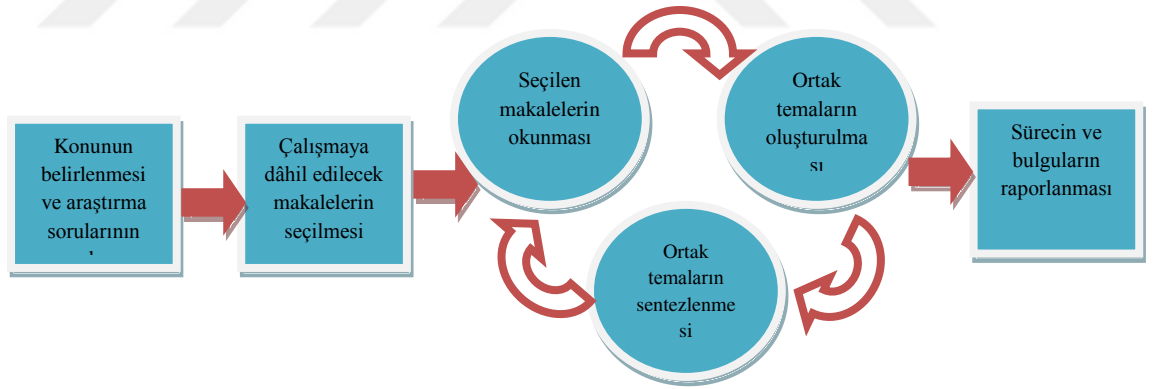
Meta-sentez farklı araştırmaların bulgularının incelenerek ve bu bulguların benzerliklerinin ve farklılıklarının analiz edilip sentezlenebildiği çalışmalardır. Meta-sentezle birlikte belirli bir alanda daha net bir bakış açısı, eksiklik ve fazlalıklar sistemli bir şekilde analiz edilip farklı ihtiyaçlar belirlenebilir. Meta-sentezi oluşturan araştırmaların verilerinden elde edilmiş bulgular ve yorumlar, çalışmayı yapan araştırmacı tarafından tekrar yorumlanıp sentezlenir. Amaç, çalışmaya dâhil edilen araştırmaların yerine geçmek değil, sentezlenen bilgilerin ışığında yeni bakış açıları geliştirilmesini sağlamaktır (Saraçoğlu, 2015).

Noblit ve Hare tarafından 1988 yılında, eğitim alanında literatürde yerini almış olan kültür araştırmalarının bulgularını bir arada çözümlemek amacıyla “meta etnografi” olarak adlandırdıkları meta-sentez çalışmasını yapmışlardır. Bilimsel yayınların daha

çok dikkate aldığı nicel verilerden farklı olarak nitel araştırmaların bulgularının analiz edilerek sentezlenmesi olarak da isimlendirebiliriz (Polat ve Ay, 2016).

Meta-sentez yönteminin uygulandığı araştırmalarda;

1. Araştırma sorularının belirlenmesi,
2. Çalışmanın konusuna uygun anahtar kelimeler belirlenip alanyazın taramasının yapılması,
3. Kaynakların sağlanması, gözden geçirilmesi, kimliklendirilmesi ve değerlendirilmesi,
4. Araştırmanın dâhil edilme ve hariç tutulma ölçütlerinin belirlenmesi ve değerlendirmeye alınacak çalışmaların seçilmesi,
5. Seçilen çalışmaların çözümlenmesi ile ortak temalar ve bu temalara ait alt temaların oluşturulması, benzer ve farklı yönlerinin ortaya konulması,
6. Temalar çerçevesinde elde edilen bulguların sentezlenerek çıkarımların yapılması,
7. Sürecin ve bulguların ayrıntılı bir şekilde raporlaştırılması, adımları takip edilmektedir (Aspfors ve Fransson' dan aktaran Polat ve Ay, 2016).

Şekil 4. Meta-sentez araştırmasının basamakları (Polat ve Ay, 2016).

Araştırmaya dâhil edilen her bir yüksek lisans ve doktora tezleri ayrıntılı bir şekilde incelenerek kodlaması yapılmış ve bilgisayar ortamında kayıt altına alınmıştır. İncelenmesi gerçekleştirilen araştırmalar Z1, Z2, Z3Z38 olarak kodlanmıştır. Yapılan bu çalışmada geçerlilik sağlayabilmek için ise araştırmaya dâhil edilen çalışmalar, olduğu gibi ve tarafsız bir şekilde incelenmiştir.

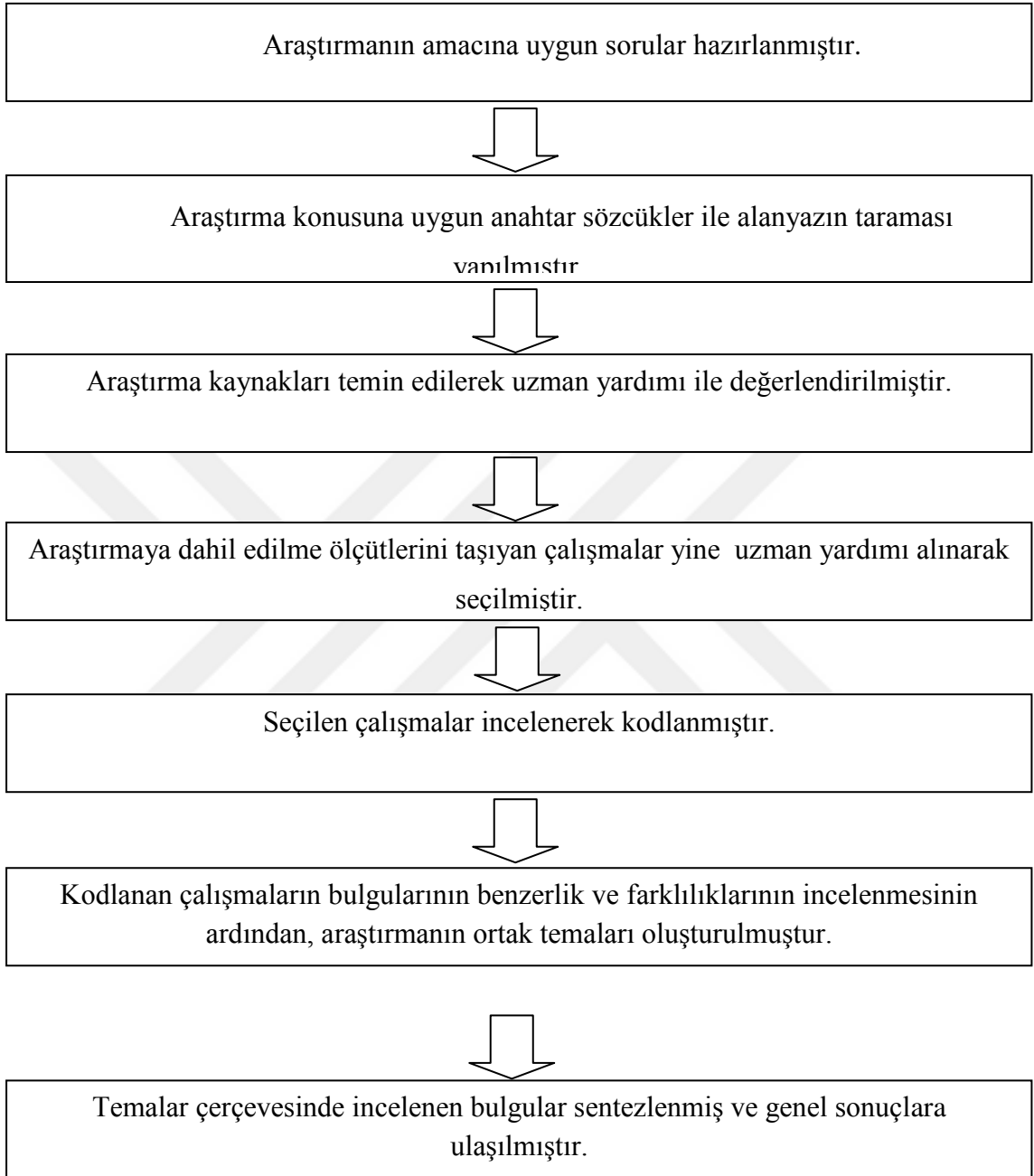
3.2. Çalışma Grubu (Evren ve Örneklem)

Ulusal (YÖK) Tez Merkezi veri tabanında “Hayat Bilgisi” anahtar sözcükleri ile tarama yapılmış, yapılan taramalar sonucunda 148 Yüksek lisans tezi, 28 Doktora tezi ve 1 Sanatta yeterlilik tezi olmak üzere toplamda bulunan 177 adet çalışmanın içerisinde araştırmaya dâhil edilme ölçütlerini taşıyan araştırmalardan 38 tanesi, uzman görüşlerinden yararlanarak tespit edilmiş ve örneklemi oluşturmuştur. İzin konusunda kısıtlama yapılmış 43 adet çalışma, araştırmaya dâhil edilmemiştir.

3.3. Verilerin Dâhil Edilme Ölçütleri

- Yapılmış çalışmaların, Hayat Bilgisi konuları ile ilgili olması,
- Araştırmanın başlığının “Hayat Bilgisi” sözcüklerini içermesi,
- Çalışmalarda nitel araştırma desenlerinin kullanılması,
- Çalışmaların tam metinlerine ulaşılabilmesi ve erişim izninin olması,
- Araştırmaların YÖK Tez Merkezinde bulunmasıdır.

3.4. Veri Toplama Süreci

Şekil 5. Araştırmanın veri toplama süreci

3.5. Meta Senteze Dahil Edilen Çalışmalar

Meta-sentez çalışmasına dahil edilen araştırmalar Tablo 2'de gösterilmektedir.

Tablo 2. Meta-senteze dâhil edilen çalışmalar

KOD	YIL	ARAŞTIRMA	YAZAR
Z1	2018	Sokratik Sorgulama Temelli Etkinliklerin Hayat Bilgisi Dersinde Başarı ve Kalıcılığa Etkisinin İncelenmesi: Bir Eylem Araştırması	Sanem Bülbül HÜNER
Z2	2018	Hayat Bilgisi Öğretimi Kazanımlarının Süreç İçerisinde Yurttaşlar Üzerindeki Etkilerini Ölçmeye Yönelik Görüşlerin İncelenmesi	Gülşah KURU
Z3	2018	Çizgi filmlerde yer alan değerlerin ilkökul hayat bilgisi öğretim programında yer alan değerler çerçevesinde incelenmesi	Erkan BÖLÜK
Z4	2018	İlkokul üçüncü sınıf hayat bilgisi dersi kılavuz kitabındaki okul heyecanım temasında yer alan etkinliklerin ara disiplin kazanımları açısından öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi	Pınar AKYOL
Z5	2018	Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Değerler Eğitimi Açısından Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi	Ümit GÖZEL
Z6	2018	Hayat bilgisi dersi bağlamında değerler eğitimi: Aile birliğine önem verme	Hakan BAYIRLI
Z7	2018	Hayat bilgisi dersi, "dün, bugün, yarın" temasında sözlü ve yerel tarih etkinliklerinin değerlendirilmesi	Aslıhan KILIÇ
Z8	2017	Hayat bilgisi ders kitaplarında yer alan eleştirel düşünme becerisi kazanımlarına ait etkinliklerin incelenmesi	Fatih AKBAY

Z9	2017	Türkiye'de 2005-2017 yılları arasında izlenen eğitim politikalarının ilkökul hayat bilgisi dersi öğretim programlarına yansımalarının değerlendirilmesi	Mahmut KARATAY
Z10	2017	Hayat bilgisi ders kitaplarındaki metin ve görsellerin değerler açısından incelenmesi	Zeynep Sude ÖZKAN
Z11	2016	Hayat bilgisi öğretim programındaki değerler bağlamında hayat bilgisi ders kitapları ile yüz temel eser listesindeki ulusal masalların karşılaştırılması	Zeynep Demirel BALIK
Z12	2016	Hayat Bilgisi Dersinde Liderlik Becerisinin Kazandırılmasının Sınıf Öğretmeni Görüşlerine Göre İncelenmesi	Soner ARIK
Z13	2016	İlkokul 3.Sınıf Hayat Bilgisi Dersinde Sosyal Beceri Eğitimi Programının Etkisinin Sınanması: Bir Eylem Araştırması	Özlem TEZCAN
Z14	2016	Örnek olay yönteminin hayat bilgisi dersinde uygulanmasına yönelik bir eylem araştırması	Nur ÜTKÜR
Z15	2016	Hayat bilgisi dersindeki değerlere yönelik öğrenci görüşleri ve edinim durumları	Fatma Ak TEFEK
Z16	2016	Hayat bilgisi dersi öğrenme ortamlarına çoklu zekâ kuramının müziksel zekâ alanını eklemlmek: Bir eylem araştırması	Tuğba SARGIN
Z17	2015	Hayat bilgisi dersinde gerçekleştirilen müze uygulamaları	Hacer Bilge TOSUN
Z18	2015	İlkokul hayat bilgisi dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerin öğretmen görüşlerine göre incelenmesi	Gökhan YILDIRIM
Z19	2014	Hayat bilgisi ve sosyal bilgiler öğrenme ortamlarında portfolyo kullanımı: Bir eylem araştırması	Gözde Özbek ÇELİK

Z20	2014	Cumhuriyetten günümüze (2013) ilköğretim birinci kademe hayat bilgisi ve fen ve teknoloji öğretim programlarının "çevre eğitimi" açısından incelenmesi	Okan YOLCU
Z21	2013	3.sınıf hayat bilgisi ders kitaplarının temel evrensel değerleri içermesi bakımından incelenmesi	Dilek GÜZEL
Z22	2013	Hayat bilgisi dersi öğretim programının araştırma becerilerine ulaşabilirliğinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi: Nitel bir araştırma	Ayşegül KURŞUN
Z23	2013	İlkokul 3.sınıf hayat bilgisi dersine yönelik geliştirilen doğa eğitimi etkinliklerinin öğrencilerin doğa algılarına etkisi	Onur BİRİNCİ
Z24	2012	2005 hayat bilgisi öğretim programının Piaget'nin çocukta animizm (canlılık) olgusuna uygunluğu	Emre ÖZKAN
Z25	2010	Yapılandırmacı hayat bilgisi programının uygulanması: Bir durum çalışması	Pervin Oya TANERİ
Z26	2010	Hayat bilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi	Arzu BAHÇE
Z27	2010	Örnek olay yönteminin hayat bilgisi dersi öğrenme ortamlarında kullanımının etkililiği	Özge ÖZKAN
Z28	2010	İlköğretimde hayat bilgisi dersinde aile katılımı çalışmaları	Zeynep KILIÇ
Z29	2010	Türkiye'de ilköğretim hayat bilgisi dersi programı değişiklikler, düzenlemeler, güncellemeler	Mustafa Muhammet GÜVEN
Z30	2010	Hayat bilgisi ders kitaplarının dil ve anlatım yönünden değerlendirilmesi	Betül EROL
Z31	2009	1998 ve 2004 İlköğretim programlarına göre	Yelda AKBAL

		hazırlanan Hayat bilgisi ders kitaplarının içerik ve kullanılabilirlik açılarından karşılaştırılması	
Z32	2009	Derste zaman yönetimi: İlköğretim 3.sınıf hayat bilgisi dersine yönelik bir inceleme	Niket TOPAL
Z33	2009	İlköğretim hayat bilgisi programının eleştirel düşünceye yönelik kazanımlarının ulaşılabilirlik düzeyi	Vildan ONUR
Z34	2009	2005 Hayat bilgisi dersi öğretim programının birleştirilmiş sınıflarda uygulanabilirliğinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (nitel bir araştırma)	Süreyya Şevki YILDIZ
Z35	2007	2005-2006 öğretim yılı ilköğretim okulları hayat bilgisi ders kitaplarının pedagojik açıdan değerlendirilmesi	Bilgen İlbasmış AKIN
Z36	2007	Hayat bilgisi dersi açısından Türkiye Fransa karşılaştırılması	Zeynep YİĞİT
Z37	2006	İlköğretim hayat bilgisi sosyal bilgiler müfredatlarının tarih konularında eğitim materyali olarak resmin kullanılması	Kamuran Candoğan ÖZDEMİR
Z38	2004	Milli eğitim politikalarının hayat bilgisi ders kitaplarına yansımaları	Kerim UÇAR

3.6. Verileri Analiz Etme

Verilerin analizi ve tablo haline getirilmesi için oluşturulan temalar çerçevesinde inceleme yapılarak genel sonuçlara ulaşılmaya çalışılmış ve sentezleme yapılmıştır.

Araştırmanın temaları:

1. Hayat Bilgisi dersinin tarihsel gelişimi, değişimi ve içeriği.
2. Hayat Bilgisi dersi ve öğretim programı.
3. Hayat Bilgisi dersinde kullanılan strateji, yöntem ve teknikler.

4. Hayat Bilgisi dersinde kullanılan ders araç ve gereçleri (materyaller).
5. Hayat Bilgisi dersinin içeriğinde bulunan değerler, etkinlikler ve beceriler.
6. Hayat Bilgisi dersinin başka ülkelerdeki örnekleriyle karşılaştırılması.
7. Hayat Bilgisi dersinin eğitim politikalarıyla ilişkisi.
8. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların üniversitelere göre dağılımı.
9. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların yayın türlerine göre dağılımı.
10. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların yayın yıllarına göre dağılımı.
11. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların araştırma model ve yöntemlerine göre dağılımı.
12. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların veri toplama araç ve yöntemleri bakımından dağılımı.
13. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların veri analizi yöntemleri açısından dağılımı.
14. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmalarda verilerin elde edildiği grupların dağılımı.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

IV.BULGULAR VE YORUM

4.1. Hayat Bilgisi dersinin tarihsel gelişimi, değişimi ve içeriği konularında yapılan çalışmalar

Hayat Bilgisi dersinin tarihsel gelişimi, değişimi ve içeriği ile ilgili yapılan çalışmalar incelenmektedir. İnceleme sonuçları Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3. Hayat Bilgisi dersinin tarihsel gelişimi, değişimi ve içeriği konularında yapılmış çalışmalar

Yapılan çalışmalar	f
Z29	1

Bu tabloda Hayat bilgisi dersinin tarihsel gelişimi, değişimi ve içeriği konularında bir adet çalışma yapıldığı görülmektedir.

- (Z29), 2010 yılında yapılmış olan bu çalışma ile Cumhuriyet döneminden günümüze kadar uygulanmış olan HBDÖP'leri incelenmiştir. Araştırma sonucunda HBDÖP'ler yıllara göre yaşanan teknolojik gelişmeler bağlı olarak, bireylerin yaşam koşulları ve eğitim-öğretim faaliyetleri gibi etkenlere göre yenilikler geçirdiği belirtilmiştir. Yeni öğretim yöntem ve tekniklerle birlikte öğrenciye görelilik ilkesi benimsenmiştir.

4.2. Hayat Bilgisi dersi ve öğretim programı hakkında yapılan çalışmalar

Hayat Bilgisi dersi ve öğretim programları ile ilgili yapılan çalışmalar incelenmektedir. İnceleme sonuçları Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4. Hayat Bilgisi dersi ve öğretim programı ile ilgili yapılmış çalışmalar

Yapılan çalışmalar	f
Z2, Z20, Z4, Z24, Z34, Z25	6

Bu tabloda Hayat Bilgisi dersi ve öğretim programı hakkında 6 adet çalışma yapıldığı görülmektedir.

- (Z2), 2018 yılında yapılmış olan çalışmada, 1968, 1998 ve 2005 HBDÖP'leri ile mezun olmuş farklı meslek gruplarında çalışan ve farklı ekonomik düzeylere sahip bireyler üzerinde, öğretim programının etkisini incelemeyi amaçlamıştır. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, "Vatandaşlık Katılımı, Sosyal Yaşam, Doğal Çevreye Duyarlılık, Mustafa Kemal Atatürk, Kültürel Kazanç, Sağlık, Ekonomik Yaşam ve Meslek Seçimi ve Meslek Hayatı" kategorileri belirlenmiş ve tüm çalışma grubu Hayat Bilgisi dersinin bu kategorilere olumlu yönde etki yaptığını ifade etmişlerdir.
- (Z20), 2014 yılında yapılmış olan çalışmada, Cumhuriyetin ilanından itibaren 2013 yılına kadar geliştirilen Hayat Bilgisi Dersi ve Fen ve Teknoloji (4.Sınıf) Dersi Öğretim Programlarının, çevre eğitimi ile ilgili, içerik, amaçlanan hedefler ve kazanımlar açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu öğretim programlarından elde edilen verilerin; milli eğitim şuraları, çevre şuraları, kalkınma planları ve uluslararası anlaşmalarda bulunan çevre eğitimi ile ilgili alınan kararlarla ilişkileri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın sonucunda elde edilen bulgulara göre öncelikle son 25 yıllık zaman diliminde güncellenen ve değiştirilen öğretim programlarının çevre eğitimi bakımından zengin bir içeriği barındırdığı ve bu içeriğin, kalkınma planları, gerek ulusal gerekse uluslararası çevre sözleşmeleri ve yapılmış çevre şuraları ile ilişkili ve aynı doğrultuda olduğu belirtilmiştir.
- (Z4), 2018 yılında yapılmış olan çalışmada, sınıf öğretmenlerinin ilköğretim 3. Sınıf Hayat Bilgisi öğretmen kılavuz kitabındaki "Okul Heyecanım" temasında bulunan etkinliklerin ara disiplin kazanımı açısından öğretmen görüşlerine göre değerlendirmek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, Öğretmenler;
 - ✓ Ara disiplin kazanımlarının, gündelik hayatla ilişkili ve öğrencileri gerçek hayata hazırlamada etkin bir rol aldığını belirterek ara disiplin kavramlarının Hayat Bilgisi dersinin temellerinden birini oluşturduğunu ifade etmişlerdir.
 - ✓ Çok önemli gördükleri ara disiplinlerin HBDÖP'de yeterince yer almadığını ve içinde sunulan konuyla ilişkilendirilmediğini düşünmektedirler.

- ✓ Ara disiplinlerin içinde bulunduğu etkinliklerin, öğrencilerin etkin katılımına uygun olmadıklarını belirtmişler ve ilgi çekici olacak şekilde disiplinlerin yer aldığı etkinliklerin çeşitlendirilmesini önermişlerdir.
- ✓ Ara disiplin kazanımlarının yer aldığı etkinliklerin davranışa dönüşmesinde yetersiz kaldığı ve bunun nedenini, öğrenci yaşantısına dönük olmaması ve aile katılımının da sağlanamaması olarak görmüşlerdir.
- ✓ Ara disiplin kazanımlarının gerçekleşme durumlarının öğretmenler tarafından gözlem yoluyla değerlendirildiğini belirtmişlerdir.
- ✓ Yapılan değişikliklerle beşten üçe inen Hayat Bilgisi ders saatinin yetersiz olduğunu ve tekrar artırılması gerektiğini belirtmişlerdir.
- ✓ Sınıf mevcutlarının fazlalığını da ara disiplin etkinliklerinin uygulanmasında dezavantaj oluşturduğunu ifade etmişlerdir.
- ✓ Ayrıca öğretmenler, dile getirdikleri sorunların çözümü için de gerekli güncelleme ve değişikliklerin yapılması gerektiğini önermişlerdir.
- (Z24), 2012 yılında yapılmış olan çalışmada, animizm kavramının tüm çocuklardaki geçerli olan karşılığını tespit etmek ve 2005 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Piaget'nin çocukta animizm olgusu hakkındaki görüşlerine göre incelemek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, animizm kavramının tüm çocuklarda varlığını devam ettirmekte olduğu belirtilmiştir. Ancak yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanan 2005 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programında bulunan kazanımlar, Piaget'nin animizm olgusunu tam olarak karşılamadığı ve öğrenci seviyesinin üzerinde olduğu vurgulanmıştır.
- (Z34), 2009 yılında yapılmış olan çalışmada, 2005 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın, birleştirilmiş sınıflardaki işlevselliğini, birleştirilmiş sınıflarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirerek incelemek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, öğretmenler 2005 HBDÖP'yi genel olarak faydalı ve olumlu bulduklarını ifade etmişlerdir. Fakat HBDÖP'nin birleştirilmiş sınıflardaki uygulanması ile bağımsız sınıflarda uygulanması arasında; kazanımlar, içerikler, öğrenme-öğretme süreci, ölçme ve değerlendirme unsurları arasında farklılıkların ve güçlüklerin ortaya çıktığını belirtmişlerdir.

- (Z25), 2010 yılında yapılmış olan çalışmada, Hayat Bilgisi dersinin öğretim süreci için tespit edilmiş bir ilkokuldaki, öğretmenlerin, öğrencilerin ve okul yöneticilerinin algılarını, bu algılarının öğrenme-öğretme alanlarının içindeki uygulamalarına etkisini araştırmak ve öğretim programının uygulanmasının yapılandırmacı öğretim yaklaşımının ilkelerine uygunluğunu incelemek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, HBDÖP’de bulunan içerikler, öğrenme-öğretme süreçleri, öğretim teknikleri, ölçme ve değerlendirme yöntemleri ve öğretmen öğrenci durumları, yapılandırmacı yaklaşıma uygun olmadığı görülmüştür. Okul yöneticileri, öğretmen ve öğrencilerin algılarından elde edilen bulgulara göre ise öğretmen aktif ve bilgi veren öğrenci ise pasif ve bilgiyi hazır bir şekilde alan konumundadır. Öğretim sürecinde ders materyalleri ile birlikte en sık kullanılan öğretim teknikleri, düz anlatım, soru-cevap ve gösteridir. Kullanılan ölçme değerlendirme teknikleri ise yazılı ve sözlü sınavlar, sınıf gözlemi ve öz değerlendirmedir. Hayat Bilgisi Öğretim Programı yüksek bir oranda yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanmış gözükse de uygulamada bu yaklaşımın hedeflenen amaçlara ulaşmada yetersizlikler belirlenmiştir.

4.3. Hayat Bilgisi dersinde kullanılan strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili yapılan çalışmalar

Hayat Bilgisi derinde kullanılan strateji, yöntem ve teknikler ile ilgili yapılan çalışmalar incelenmektedir. İnceleme sonuçları Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5. Hayat Bilgisi dersinde kullanılan strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili yapılmış çalışmalar

Yapılan çalışmalar	f
Z14, Z16, Z17, Z26, Z27, Z28, Z32	7

Bu tabloda Hayat Bilgisi dersinde kullanılan strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili 7 adet çalışma yapıldığı görülmektedir.

- (Z14), 2016 yılında yapılmış olan çalışmada, ilkokul 2. ve 3. Sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi derslerinde örnek olay yöntemini öğretim sürecinde sınıf ortamında kullanma niteliğini incelemek ve öğretmenlere verilen

örnek olay yöntemi eğitiminin sonrasında, söz konusu yöntemin öğretim sürecinde kullanımı konusunda gerçekleşen değişiklikleri belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, öğretmenlere verilen örnek olay eğitimi sonrasında, öğretmenlerin bu tekniği kullanma sıklığının arttığı ve kullanma niteliğinin de arttığı belirtilmiştir. Öğrencilerin ise öğretim sürecine daha aktif katıldıkları tespit edilmiştir.

- (Z16), 2016 yılında yapılmış olan çalışmada, Müziksel Zekâ Temelli Çoklu Zekâ uygulamalarıyla ilgili bir öğretim sürecinin planlanması, uygulanması, uygulamanın verimliliği ve bu uygulamanın niteliği üzerine katılımcıların (öğretmen ve öğrencilerin) görüşlerini incelemek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, 2005 yılında gerçekleşen program değişikliğiyle, yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı hakkında öğretmenlerin genel olarak olumlu bir tutuma sahip olduğu belirtilmiştir. Sadece şarkılarla sürdürülebilecek bir Hayat Bilgisi öğretim süreci hakkında olumsuz görüşe sahip öğretmenlerin uygulama sonrasında bunun gerçekleştirilebileceği anlayışına sahip olduğu ifade edilmiştir. Öğretmenler, şarkıları öğretim süreçlerinde bir ders materyali olarak kullanacaklarını vurgulamışlardır. Tasarlanan öğretim sürecinin birinci kısmının uygulanması sonrasında öğrencilerin, kazanımı irdeleme ve kazanımla ilgili sonuca ulaşma noktasında, ikinci kısmında da kazanımla ilgili düşünme, sorgulama ve öğrencilerin ürün oluşturma ve oluşturdukları ürünleri sergileme noktalarında verimli ve başarılı olduğu belirtilmiştir. Gerçekleştirilen öğretim sürecini öğretmenler, ilgi çekici, eğlenceli ve faydalı, öğrenciler ise, eğlenceli ve öğretici olarak değerlendirmişlerdir. Bu süreçte gerçekleştirilen etkinlikleri öğrenciler, eğlenceli ve güzel olarak nitelemiştir. Etkinliklerin türü olarak ikili ve bireysel etkinlikleri seçen öğrenciler, bu etkinlikleri zorluk derecesine göre kolay olarak belirtmişlerdir. Müziksel Zekâ Temelli Çoklu Zekâ öğretim programına göre hazırlanan eğitim süreci ile ilgili genel olarak öğretmen ve öğrencilerin olumlu tutumlara sahip olduğu anlaşılmıştır. Genel olarak ilgi çekici ve eğlenceli olarak nitelemiştir. Fakat öğretmenler süreçte, şarkı sözlerini her öğrencinin bilmediğini ve verilen sürenin yeterli olmadığını belirtmişlerdir.

- (Z17), 2015 yılında yapılmış olan çalışmada, ders içeriğinde gerçekleştirilen müze uygulamalarını, öğretmen ve öğrenci görüşleriyle bu uygulamalar için hazırlanmış etkinliklere ait materyallere uygun olarak incelemek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, öğretmenlerin uygulamalar öncesinde yeterli oranda hazırlık yapmadığından uygulama sırasında daha çok davranışsal açıdan kuralları vurguladığı, sohbet ve soru cevap dışında etkinlik yapmadığından kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmediği belirtilmiştir. Hayat Bilgisi dersi için müze uygulamalarını, öğretmenlerin küçük bir kısmı zaman alıcı, riskli, zor ve sıkıcı olarak görmelerine karşı büyük bir çoğunluğu ise öğrencilerin düşünme becerilerini geliştiren, daha etkin ve kalıcı öğrenmeleri sağlayan, eğlenceli, dersi pekiştirici rolü olan uygulamalar olarak belirtmektedirler. Çalışmaya katılan öğrencilerin çoğunluğu ise Hayat Bilgisi dersinde müze uygulamalarını ilgi çekici, faydalı, etkili ve kalıcı öğrenmeleri sağladığı yönünde fikirlerini ifade etmişlerdir. Öğrencilerin küçük bir kısmı ise müze uygulamalarının sıkıcı, korkutucu ve gürültülü olduğunu ve derse bir katkısının olmadığını vurgulamışlardır.
- (Z26), 2010 yılında yapılmış olan çalışmada, İlköğretim Hayat Bilgisi dersinin değerler kazanımlarının öğretiminde, değerlerin kazandırılma durumlarının, sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre incelemek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, sınıf öğretmenleri öğretmen kılavuz kitabında yer alan değerler ile ilgili etkinlikleri yeterli bulduklarını ve değerleri kazandırmada en çok drama ve örnek olay yöntemi tekniklerini kullandıklarını belirtmişlerdir. Değerlerin kazandırılmasında öğretmenler, okul-aile-çevre işbirliğinin önemini ifade etmişlerdir. HBDÖP dışında diğer derslerde öğretmenler, değerlerin öğretiminde daha çok resim yapma ve sanatsal etkinlikler yapma, gezi-gözlem, teknolojiyen faydalanma, drama, müzik aleti çalma ve oyun oynatma tekniklerini kullandıklarını ayrıca model olma konusuna da önem verdiklerini vurgulamışlardır.
- (Z27), 2010 yılında yapılmış olan çalışmada, 2004 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programına göre oluşturulmuş ders kitaplarında yer alan örnek olayların sayısını, niteliğini ve bu örnek olaylarda bulunan soru çeşitlerini tespit etmek ve karşılaştırmak, öğretmenlerin bu yöntemi ve ders sürecinde kullanma niteliği ile

ilgili olarak olumlu ve olumsuz düşüncelerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, yeni öğretim programındaki örnek olay yönteminin kullanımı eski programa göre fazla olduğu belirlenmiştir. Öğretmenler kendilerinin sadece yönlendirme yaptığı örnek olay yöntemiyle, öğrencilerin öğretim süreci ve gerçek yaşam arasındaki bağlantıyı sağlayabildiğini ifade etmişlerdir. Öğretmenler bu yöntemin öğrencilerde, kendini ifade edebilme, etkin karar verebilme gibi becerileri geliştirip derse olan ilgiyi artırdığı için ders kitaplarında ve kullanılan materyallerde örnek olay yönteminin daha çok yer bulması gerektiğini vurgulamışlardır. Aynı zamanda bu yöntemin kullanıldığı sürecin daha verimli olabilmesi için sınıf mevcutlarının azaltılması gerektiğini de belirtmişlerdir. Yapılan ders gözlemleri sonucunda ise araştırmacı, öğretmenlerin kendilerini öğretim sürecinde pasif konuma düşüremediğini, bu nedenle örnek olay yöntemi ile ilgili öğrencileri yöntemin kullanıldığı sürecin her boyutunda etkilediğini ifade etmiştir.

- (Z28), 2010 yılında yapılmış olan çalışmada, sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi dersinde uygulanan aile katılımı etkinliklerine ilişkin düşünce ve görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, aile katılımını öğretmenler; ailenin aktif olarak, çocuğun eğitim sürecine katılması, ailenin eğitim sürecindeki etkinliklere katılması ve okul ile iş birliği yapması olarak ifade ettikleri görülmüştür. Öğretmenler daha sık olarak birinci sınıflarda aile katılımını, onları etkinliklere katma, evde çocukları ile yapabilecekleri etkinlikler verme, aile ziyaretleri ve veli toplantıları düzenleme şeklinde gerçekleştirdikleri ifade edilmiştir. Aile katılımı ile öğretmenler, süreçte işlerinin kolaylaştığını ve öğrencilerin öğrenmelerinde olumlu gelişmeler yaşandığını belirtmişlerdir. Öğretmenler, aile katılımı etkinliklerinde; ailelerin katılmak istememelerini, tüm paydaşlara eğitim verilmesi ve iş birliği yapılmasını karşılaşılan zorluklar olarak görmüşlerdir.
- (Z32), 2009 yılında yapılmış olan çalışmada, ilköğretim 3. Sınıf öğretmenlerinin Hayat Bilgisi dersinde zaman yönetimi ile ilgili algılarını ve düşüncelerini incelemek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, öğretmenlerin zaman yönetimi ile ilgili teorik olarak aynı doğrultuda cevaplar verdiği fakat sınıf içindeki uygulamalarına taşımadığı araştırmacı tarafından ifade edilmiştir.

Öğrencilerin dikkat sürelerinin azlığı ve derslerin ders dışı etkenlerle kesilmesi nedeniyle öğretmenler, normal ders süresinin ortalama olarak 15-20 veya 20-25 dakikasını verimli kullanabildiklerini belirtmişlerdir.

4.4. Hayat Bilgisi dersinde hangi ders araç ve gereçlerinin (materyallerin) kullanıldığı ve kullanılan bu materyallerin ihtiyaçlara karşılık verip vermediği ile ilgili yapılan çalışmalar

Hayat Bilgisi dersinde kullanılan ders araç ve gereçleri (materyaller) ile ilgili yapılan çalışmalar incelenmektedir. İnceleme sonuçları Tablo 6'da gösterilmektedir.

Tablo 6. Hayat Bilgisi dersinde hangi ders araç ve gereçlerinin (materyallerin) kullanıldığı ve kullanılan bu materyallerin ihtiyaçlara karşılık verip vermediği ile ilgili yapılmış çalışmalar

Yapılan çalışmalar	f
Z18, Z19, Z30, Z31, Z35, Z37	6

Bu tabloda Hayat Bilgisi dersinde hangi ders araç ve gereçlerinin (materyallerin) kullanıldığı ve kullanılan bu materyallerin ihtiyaçlara karşılık verip vermediği ile ilgili 6 adet çalışmanın yapıldığı görülmektedir.

- (Z18), 2015 yılında yapılmış olan çalışmada, ilkokul Hayat Bilgisi Dersi öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinliklerin öğretmen görüşlerine göre incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, öğretmenler, bazı etkinliklerde kullanılan görseller, kavramlar, kazanımlar, dil ve anlatım öğelerinin uygulanması sırasında bu etkinliklerin bazılarının öğrenci seviyesine ve öğretim programına uygun bazılarının ise uygun olmaması problemlere sebep verdiğini belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenler, öğrenci çalışma kitaplarında yer alan etkinliklerin, öğrencilerin çevrelerinden bağımsız ve uzak olduğu, etkinlik çeşitliliğinin az olduğunu ifade etmişlerdir.
- (Z19), 2014 yılında yapılmış olan çalışmada, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde ürün dosyası değerlendirme yönteminin uygulanma durumunun eleştirel bir değerlendirmesini yapmak ve ürün dosyası değerlendirmenin kullanımındaki niteliğini artırmak adına bir tutum oluşturmak amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, devlet okullarında öğretmenler, sınıf

mevcutlarının kalabalık olmasını, zamanın yetmediğini, öğretim programındaki yoğunluğu belirtmişlerdir. Özel okullardaki öğretmenler ise yine zamanın yetmediğini, öğretim programındaki yoğunluk nedeniyle ürün dosyasını ölçme ve değerlendirme yaklaşımı olarak kullanamadıklarını vurgulamışlardır. Öğrenciler ve veliler ise genel anlamda ürün dosyası değerlendirme uygulamasını, olumlu bulduklarını, öğrencilerin öğrenme heyecanı duyduklarını, öz güvenlerinin geliştiğini, kendileriyle gurur duyduklarını, ürün dosyalarının birer hatıra olarak kalacağını ifade etmişlerdir.

- (Z30), 2010 yılında yapılmış olan çalışmada, 2005 yılında yapılandırmacı öğrenme yaklaşımı değiştirilen Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programına göre oluşturulmuş Hayat Bilgisi ders kitaplarının dil ve anlatım özelliklerinin etkinliğinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, Hayat Bilgisi ders kitaplarında kullanılan noktalama işaretleri Türkçe Dersi Öğretim Programı ile uyummadığı ve gerekli dikkatin gösterilmediği belirtilmiştir. Kitaplarda yer alan çoğu sözcüğün Türkçe karşılığı olmasına rağmen yabancı kökenli sözcüklerin tercih edilmiş olduğu, paragrafların anlam ve mantık bütünlüğüne dikkat edilmediği, cümlelerde yer alan sözcüklerin sayısının fazlalığı ve cümlelerin öğelerine özen gösterilmediği ifade edilmiştir.
- (Z31), 2009 yılında yapılmış olan çalışmada, 1998 ve 2004 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarına göre hazırlanmış ders kitaplarında bulunan görsel öğelerin özelliklerini, kitapların içeriklerinin benzerliklerini ve farklılıklarını karşılaştırmak ve sınıf öğretmenlerinin kitapların işlevselliği ile ilgili görüşlerini ve tutumlarını incelemek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, ders kitaplarında bulunan metinlerin, görsel içeriklerin sayısının ve niteliğinin arttığı, çalışma kitabı kavramın ortaya çıktığı, hem öğretim sürecini hem öğretim sonucunu ölçmek için alternatif ölçme ve değerlendirme etkinliklerine yer verildiği belirtilmiştir. Öğretmenler ise 2004 HBDÖP ile gerçekleşen değişim için olumlu bir tutuma sahip olduklarını, ders kitaplarındaki içeriklerin öğrenci seviyesine daha uygun olduğunu, öğrencilerin öğrendiklerini kendilerinin yapılandırmasında başarılı olduğunu, çok yönlü ölçme ve değerlendirme imkânı sunduğunu ifade etmişlerdir. 1998 HBDÖP'ye göre öğrencilerin hazırcı, pasif, düşünmeyen içe dönük kişilik özelliklerine sahip oluyorken 2004 HBDÖP'ye

göre ise öğrencilerin sorgulayan, araştırmacı, aktif, özgür düşünebilen ve yaratıcı kişilik özelliklere sahip olacaklarını ifade etmişlerdir.

- (Z35), 2007 yılında yapılmış olan çalışmada, 2005-2006 eğitim öğretim döneminde Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilköğretim okullarında kullanılan Hayat Bilgisi ders kitaplarının, pedagojik olarak değerlendirilerek, ders kitabı ölçütlerine uygun olup olmadığını incelemek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, ders kitaplarının sayfa yapılarının, kelime ve cümle yapılarının, içerdiği görsel öğeler ve metinlerin, kapak özelliklerinin yetersiz olduğu belirtilmiştir. Konuların birbiriyle ilişkilendirilmesi ve öğrenmeleri daha verimli gerçekleştirebilmesi için hazırlık, alıştırma ve değerlendirme bölümlerinin daha faydalı hazırlanması gerektiği ifade edilmiştir.
- (Z37), 2006 yılında yapılmış olan çalışmada, ilköğretim Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinin öğretim programlarında yer alan tarih konularında, eğitim materyali olarak kullanılan resimlerin, fotoğrafların, minyatürlerin, gravürlerin ve karikatürlerin dağılımını, içeriğini ve olması gereken düzeyi incelemek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, kitaplarda kullanılan görsel materyallerin ders metnini yansıtmadığı, ünite hedeflerine dikkat edilmediği, öğrencilerin ilgi ve dikkatlerini çekmediği, sayfa düzeni, baskı kalitesi ve renk uyumu olarak olması gereken ölçütlerle uyuşmadığı belirtilmiştir. Farklı yayınevlerinin farklı düzeydeki kitaplarında genel olarak aynı resimlerin kullanıldığı ve bu nedenle çeşitliliği yakalayamadığı hatta karikatürün hiçbir ders kitabında kullanılmadığı ifade edilmiştir.

4.5. Hayat Bilgisi dersinin içeriğinde bulunan değerler, etkinlikler ve becerilerin sayısı, niteliği ve ulaşılabilirlik seviyesi ile ilgili yapılan çalışmalar

Hayat Bilgisi dersinin içeriğinde bulunan değerler, etkinlikler ve beceriler ile ilgili yapılan çalışmalar incelenmektedir. İnceleme sonuçları Tablo 7'de gösterilmektedir.

Tablo 7. Hayat Bilgisi dersinin içeriğinde bulunan değerler, etkinlikler ve becerilerin sayısı, niteliği ve ulaşılabilirlik seviyesi ile ilgili yapılmış olan çalışmalar

Yapılan çalışmalar	f
Z3, Z15, Z1, Z5, Z6, Z7, Z8, Z10, Z11, Z12, Z13, Z21, Z22, Z23, Z33	15

Bu tabloda Hayat Bilgisi dersinin içeriğinde bulunan değerler, etkinlikler ve becerilerin sayısı, niteliği ve ulaşılabilirlik seviyesi ile ilgili 15 adet çalışma yapıldığı görülmektedir.

- (Z3), 2018 yılında yapılmış olan çalışmada, HBDÖP’de yer alan değerlerin, çizgi filmlerde hangi ölçüde yer aldığı, nasıl işlendiği ve değerlerin öğretiminde çizgi filmlerin kullanılabilirliğini incelemek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, örnekleme oluşturan çizgi filmlerde HBDÖP’de yer alan "doğruluk, barış, yeniliğe açıklık, vatanseverlik, dürüstlük, adalet, öz saygı, öz güven, toplumsallık, sabır, hoşgörü, sevgi, saygı, yardımseverlik, kültürel değerleri koruma ve geliştirme" değerleri tespit edilmiştir. Söz konusu çizgi filmlerde milli ve ahlaki değerlerle ilgili örnekler de yer almasına rağmen vatanseverlik ve kültürel değerleri koruma ve geliştirme kavramlarına çok az değinilmiştir. Çizgi filmlerin değerleri içermesi, öğrenci başarısını artırmanın yanında milli ve evrensel değerleri de kazanmalarına yardımcı olmaktadır.
- (Z21), 2013 yılında yapılmış olan çalışmada, 2009 yılında uygulamaya konulan Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programına göre hazırlanmış Evrensel İletişim Yayınları’na ait ilköğretim 3. Sınıf Hayat Bilgisi 1. ve 2. Ders kitaplarını temel evrensel değerleri içermesi açısından analiz etmek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, ders kitaplarında en çok yer bulan değerler sırasıyla sevgi ve sorumluluk olduğu belirtilmiştir. Ders kitaplarında daha az yer alan değerlerin ise misafirperverlik ve barış olduğu ifade edilmiştir.
- (Z15), 2016 yılında yapılmış olan çalışmada, ilköğretim 3. Sınıf öğrencilerinin; sevgi, yardımseverlik, yeniliğe açıklık ve vatanseverlik değerlerini yazılı ve görsel olarak nasıl ifade ettiklerini ve söz konusu değerleri HBDÖP ile ne kadar kazandıklarını incelemek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, belirlenen değerlere kesin olarak cevap verebildikleri, ilgili değerlerle alakalı

olarak resim çizdikleri ve sonuçta değerlerin genelini kazandıkları ifade edilmiştir.

- (Z1), 2018 yılında yapılmış olan çalışmada, ilkokul 3. Sınıf Hayat Bilgisi dersinin etkinliklerinin, sokratik sorgulama temelli etkinliklerle tasarlanarak uygulanmasının öğrencilerin ders başarısına ve gerçekleşen kazanımların kalıcılığına etkisini incelemek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, sokratik sorgulama temelli etkinliklerle tasarlanan ders içerikleri, süreçte öğrencilerin ortaya koyduğu düşüncelerin önemli taraflarını vurguladıklarını, bu düşüncelerine örnekler verdiklerini belirtmişlerdir. Öğrencilerin, farklı yönlerden olaylara bakabildikleri ve düşüncelerindeki tutarlılığı ifade edebildikleri vurgulanmıştır. Fakat yine de öğrencilerin, ürettikleri düşünceleri ayrıntılı olarak ifade etmekte, düşüncenin doğruluğuna ilişkin kanıtlar sunmada zorlandıkları ifade edilmiştir.
- (Z5), 2018 yılında yapılmış olan çalışmada, 2017-2018 eğitim öğretim yılında yenilenen ilkokul Hayat Bilgisi dersi öğretim programlarında bulunan değerler eğitimi uygulamalarını sınıf öğretmenlerinin görüşlerine göre değerlendirmek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde,

HBDÖP’de var olan ve kazandırılmak istenilen değerlere ait doküman incelemesi analiz sonuçlarına göre;

- ✓ HBDÖP ile ders kitaplarının birebir örtüşmediği,
- ✓ HBDÖP’de yer alan kazanımlar, ünite isimleri ve ders süreleri açısından 1. Sınıf haricinde büyük farklılıklar bulunduğu belirtilmiştir.

Öğretmenlerden yarı yapılandırılmış görüşme formuyla elde edilen veriler açısından;

- ✓ Değerlerin, okulların sosyal ve ekonomik olarak barındırdığı farklılıkları dikkate almadığını işaret etmişler ve öğrencilerde olumlu davranış kazandırmaya, içinde yaşanılan toplumla uyum içinde yaşamak için birer araç olduğunu belirtmişlerdir.
- ✓ Öğretmenlerin çoğunluğu yenilenen HBDÖP’deki değerler eğitiminin önemiyle ilgili olumlu tutumlarını ifade etmişlerdir.

- ✓ HBDÖP’de yer alan değerin, konusuna, gerçekte yaşamda karşılaşılabilecek çeşitli durumlara göre farklı yöntem ve tekniklerle öğretimi gerçekleştirdiklerini belirtmişlerdir.
- ✓ HBDÖP’de yer alan değerlerin kazandırılmasında ilk basamak olarak aileyi daha sonra yönetici, öğretmen, çevre, iletişim araçları gibi etkenlerin büyük öneme sahip olduğunu bu nedenle bütün bu etkenlerin işbirliği ile hareket ederek sürece etkin bir şekilde dâhil olması gerektiğini ifade etmişlerdir.
- (Z6), 2018 yılında yapılmış olan çalışmada, Hayat Bilgisi dersinde öğrencilere, aile kavramıyla ilgili olarak farklı etkinlikler ile birlikte bu değerin anlamını, aile içinde oluşabilecek problemlerin çözümü, aile fertlerine yaklaşım tarzını ve iletişim yöntemlerini, aile içinde işbirliğinin önemini, sorumluluk paylaşımını, ailesinin yaşayış ve kültürel özelliklerini gözlem yoluyla içselleştirip uygulamaya geçirmesine katkıda bulunmak amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, yapılan tüm etkinlikler, öğrencilerin aile kavramı hakkındaki tutumlarına önemli ölçüde katkı sağladığı görülmüştür. Öğrencilere uygulanan etkinliklerle öğrencilerin aile bütçesi hakkındaki algılarına ve öz yönetim becerilerine, ailesinin geçmişi ile ilgili bilgileri araştırma isteklerine, aile bireyleri arasındaki iletişim kalitesine ve fertler arasında işbirliği yapma alışkanlıklarına, görgü kurallarına dikkat ederek bireylerin haklarına dikkat etmelerine, gerektiğinde sorumluluk alma ve çözüm odaklı olma becerilerine katkı sağladığı gözlemlenmiştir.
- (Z7), 2018 yılında yapılmış olan çalışmada, 3. Sınıf Hayat Bilgisi dersi, “Dün, Bugün, Yarın” temasında sözlü tarih ve gezilere dayalı yerel tarih etkinlikleri uygulayarak öğrenci ve öğretmenlerin gerçekleştirilen bu etkinliklere ilişkin duygu ve düşünceleri hakkında bilgi edinmek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, öğrencilerin bu gibi etkinlikleri genel olarak her zaman yapmak istemeleri belirlenmiş ve gezilere dayalı yerel tarih etkinliklerine karşı tutumları yüksek seviyede olumlu olarak yorumlanmıştır. Öğretmenler ise farklı sebeplerle derslerinde bu gibi etkinliklere zaman ayıramamakta fakat derslerinde uygulamak istediklerini belirtmektedirler. Gerçekleştirilen etkinliklerin öğrencilerin yaşadıkları çevreyi tanımalarını sağlayarak araştırma becerilerini de geliştirdiğini, öğrenci ve öğretmenler belirtmişlerdir. Etkinliklerin uygulanma

aşamasında öğrenciler, sözlü tarih görüşmesi gerçekleştirilecek kişi bulmak ve yerel tarih gezilerinde fiziki yorulmalar gibi bazı sorunlarla karşılaştıklarını belirtmişlerdir. Öğrenci ödevlerinin incelenmesi sonucunda ise öğrencilerin büyük ölçüde yapılan bu etkinliklerde başarı gösterebildikleri anlaşılmıştır. Araştırma bulguları sonucunda öğrenci ve öğretmenlerin sözlü tarihe ve gezilere dayalı yerel tarih etkinliklerine ilişkin düşünce ve tutumlarının olumlu olduğu ortaya çıkmıştır.

- (Z8), 2017 yılında yapılmış olan çalışmada, 2015-2016 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığına bağlı ilkokulların 1, 2 ve 3. Sınıflarında okutulan ders kitaplarının eleştirel düşünme becerisine yönelik olarak değerlendirmek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, ders kitaplarında eleştirel düşünme becerisi ile ilgili sadece “neden” ve “niçin” sorularına verilecek cevaplardan oluşturulduğu belirtilmiştir. Eleştirel düşünme becerisine ait içeriklerin öğretmen kılavuz kitaplarında daha çok yer aldığı, öğrenci ders kitaplarında dengeli bir dağılımın yapılamadığı ifade edilmiştir. Ayrıca kullanılan öğretim stratejisi, yöntem ve tekniklerde farklılıklar içermediği ve materyallerde daha çok soru-cevap tekniği ile eleştirel düşünme becerisine ait içeriklerin bulunduğu belirtilmiştir.
- (Z10), 2017 yılında yapılmış olan çalışmada, 3.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki metin ve görselleri değer süzgecinden geçirerek analiz etmek, değerlerin ders kitabında yer alan kullanım durumlarını sayısal olarak belirleyerek değerler yönünden daha faydalı ders kitapları oluşturulmasına katkı sunabilmek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, sevgi değeri (%13,5), hoşgörü değeri (%13,2), saygı değeri (%13,1), sorumluluk değeri (%8,5), çalışkanlık değeri (%6,7) ders kitaplarında daha fazla rastlanılan değerler olarak ifade edilmiştir. Sabır değeri (%2,2), bilimsellik değeri (%1,7), doğa sevgisi değeri (%1), estetik değeri (%0,8), misafirperverlik değeri (%0,7) ise ders kitaplarında daha az rastlanılan değerler olduğu görülmüştür. Oluşan sonuçlara göre ders kitaplarında en fazla yer bulan değer sevgi değeri (%13,5), en az yer bulan ise misafirperverlik değeri (%0,7) olmuştur.
- (Z11), 2016 yılında yapılmış olan çalışmada, Hayat Bilgisi Öğretim Programında bulunan değerler açısından, Hayat Bilgisi ders kitaplarında ve 100

Temel Eser listesindeki ulusal masal kitaplarında değerlerin yer alma düzeyini ve şeklini, kazandırılması hedeflenen değerleri aktarmadaki katkılarını ortaya koymak amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, Milli Eğitim Bakanlığının 2004 yılında önerdiği 100 Temel Eser'deki yerel masallarda yer alan tüm değerlerin Hayat Bilgisi Öğretim Programında ve buna göre hazırlanmış olan ders kitaplarında yer bulmadığı belirlenmiştir. Ders kitaplarında değerlerin bazıları sıklıkla bazı değerler ise nadiren yer aldığı ifade edilmiştir. Elde edilen verilere göre; %10 oranıyla en fazla sevgi değerine yer verilmiştir. Özsaygı ve hoşgörü değerleri %9, özgüven, toplumsallık ve saygı değerleri %8 ile en fazla yer alan değerler olarak görülmektedir. Doğruluk değeri %3, yardımseverlik, barış ve dürüstlük değerleri %4 oran ile en az yer alan değerler olmuştur.

- (Z12), 2016 yılında yapılmış olan çalışmada, Hayat Bilgisi dersinde öğrencilerin liderlik becerilerini kazanmasında, sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, Öğretmenler liderlik becerisinin Hayat Bilgisi Öğretim Programında yer alması gerektiğini belirtmekle birlikte söz konusu olan liderlik becerisinin sonradan kazandırılabilir olmasından daha çok doğuştan getirilen bir beceri olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin liderlik becerisi öğretiminde gerekli olan yeterliliğe istenilen düzeyde sahip olmamakla birlikte becerinin öğretiminde, sınıf kurallarını öğrencilerle ortak belirlediklerini ve teknolojik materyaller kullandıklarını belirtmişlerdir. Bunun sonucunda öğrencilerin liderlik becerisi kazanımlarına yeterli düzeyde ulaşamadıkları vurgulanmıştır. Öğretmenler, liderlik becerisinin kazanımlarına ulaşmadaki başarıda, öğretmenler ve ailelerin ilgi, tutum ve davranışlarının önemli olduğunu ifade etmişlerdir.
- (Z13), 2016 yılında yapılmış olan çalışmada, araştırmacı tarafından hazırlanan Sosyal Beceri Eğitim Programı'nı (SOBEP) planlamak uygulamak ve uygulama sürecinde hangi problemlerle karşılaşıldığını ve bunları çözmek için ne tür çözüm yolları getirildiğini bularak sosyal problem çözme becerisine katkı sağlamak amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, Sosyal Beceri Eğitim Programının öğrencilerin araştırma öncesinde sorunlarla karşılaştıkları becerilere ait davranışlarının çözümünde başarılı olduğu belirlenmiştir. Çalışma

grubunun temel ihtiyaçları göz önüne alınarak ve sınıf öğretmenleriyle yapılan görüşmeler ışığında (dinleme, yönergelere uyma, özür dileme, teşekkür etme, ikna etme, iltifat etme, empati, hayır diyebilme, soru sorma, bir isteği uygun bir dille ifade edebilme ve yardım isteme) belirlenen 11 adet beceriyi kapsayan SOBEP, ilgili bütün becerilerde katkı sunmuştur. Etki oranı olarak en çok iltifat etme ve hayır diyebilme becerilerinde, en az ise karşısındakinin duygularını anlama becerisinde gerçekleştiği belirtilmiştir. Öğrenci gruplarının ilgi, tutum ve ihtiyaçlarına uygun olarak hazırlanan bu tür eğitim programları ile uygulayıcıların (ğretmen, araştırmacı) süreçte karşılaştıkları sorunları gidermede onlara kaynak sağlayarak eylem planlarını uygulamalarını sağlayabilir, ğrencilerinde eğlenceli bir şekilde öğrenme süreçlerinin verimlerini artırabilir.

- (Z22), 2013 yılında yapılmış olan çalışmada, Hayat Bilgisi Dersi ğretim Programının, araştırma becerilerine ulaşma durumunu, ğretmen görüşlerine göre incelemek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, öğretmenler, öğrencilere araştırma becerilerinin kazandırılması konusunda genel anlamda olumlu görüşler bildirmiştir. Kazandırılması hedeflenen araştırma becerileri hakkında yaşanan problem ve glklr için ise; öğretmenlerin çalıştıkları okul türüne göre kısıtlı olanakları, çevresel faktörleri ve ailenin sosyal ve ekonomik şartlarını belirtmişlerdir.
- (Z23), 2013 yılında yapılmış olan çalışmada, ilköğretim 3. Sınıf ğrencilerinin, Hayat Bilgisi dersine yönelik doğa eğitimi etkinlikleri hazırlayarak öğretmenlere örnek bir materyal meydana getirmek, öğrencilerin doğa algıları üzerine etkisini incelemek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, hem n hem de son yapılan mülakatlarda tüm öğrenciler, doğada bulunduğunu düşündükleri unsurlardan bahsetmişlerdir. Öğrencilerin geneli uygulanan doğa eğitimi etkinlikleri ile ilgili heyecan duyduklarını ve etkinliklerden keyif aldıklarını belirtmişlerdir. Zihin haritalarında ise hem ilk hem de son uygulamada tüm öğrenciler doğadaki unsurlardan bahsetmişlerdir. Hatta uygulama sonrasında öğrencilerin belirttiği unsur sayısında artış yaşanmış ve 3 ğrenci belirttikleri unsurları canlı ve cansız olarak gruplandırmışlardır. 34 öğrenciye dağıtılan doğa günlükleri ise 32 ğrenci tarafından doldurulmuştur. Bu günlüklere göre 21

öğrenci sadece olumlu düşüncelerden bahsederken 8 öğrenci hem olumlu hem de olumsuz düşüncelerden bahsetmişlerdir.

- (Z33), 2009 yılında yapılmış olan çalışmada, Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın eleştirel düşünme becerilerine ilişkin kazanım ve hedeflere ulaşma seviyesini alan uzmanlarının görüşlerine sunarak incelemek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, HBDÖP'nin eleştirel düşünme becerilerinin alt düzeydeki becerilerine uygun olduğu ve kazanım ve hedeflere ulaşmak için geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

4.6. Hayat Bilgisi dersinin başka ülkelerdeki örnekleriyle karşılaştırıldığı

çalışmalar

Hayat Bilgisi dersinin diğer ülkelerdeki örnekleri ile karşılaştırıldığı çalışmalar incelenmektedir. İnceleme sonuçları Tablo 8'de gösterilmektedir.

Tablo 8. Hayat Bilgisi dersinin başka ülkelerdeki örnekleriyle karşılaştırıldığı ile ilgili yapılmış olan çalışmalar

Yapılan çalışmalar	f
Z36	1

Bu tabloda Hayat Bilgisi dersinin başka ülkelerdeki örnekleriyle karşılaştırıldığı ile ilgili bir adet çalışma yapıldığı görülmektedir.

- (Z36), 2007 yılında yapılmış olan çalışmada, ülkemizdeki Hayat Bilgisi dersinin biçimsel, içerik ve işleniş yönünden Fransa ile benzerlik ve farklılıklarının incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, iki kitap da biçimsel yönden karşılaştırıldığında Türkiye'de kullanılmakta olan Hayat Bilgisi ders kitabının renkli, Fransa'da kullanılmakta olan Hayat Bilgisi ders kitabının (Education Civique-Yurttaşlık Eğitimi) ise renklendirilmediği fakat kapak resminin daha ilgi çekici olduğu, sayfa yapısının daha kaliteli olduğu belirtilmiştir. Öğrenci seviyelerine uygun olması, içindekiler bölümü, sayfa numaralandırılması ve ön kapak bilgileri de her iki ülkede kullanılan kitapların benzerlikleri olarak vurgulanmıştır. İçerik bakımından her iki ülkede de fazlaca benzer konular tespit edilmiştir. Farklı olarak Türkiye'de; Atatürkçülük konuları, bayramlar, uzamsal ilişkiler, okul çalışanlarını tanıma,

çevresindeki hayvanları tanıma, doğal afetler, duyu organları ve tasarruf konularının olduğu ifade edilmiştir. İşleniş açısından Türkiye’de uygulamaya konulan yeni HBDÖP ile Fransa ile benzerlik gösterdiği, önceki programa göre fazla benzerlik olmadığı belirtilmiştir. Önceki programa göre Türkiye’de kullanılmakta olan Hayat Bilgisi ders kitabında daha çok bilgi verici metinler ağırlıktayken yeni program ile boyama, tartışma, afiş ve poster hazırlama, resim yapma, kesme, yapıştırma, öykü yazma, soru-cevap, deney ve gözlem yapma gibi öğrencilerin kendilerinin yapacağı birçok etkinliğin yer aldığı vurgulanmıştır.

4.7. Hayat Bilgisi dersinin eğitim politikalarıyla ilişkisini inceleyen çalışmalar

Hayat Bilgisi dersinin eğitim politikalarıyla ilişkisinin araştırıldığı çalışmalar incelenmektedir. İnceleme sonuçları Tablo 9’da gösterilmektedir.

Tablo 9. Hayat Bilgisi dersinin eğitim politikalarıyla ilişkisi ile ilgili yapılmış olan çalışmalar

Yapılan çalışmalar	f
Z9, Z38	2

Bu tabloda Hayat Bilgisi dersinin eğitim politikalarıyla ilişkisi ile ilgili iki adet çalışma yapıldığı görülmektedir.

- (Z9), 2017 yılında yapılmış olan çalışmada, 2005-2017 yılları arasında ülkemizde sürdürülen eğitim politikalarının Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programları’na etkilerinin incelenip analiz edilmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, izlenecek eğitim politikalarının siyasi etkilere elverişli bir alan olduğu ve bunun sonucunda genel olarak eğitim sistemimizin bir süreklilik yakalayamadığı belirtilmiştir. Bu sonuca ulaşmada en önemli etken olarak devamlı program değişikliklerinin yaşanması gösterilmiştir. Yapılan Milli Eğitim Şuralarının, açıklanan Beş Yıllık Kalkınma Planlarının ve sunulan Hükümet Programlarının, eğitim programlarının içeriğinde yer alan ilkelere, amaçlara, hedeflenen vizyona, istenilen kişisel niteliklere, bireylere kazandırılması öngörülen becerilere ve

değerlere etkilerinin yüksek düzeyde olduğu ifade edilmiştir. Uygulamaya konulan öğretim programlarında bu süreçte alınan kararlara uygun olarak öğrencinin etkin olduğu, öğrenmeyi önemseyen, bilgi ve teknolojinin üst düzeyde kullanımını sağlayan, bireylerin özyönetim becerilerine ve değerler eğitimi ile “milli ve manevi” değerlerin işlenmesine ait içeriklerin sıklıkla yer bulduğu bir yaklaşım dikkat çekmektedir. Ayrıca 2000’li yıllarla beraber öğretim programlarında Atatürkçülük ve Cumhuriyet ile ilgili vurgulamaların eksilmiş olduğu da belirtilmiştir. Güncelleme ve değişikliklere doğal olarak ve çağın gerektirdiği bir şekilde maruz kalan öğretim programlarının oluşturulmasında, tüm eğitim paydaşlarının, öneri ve taleplerinin dikkate alınmasının, bilimsel, demokratik ve evrensel normlara uygun olmasının önemi ifade edilmiştir.

- (Z38), 2004 yılında yapılmış olan çalışmada, Milli Eğitim Politikalarının ve Türk Milli Eğitim İdeolojisinin Hayat Bilgisi ders kitaplarına etkisini incelemek amaçlanmıştır. Araştırma bulguları incelendiğinde, Cumhuriyet’ten günümüze kadar devlet ideolojisinin, sınıf seviyelerine uygun olarak yetiştirilmek istenen örnek insan modelinin ders kitaplarında yer alması, Türk Milli Eğitiminin Amaçlarını ve İlkelerini yüksek bir seviyede etkilediği belirtilmiştir.

4.8. Araştırma kapsamına alınan Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların üniversitelere göre dağılımı

Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların üniversitelere göre dağılımı incelenmektedir. İnceleme sonuçları Tablo 10’da gösterilmektedir.

Tablo 10. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların, üniversitelere göre dağılımı.

Yapılan çalışmalar	Üniversiteler	f
Z1, Z7	İstanbul Üniversitesi	2
Z2	Dokuz Eylül Üniversitesi	1
Z3	Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi	1
Z4, Z32	Çukurova Üniversitesi	2
Z5, Z20	Adnan Menderes Üniversitesi	2
Z6	Sakarya Üniversitesi	1
Z8, Z37	Gazi Üniversitesi	2
Z9	Ankara Üniversitesi	1
Z10	Ordu Üniversitesi	1
Z11	Yüzüncü Yıl Üniversitesi	1
Z12, Z17, Z28	Anadolu Üniversitesi	3
Z13, Z14, Z16,Z19, Z27,Z31	Marmara Üniversitesi	6
Z15	Ahi Evran Üniversitesi	1
Z18, Z38	Atatürk Üniversitesi	2
Z21	Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi	1
Z22, Z34	Afyon Kocatepe Üniversitesi	2
Z23	Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi	1
Z24, Z30	Ondokuz Mayıs Üniversitesi	2
Z25	Orta Doğu Üniversitesi	1
Z26, Z29	Selçuk Üniversitesi	2
Z33	Abant İzzet Baysal Üniversitesi	1
Z35	Erciyes Üniversitesi	1
Z36	Ege Üniversitesi	1

Bu tabloda Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların, üniversitelere göre dağılımı gösterilmektedir. En fazla çalışmanın Marmara Üniversitesinde yapıldığı belirlenmiştir.

4.9. Araştırma kapsamına alınan Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların yayın türlerine göre dağılımı

Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların yayın türlerine göre dağılımı incelenmektedir. İnceleme sonuçları Tablo'11 de gösterilmektedir.

Tablo 11. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların, yayın türlerine göre dağılımı

Yapılan çalışmalar	Yayın türleri	f
Z2, Z3, Z4, Z5, Z6, Z7, Z8, Z9, Z10, Z11, Z15, Z16, Z17, Z18, Z19, Z20, Z21, Z22, Z23, Z24, Z26, Z27, Z28, Z29, Z30, Z31, Z32, Z33, Z34, Z35, Z36, Z37, Z38	Yüksek Lisans	33
Z1, Z12, Z13, Z14, Z25	Doktora	5

Bu tabloda Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların, yayın türlerine göre dağılımı gösterilmektedir. Yüksek lisans seviyesinde 33, doktora seviyesinde ise 5 adet çalışma yapıldığı belirlenmiştir.

4.10. Araştırma kapsamına alınan Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların yayın yıllarına göre dağılımı

Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların yayın yıllarına göre dağılımı incelenmektedir. İnceleme sonuçları Tablo 12'de gösterilmektedir.

Tablo 12. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların, yayınlandıkları yıllara göre dağılımı

Yapılan çalışmalar	Yıllar	f
Z1, Z2, Z3, Z4, Z5, Z6, Z7	2018	7
Z8, Z9, Z10	2017	3
Z11, Z12, Z13, Z14, Z15, Z16	2016	6
Z17, Z18	2015	2
Z19, Z20	2014	2
Z21, Z22, Z23	2013	3
Z24	2012	1
Z25, Z26, Z27, Z28, Z29, Z30	2010	6
Z31, Z32, Z33, Z34	2009	4
Z35, Z36	2007	2
Z37	2006	1
Z38	2004	1

Bu tabloda Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların, yayımlandıkları yıllara göre dağılımı gösterilmiştir. Çalışmaların en fazla 2018 yılında, en az ise 2012, 2006, 2004 yılında birer adet (1) yapıldığı belirlenmiştir.

4.11. Araştırma kapsamına alınan Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların araştırma model ve yöntemlerine göre dağılımı

Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların araştırma model ve yöntemlerine göre dağılımı incelenmektedir. İnceleme sonuçları Tablo 13'te gösterilmektedir.

Tablo 13. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların, araştırma model ve yöntemlerine göre dağılımı

Yapılan çalışmalar	Model ve yöntemler	f
Z1, Z6, Z13, Z14, Z16, Z19, Z23	Eylem araştırması	7
Z2, Z12, Z22	Olgu bilim	3
Z3, Z15, Z18, Z24, Z28, Z32, Z33, Z37	Tarama (Betimsel)	8
Z4, Z5, Z7, Z25, Z26, Z34	Durum çalışması	6
Z8, Z9, Z10, Z11, Z17, Z20, Z21, Z27, Z29, Z30, Z31, Z36, Z38	Doküman analizi	13
Z35	İlişkisel tarama	1

Bu tabloda Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların, araştırma model ve yöntemlerine göre dağılımı gösterilmiştir. Çalışmaların en fazla doküman analizi, en az ise ilişkisel tarama yöntemine göre uygulandığı belirlenmiştir.

4.12. Araştırma kapsamına alınan Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların veri toplama araç ve yöntemleri bakımından dağılımı

Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların veri toplama araç ve yöntemleri açısından dağılımı incelenmektedir. İnceleme sonuçları Tablo 14'te gösterilmektedir.

Tablo 14. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların, veri toplama araç ve yöntemlerine göre dağılımı

Yapılan çalışmalar	Veri toplama araç ve yöntemleri	f
Z1, Z2, Z4, Z5, Z7, Z12, Z16, Z17, Z18, Z22, Z24, Z25, Z26, Z27, Z28, Z31, Z32, Z33, Z34	Görüşme formu	19
Z1, Z3, Z6, Z7, Z8, Z9, Z10, Z11, Z12, Z13, Z14, Z15, Z16, Z17, Z19, Z20, Z21, Z23, Z25, Z27, Z29, Z30, Z32, Z34, Z35, Z36, Z37	Doküman (öğretim programı, ders kitabı, test, ölçek, gözlem formu vb.)	27
Z13, Z14	Anket	2

Bu tabloda Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların, veri toplama araç ve yöntemlerine göre dağılımı gösterilmiştir. Çalışmalarda en fazla doküman (öğretim programı, ders kitabı, test, ölçek, gözlem formu vb.), en az ise anket kullanıldığı belirlenmiştir.

Not: Birden fazla veri toplama aracı ve yöntemi kullanılan çalışmalar vardır.

4.13. Araştırma kapsamına alınan Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların veri analizi yöntemleri açısından dağılımı

Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların veri analizi yöntemleri açısından dağılımı incelenmektedir. İnceleme sonuçları Tablo 15'te gösterilmektedir.

Tablo 15. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların, veri analizi yöntemlerine göre dağılımı

Yapılan çalışmalar	Veri analiz yöntemleri	f
Z1, Z5, Z6, Z10, Z11, Z12, Z17, Z21, Z26, Z28, Z34	Betimsel analiz	11
Z2, Z3, Z4, Z5, Z6, Z7, Z9, Z12, Z13, Z14, Z15, Z16, Z18, Z19, Z22, Z23, Z24, Z25, Z27, Z29, Z32, Z33, Z34	İçerik analizi	23
Z15	Görsel analiz	1
Z36	Kitap ve belge inceleme kriteri	1

Bu tabloda Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların, veri analizi yöntemlerine göre dağılımı gösterilmiştir. Çalışmalarda en fazla içerik analizi, en az ise birer adet olmak üzere görsel analiz ve araştırmacının kendisinin oluşturduğu “kitap ve belge inceleme kriteri” yöntemlerinin kullanıldığı belirlenmiştir.

Not: Birden fazla veri analiz yöntemi kullanan çalışmalar vardır. Ayrıca bazı çalışmalarda veri analiz yöntemleri ile ilgili bilgi verilmemiştir.

4.14. Araştırma kapsamına alınan Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmalarda verilerin elde edildiği grupların dağılımı

Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmalarda verilerin elde edildiği grupların dağılımı incelenmektedir. İnceleme sonuçları Tablo 16'da gösterilmektedir.

Tablo 16. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmalarda, verilerin elde edildiği grupların dağılımı

Yapılan çalışmalar	Verilerin elde edildiği gruplar	f
Z1, Z6, Z7, Z13, Z14, Z15, Z16, Z17, Z19, Z23, Z24, Z25	Öğrenci	12
Z4, Z5, Z7, Z12, Z13, Z14, Z16, Z17, Z18, Z19, Z22, Z23, Z25, Z26, Z27, Z28, Z31, Z32, Z34	Öğretmen	19
Z3, Z5, Z8, Z9, Z10, Z11, Z20, Z21, Z27, Z29, Z30, Z31, Z35, Z36, Z37, Z38	Doküman	16
Z19	Veli	1
Z25	Okul yöneticileri	1
Z33	Alan uzmanları	1
Z2	Yetişkin (İlkokul mezunu)	1

Bu tabloda Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmalarda, verilerin elde edildiği grupların dağılımı gösterilmiştir. Çalışma grubu olarak en fazla öğretmenler, en az ise birer adetle veli, okul yöneticileri, alan uzmanları ve yetişkin (ilkokul mezunu) bireylerin kullanıldığı belirlenmiştir.

Not: Bazı çalışmalarda, birden fazla çalışma gruplarından da veri toplanmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

V. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışmada, Hayat Bilgisi konularında yapılan nitel çalışmalar, meta-sentez yöntemi kullanılarak incelenmiştir. Meta-sentez yöntemi kullanılarak incelenen araştırmalardan elde edilen sonuçlar bu bölümde yer almaktadır. Ulaşılan sonuçlara yönelik olarak araştırmacılara yöneltilen öneriler de yer almaktadır.

5.1. Sonuç ve Tartışma

1. Hayat Bilgisi dersinin tarihsel gelişimi, değişimi ve içeriği konularında yapılan çalışmalar incelendiğinde, eğitim ve öğretimin çağın ihtiyaçlarına göre düzenlenmesi, yaşantısal ve öğrenciye görelilik ilkesiyle paralel gelişmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Güven (2010) çalışmasında, zamanla birlikte öğretim programlarının genel olarak (amaç, hedef, içerik anlamında) zenginleşmesinin, Hayat Bilgisi öğretim programına da yansıdığını, her yeni öğretim programının, kendinden eski öğretim programından içerik ve şekil olarak farklılıklar içerdiğini belirtmiştir. Özellikle yapılandırmacı yaklaşım esas alınarak hazırlanan 2005 HBDÖP'nin bu farklılıkları net olarak yansıttığını ifade etmiştir. Bu sonuç, araştırma sonucuyla benzerlik barındırmaktadır.

2. HBDÖP'lerde eğitim paydaşları, içerikleri, uygulanma şekilleri ile öğrenme ortamındaki avantaj ve dezavantajları, programın hedefleri ile doğrudan ilişkili olmalı, istenilen amaca hizmet etmelidir. Öğretim programı, teorik olarak içeriğinde barındırdığı eğitim yaklaşımına uygun bir şekilde, pratiğe geçirilmelidir. Ders saatleri artırılmalı, sınıf mevcutları azaltılmalı ve birleştirilmiş sınıf uygulamalarına son verilmelidir. Hayat Bilgisi dersi ve öğretim programı hakkında yapılan çalışmalar incelendiğinde, Kuru (2018) çalışmasında, bu dersin, bireylerde, vatandaşlık kavramına, sosyal ve doğal yaşama olan duyarlılığa, Mustafa Kemal Atatürk hakkındaki tutumlarına, kültür, sağlık ve ekonomik yaşam koşullarına, meslek seçimi ve meslek hayatına olumlu katkılar yaptığını belirtmiştir. Yolcu (2014) araştırmasında, 1990-2014

yılları arası uygulanan HBDÖP'lerinin çevre eğitimi açısından zengin içeriklere sahip olduğu ve aynı zamanda ulusal kalkınma planları, ulusal ve uluslar arası çevre sözleşmeleri ve yapılmış çevre şuraları ile aynı amaç ve hedeflere yönelik olduğu sonucuna ulaşmıştır. Akyol (2018) çalışmasında, etkinliklerin ara disiplin kazanımlarıyla gerçekleştirilmesinin, gerçek yaşamla ilişkili ve bireyleri hayata hazırlamada önemli bir etken olduğu, ancak Hayat Bilgisi ders saatlerinin azalması ve sınıf mevcutlarının yüksek olmasının bu etkililiği düşürdüğünü ifade etmiştir. Özkan (2012) çalışmasında, 2005 HBDÖP'de yer alan kazanımların, Piaget'nin animizm kavramını verimli bir şekilde içermediği ve öğrencilerin seviyelerinin üzerinde olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yıldız (2009) çalışmasında, birleştirilmiş sınıflarda 2005 HBDÖP'nin işlenişi ile ilgili olarak bağımsız sınıflarla karşılaştırıldığında; kazanımlar, içerikler, öğrenme-öğretme süreci, ölçme ve değerlendirme etkinlikleri arasında güçlükler ile karşılaşılan farklılıkların olduğu sonucuna ulaşmıştır. Taneri (2010) araştırmasında, tespit edilmiş bir okuldaki; öğretmen, öğrenci ve okul yöneticileri ile yapılan çalışmada, HBDÖP'nin yapılandırmacı yaklaşıma göre hazırlanmış olduğu ifade edilse de öğretim programının uygulamada yapılandırmacı yaklaşımın ilkelerine uzak kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Bu sonuçlar, araştırma sonuçlarıyla benzerlik barındırmaktadır.

3. Bir dersin verimli işlenmesi ve etkili öğrenmelerin gerçekleşebilmesi için derste kullanılabilecek strateji, yöntem ve tekniklerin çeşitlilik sağlaması gerekmektedir. Bireylerin her kazanımı başarıyla gerçekleştirebilmeleri için o kazanımın ruhuna uygun bir yöntem, teknik işe koşulmalıdır. Kullanılan materyallerin; strateji, yöntem ve teknik olarak zenginlik içermesinin yanı sıra uygulayıcı olan öğretmenlerin de değişiklik ve güncellemelere bağlı olarak eğitim almaları gerekmektedir. Hayat Bilgisi dersinde kullanılan strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, Özkan (2010) çalışmasında, örnek olay yönteminin kullanımının 2009 HBDÖP'de daha çok yer aldığını fakat yine de yeterli olmadığı ve öğretmenlerin bu yöntemin uygulanması sırasında kendilerini pasif konuma düşüremedikleri sonucuna varmıştır. Ütkür (2016) çalışmasında ise örnek olay yöntemi ile ilgili uygulayıcı olan öğretmenlere verilen eğitim sonucu hem öğretmenlerin hem de öğrencilerin bu yöntemle ilgili tutum ve davranışlarının olumlu yönde değiştiği sonucuna ulaşmıştır. İki farklı araştırma sonuçlarının da birbirlerini desteklediği görülmektedir. Bahçe (2010) çalışmasında, sınıf

öğretmenlerinin, öğretmen kılavuz kitabında yer alan değerleri kazandırmada en çok drama ve örnek olay yöntemi tekniklerini kullandıkları sonucuna varmıştır. Sargın (2016) çalışmasında, müzikle öğretim uygulamaları ile gerçekleştirilen eğitim süreci sonunda, öğretmen ve öğrencilerin olumlu tutum sergiledikleri sonucuna varmıştır. Tosun (2015) çalışmasında, müze uygulamaları ile ilgili öğretmenlerin hazırlık yapmaması ve uygulama sırasından soru-cevap tekniği dışında teknikler kullanmamasının, kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmemesi nedeni olduğu fakat öğrencilerin bu tekniğe karşı tutumlarının olumlu olarak gerçekleştiği sonucuna varmıştır. Kılıç (2010) çalışmasında, aile katılımı etkinlikleri ile çocukların öğrenmelerinin yükseldiğini ve işlerinin kolaylaşarak okul-aile iş birliğinin artmasını sağladığını ifade etmiş. Fakat bazı ailelerin ilgisiz kalması ve tüm paydaşlara bilgilendirici eğitimlerin verilmesinin zor olduğu sonucuna ulaşmıştır. Topal (2009) çalışmasında, derste zaman yönetimi ile ilgili olarak öğretmenlerin aynı düşüncelere sahip olduğunu ancak bu düşüncelerini uygulamalarına yansıtmadıklarını belirtmiş. Öğrencilerin dikkat sürelerinin azlığı ile ders dışı etkenler sebebiyle, bir dersin yaklaşık yarısını verimli kullanabildikleri sonucuna varmıştır. İncelenen çalışmaların uygulanma aşamasından önce verilen eğitimlerle öğretmen, öğrenci ve ailelerin algılarının olumlu yönde değiştiği belirlenmiştir. Az da olsa çalışmalara katılanların küçük bir bölümünün; fiziksel mekân yetersizliği, ulaşım zorluğu, sınıf mevcutlarının fazlalığı ve çok zaman alması gibi olumsuz etkenlerden bahsettiği belirlenmiştir. Hayat Bilgisi dersinde kullanılan strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili yapılan çalışmaların sonuçları ile araştırma sonuçları benzerlik göstermektedir.

4. Hayat Bilgisi dersinde kullanılan materyallerin, yazılı, görsel veya ürün dosyası olarak ihtiyaçlara karşılık verip dilimizin biçim ve içeriğine uygun olarak milli bir kimliğe sahip olması, gerekli değişikliklerle birlikte hep daha iyiye doğru güncellemelerin yapılarak kullanıma sunulması gerekmektedir. Hayat Bilgisi dersinde hangi ders araç ve gereçlerinin (materyallerin) kullanıldığı ve kullanılan bu materyallerin ihtiyaçları karşılayabilme durumları ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, öğrenci ders ve çalışma kitapları ve bu kitapların dil ve anlatım özellikleri, görsel öğelerinin özellikleri, ürün dosyaları, ders kitaplarının pedagojik olarak incelenmesi gibi konularda çalışmalar yapıldığı belirlenmiştir. Yıldırım (2015) çalışmasında, öğretmenlerin, öğrenci çalışma kitaplarındaki etkinlikler hakkında, genel

olarak öğrenci seviyesine ve öğretim programı hedeflerine uygun olmadığını ve çeşitlilik olarak yeterli bulmadıkları sonucuna varmıştır. Çelik (2014) çalışmasında, ürün dosyası kullanımı ile ilgili olarak devlet ve özel okullardaki öğretmenlerin zaman ve program içeriğinin fazlalığı sebepleri ile kullanamadıkları, öğrenci ve velilerin ise olumlu tutumlara sahip oldukları sonuçlarına ulaşmıştır. Erol (2010) çalışmasında, Hayat Bilgisi ders kitaplarının, dil ve anlatım olarak beklentileri karşılayamadığı sonucuna ulaşmıştır. Akbal (2009) çalışmasında, 1998 ve 2004 HBDÖP'lerde metin, görsel, alternatif ölçme ve değerlendirme yaklaşımları olarak nicelik ve nitelik olarak artışlar yaşandığı, öğretmen ve öğrencilerin yapılandırmacı yaklaşıma uygun rolleri benimsediği sonucuna varmıştır. Akın (2007) çalışmasında, Hayat Bilgisi ders kitaplarının daha verimli öğrenmelerin gerçekleşebilmesi için yetersiz kaldığı sonucuna ulaşmıştır. Özdemir (2006) çalışmasında, ders kitaplarında kullanılan görsellerin öğrenci seviyesine uygun olmadığı, öğretim programının hedefleriyle örtüşmediğini ve gerekli önemin gösterilmediği sonucuna ulaşmıştır. İncelenen çalışmalar ile araştırma sonuçları benzerlik göstermektedir.

5. Ulaşılmak istenilen hedef için tüm paydaşlara verilen eğitimler, hazırlanan plan ve programlar ve kullanılan materyaller, amaca hizmet etmesi ölçüsünde etkili olup yarar sağlayacaktır. Tüm değerler ve beceriler önemlidir. Aralarında sıralama yapılmamalıdır. Kazanımların gerçekleştirilmesi için uygun etkinlikler planlanmalı ve ihtiyaç olduğu zamanlarda da güncellenmelidir. Hayat Bilgisi dersinin içeriğinde bulunan değerler, kazanımlar, kavramlar, etkinlikler ve becerilerin sayısı, niteliği ve ulaşılabilirlik seviyesi ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, değerler başlığı ile ilgili 7 adet çalışma, etkinlikler başlığı ile ilgili 3 adet çalışma, beceri başlığı ile ilgili olarak ise 5 adet çalışmanın yapıldığı belirlenmiştir.

Güzel (2013) çalışmasında, 2009 yılında uygulamaya konulan Hayat Bilgisi 1. ve 2. ders kitaplarında en çok sevgi ve sonrasında sorumluluk değerinin yer aldığı, kitaplarda, misafirperverlik ve barış değerinin ise daha az yer aldığı sonucuna varmıştır. Özkan (2017) çalışmasında, ders kitaplarında daha çok sevgi, hoşgörü ve saygı değerinin, daha az ise doğa sevgisi, estetik ve misafirperverlik değerlerinin yer aldığı sonucuna ulaşmıştır. Farklı yıllarda, farklı öğretim programları ve farklı ders kitapları kullanılarak yapılan çalışmalar sonucunda araştırmacıların aynı sonuçlara ulaştığı belirlenmiştir. Bölük (2018) çalışmasında, örneklemi oluşturan çizgi filmlerde,

HBDÖP'de yer alan bazı değerler olduğu fakat yeterli olmadığı ve çizgi filmlerin değerleri barındırmasını, öğrenci başarısını artırdığı sonucuna varmıştır. Tefek (2016) çalışmasında, ilkokul 3. sınıf öğrencilerinin, HBDÖP ile sevgi ,yardımseverlik, yeniliğe açıklık ve vatanseverlik değerleri ile ilgili sorulan sorulara cevap verebildikleri, bu değerler ile ilgili resim çizebildikleri ve değerleri kazanabildikleri sonucuna ulaşmıştır. Gözel (2018) çalışmasında, değerler ile ilgili olarak HBDÖP ve ders kitapları arasında farklılıklar olduğu, öğretmenlerin ise yenilenen öğretim programı ile değerler eğitimi hakkında olumlu tutumlara sahip oldukları sonuçlarına varmıştır. Bayırlı (2018) çalışmasında, "aile birliğine önem verme" değeri ile ilgili yapılan tüm etkinliklerin, çocukların aile kavramı hakkında olumlu tutum geliştirmelerini sağladığı sonucuna ulaşmıştır. Balık (2016) çalışmasında, 2004 yılında, MEB tarafından önerilen masallarda yer alan tüm değerlerin ders kitaplarında yer almadığı sonucuna varmıştır.

Hüner (2018) çalışmasında, sokratik sorgulama temelli etkinliklerle tasarlanan ders içerikleri ile hedeflenen davranışların genel olarak gerçekleştirildiği sonucuna varmıştır. Kılıç (2018) çalışmasında, sözlü tarih ve gezilere dayalı etkinliklere ilişkin öğretmen ve öğrencilerin olumlu düşünce ve tutumlara sahip oldukları sonucuna varmıştır. Birinci (2013) çalışmasında, öğrencilerin, uygulanan doğa etkinlikleri ve ilgili materyaller ile birlikte doğa algılarında olumlu değişimler yaşandığı sonucuna varmıştır.

Akbay (2017) çalışmasında, eleştirel düşünme becerisi ile ilgili daha çok öğretmen kılavuz kitabında içeriklerin yer aldığı, öğrenci ders kitaplarında dengeli bir dağılımın yapılmadığı, soru-cevap tekniğinin genel olarak bulunduğu ve sadece "neden" ve "niçin" soruları işe koşulduğu sonucuna varmıştır. Arık (2016) çalışmasında, liderlik becerisinin HBDÖP'de yer alması gerektiği, öğretmenlerin beceriyi kazandırmada yeterli düzeyde olmadıkları ve ailelerin ilgi, tutum ve davranışlarının önemli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Tezcan (2016) çalışmasında, uygulanan SOBEP ile öğrencilere, belirlenen beceriler ile ilgili olumlu katkılar sunduğu, uygulayıcılara ise nitelikli bir eylem planı sağladığı sonucuna varmıştır. Kurşun (2013) çalışmasında, HBDÖP'nin, öğrencilerin araştırma becerilerine ulaşma durumunda genel anlamda yeterli olduğu sonucuna ulaşmıştır. Onur (2009) çalışmasında, HBDÖP'nin eleştirel düşünme becerilerinin alt düzeydeki becerilerine uygun olduğu sonucuna ulaşmıştır. Değerler,

etkinlikler ve beceriler olarak sınıflandırılarak incelenen çalışmaların sonuçları ile araştırma sonuçları benzerdir.

6. Hayat Bilgisi dersinin başka ülkelerdeki örnekleriyle karşılaştırıldığı çalışmalar incelendiğinde, sadece Fransa ile karşılaştırma yapıldığı görülmüştür. Daha sağlıklı ve genel sonuçlara ulaşılabilmesi için çalışmalar yapılması gerekmektedir. Yiğit (2007) çalışmasında, her iki ülkede kullanılan kitapları biçimsel yönden karşılaştırmış, Türkiye’de kullanılan ders kitabının renkli, Fransa’da kullanılan ders kitabının renksiz, fakat ilgi çekici bir kapak resmine ve kaliteli sayfa yapısına sahip olduğu, yeni 2005 HBDÖP’ye göre daha fazla benzerlikler (öğrenci seviyesine uygunluğu, içindekiler bölümü, sayfa numaralandırılması, ön kapak bilgileri, işleniş yaklaşım, yöntem ve teknikleri) olduğu sonucuna ulaşmıştır.

7. Eğitim sisteminin net olarak değerlendirilmesi, sistemin ihtiyaçlarının tam olarak belirlenebilmesi için o sistemin devamlılığı önem arz etmektedir. Uygulamaya konulan bir sistemin girdilerinin, süreç tamamlandıktan sonra tüm yönleriyle değerlendirilip eksik ve fazlalıkların tespiti yapılarak, o sistemin fayda-zarar göstergelerine ulaşılmalıdır. Hayat Bilgisi dersinin eğitim politikalarıyla ilişkisini inceleyen çalışmalar değerlendirildiğinde, Uçar (2004) ve Karatay (2017) çalışmaları bulunmaktadır. Bu çalışmalarda eğitim alanının siyasi etkilere oldukça elverişli bir alan olduğu bu nedenle de eğitim sistemimizin devamlılık sağlayamadığı belirlenmiştir. Araştırmacılar ortak olarak Cumhuriyet’ten günümüze kadar devlet anlayışının, sınıf seviyelerine uygun olarak yetiştirilmek istenen örnek insan modelinin, ders materyallerinde yer alması ile Türk Milli Eğitiminin Amaçlarını ve İlkelerini yüksek bir oranda etkilediği sonuçlarına varmışlardır. İncelenen çalışmaların sonuçları ile araştırma sonuçları benzerdir.

8. Hayat Bilgisi konularında yapılmış nitel çalışmaların yapıldığı üniversitelerin dağılımları incelendiğinde en fazla Marmara Üniversitesi olduğu görülmüştür. Dokuz Eylül Üniversitesi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sakarya Üniversitesi, Ankara Üniversitesi, Ordu Üniversitesi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Ahi Evran Üniversitesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Orta Doğu Üniversitesi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Erciyes Üniversitesi ve Ege Üniversitesinde ise sadece bir (1) adet nitel çalışmanın yapıldığı belirlenmiştir.

9. Hayat Bilgisi konularında yapılmış nitel çalışmaların 33 tanesinin yüksek lisans seviyesinde, 5 tanesinin ise doktora seviyesinde yapıldığı görülmüştür.

10. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların yayın yılı olarak en fazla 2018 yılında yedi (7) adet , en az ise 2012, 2006 ve 2004 yılında bir (1) adet yapıldığı belirlenmiştir. Bazı yıllar ise hiç çalışma yapılmadığı anlaşılmıştır.

11. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların araştırma model ve yöntemlerine göre en fazla doküman analizi on üç (13) adet, en az ise ilişkisel tarama (1) bir adet tekniklerinin kullanıldığı belirlenmiştir.

12. Hayat Bilgisi konularında yapılmış nitel çalışmaların veri toplama araç ve yöntemlerine göre en fazla doküman tekniğinin (öğretim programları, ders kitapları, test, ölçek, gözlem formu vb.) en az ise anket tekniğinin iki (2) adet kullanıldığı görülmüştür. Ayrıca on dokuz (19) adet çalışmada görüşme tekniği kullanılmıştır. Kimi çalışmalarda birden fazla veri toplama aracı ve yöntemi kullanıldığı görülmüştür.

13. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmaların veri analizi yöntemlerine göre en fazla içerik analizi yirmi üç (23) adet, en az ise görsel analiz ve kitap ve belge inceleme kriteri (birer adet) kullanıldığı belirlenmiştir. Bazı çalışmalarda birden fazla veri analiz tekniği kullanıldığı, bazı çalışmalarda ise veri analiz tekniği ile ilgili bilgi verilmediği anlaşılmıştır.

14. Hayat Bilgisi konularında yapılmış olan nitel çalışmalarda verilerin en fazla dokümanlardan (19 adet), en az ise veli, okul yöneticileri, alan uzmanları ve yetişkinlerden (birer adet) elde edildiği görülmüştür. Bazı çalışmalarda birden fazla çalışma grubundan veri toplandığı ifade edilmiştir.

5.2. Öneriler

Araştırma, meta-sentez yöntemi ile yürütüldüğü için sadece nitel çalışmalar incelenmiş ve sentezlenmiştir. Araştırmacılar için Hayat Bilgisi konularında yapılan nicel çalışmaları, meta-analiz yöntemi ile incelemek literatüre katkı sağlayacaktır. Hayat Bilgisi konularında oluşturulmuş temalar:

- ✓ Hayat Bilgisi dersinin tarihsel gelişimi, değişimi ve içeriği konularında yapılan çalışmalar
- ✓ Hayat Bilgisi dersi ve öğretim programı hakkında yapılan çalışmalar
- ✓ Hayat Bilgisi dersinde kullanılmakta olan strateji, yöntem ve tekniklerle ilgili yapılan araştırmalar

- ✓ Hayat Bilgisi dersinde hangi ders araç ve gereçlerinin (materyallerin) kullanıldığı ve kullanılan bu materyallerin ihtiyaçlara karşılık verip vermediği ile ilgili yapılan çalışmalar
- ✓ Hayat Bilgisi dersinin içeriğinde bulunan değerler, etkinlikler ve becerilerin sayısı, niteliği ve ulaşılabilirlik seviyesi ile ilgili yapılan çalışmalar
- ✓ Hayat Bilgisi dersinin başka ülkelerdeki örnekleriyle karşılaştırıldığı çalışmalar
- ✓ Hayat Bilgisi dersinin eğitim politikalarıyla ilişkisini inceleyen çalışmalar olmak üzere oluşturulmuş temaların içeriği ile ilgili nicel verilerin ve istatistiksel çözümlemelerin kullanıldığı meta-analiz çalışmaları yapılabilir.

Hayat Bilgisi dersinde kullanılan strateji, yöntem ve teknik açısından, örnek olay yöntemi haricinde diğer yöntemler için de farklı nitel çalışmalar yapılabilir.

Hayat Bilgisi dersinin veya başka derslerin öğretim programlarının, eğitimde önde ve örnek olan ülkelerdeki örnekleriyle karşılaştırıldığı farklı nitel çalışmalar yapılabilir.

Hayat Bilgisi dersinde kullanılan materyaller açısından, incelenen araştırmalarda genel olarak ders ve öğrenci çalışma kitaplarının araştırıldığı belirlendiği için farklı araç ve gereçler özellikle 2023 eğitim vizyonu ile eğitim literatürümüze giren beceri-tasarım atölyeleri ile ilgili eylem çalışmaları yapılabilir.

2023 Eğitim Vizyonu ile ilgili olarak Hayat Bilgisi dersiyle ilişkisi, eğitim paydaşları olan idareci, öğretmen, öğrenci ve veli açısından oluşan bakış açıları ile ilgili çalışmalar yapılabilir.

Beceri-tasarım atölyeleri ile ilgili olarak Milli Eğitim Bakanlığının, öğretmen, veli ve idarecilere yönelik olarak yaptığı veya yapması gereken hizmet içi eğitim faaliyetleri ile ilgili nitel çalışmalar yapılabilir.

Hayat Bilgisi dersinde bulunan farklı beceriler için hazırlanmış eğitim programlarının uygulanıp sürecin ve değişikliklerin gözlemlendiği nitel çalışmalar yapılabilir.

Etkinliklerle öğretimin işlevselliğini öğrenebilmek için belirlenmiş kazanımlara yönelik farklı etkinliklerin uygulandığı eylem çalışmaları yapılabilir.

Müziksel zeka alanı dışında çoklu zeka kuramının diğer zeka alanları ile ilgili Hayat Bilgisi konularına yönelik çalışmalar yapılabilir.

Uygulamada olan en yeni Hayat Bilgisi ders kitaplarının, öğrencilerin Türkçeyi etkin kullanımına olan etkisi ile ilgili eylem çalışması yapılabilir.

2018 HBDÖP'nin birleştirilmiş sınıflı okullarda uygulanabilirliğinin; öğretmen, öğrenci ve veli bağlamında incelendiği nitel çalışmalar yapılabilir.

KAYNAKLAR

- Akbaba, T. (2004). Cumhuriyet Döneminde Program Geliştirme Çalışmaları. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*, cilt. 5, sayı. 54–55.
- Akbal, Y. (2009). *1998 Ve 2004 İlköğretim Programlarına Göre Hazırlanan Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının İçerik Ve Kullanılabilirlik Açılarından Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Akbay, F. (2017). *Hayat Bilgisi Ders Kitaplarında Yer Alan Eleştirel Düşünme Becerisi Kazanımlarına Ait Etkinliklerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akın, B. İ. (2007). *2005-2006 Öğretim Yılı İlköğretim Okulları Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Pedagojik Açidan Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.
- Akyol, P. (2018). *İlkokul Üçüncü Sınıf Hayat Bilgisi Dersi Kılavuz Kitabındaki Okul Heyecanım Temasında Yer Alan Etkinliklerin Ara Disiplin Açısından Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Arık, S. (2016). *Hayat Bilgisi Dersinde Liderlik Becerisinin Kazandırılmasının Sınıf Öğretmeni Görüşlerine Göre İncelenmesi*. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Arslan, M. (2000). Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programları ve Belli Başlı Özellikleri. *Milli Eğitim Dergisi*, sayı. 146.
- Bahçe, A. (2010). *Hayat bilgisi öğretiminde değerlerin kazandırılma düzeylerinin öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Balık, Z. D. (2016). *Hayat Bilgisi Öğretim Programındaki Değerler Bağlamında Hayat Bilgisi Ders Kitapları İle Yüz Temel Eser Listesindeki Ulusal Masalların Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Van.

- Bayırlı, H. (2018). *Hayat Bilgisi Dersi Bağlamında Değerler Eğitimi: Aile Birliğine Önem Verme*. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Baysal, N. Z. (2006). *Hayat bilgisi: toplumsal ve doğal yaşama bütüncül bir bakış*. Öztürk, C. (Ed.), Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (pp.2-19). Ankara: Pegem Yayıncılık
- Bektaş, M. (2001). *Hayat Bilgisi Programlarının Değerlendirilmesi*. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Binbaşioğlu, C. (2003). *Hayat bilgisi öğretimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım
- Birinci, O. (2013). *İlkokul 3.Sınıf Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Geliştirilen Doğa Eğitimi Etkinliklerinin Öğrencilerin Doğa Algılarına Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Bölük, E. (2018). *Çizgi filmlerde yer alan değerlerin ilkökul hayat bilgisi öğretim programında yer alan değerler çerçevesinde incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Çelik, G. Ö. (2014). *Hayat Bilgisi Ve Sosyal Bilgiler Öğrenme Ortamlarında Portfolyo Kullanımı: Bir Eylem Araştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Çevre Kanunu (09/08/1983). Resmi Gazete (Sayı:18132), (<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2872.pdf> ; 01 Ocak 2019 tarihinde erişilmiştir).
- Demir, S. (1998). *Cumhuriyet Döneminde Program Geliştirme Açısından Hayat Bilgisi Programlarının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Demirel, Ö. (1992). Türkiye’de Program Geliştirme Uygulamaları. *Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı. 7, ss. 27-43.
- Demirel, Ö. (2009). *Kuramdan uygulamaya eğitimde program geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi.
- Deniz, E. (2018). *Kaynaştırma eğitimine ilişkin öğretmen görüşleri: Bir meta-sentez çalışması*. Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.
- Devlet Planlama Teşkilatı (1984), (<http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3067.pdf> ; 01 Ocak 2019 tarihinde erişilmiştir).

- Dündar, Ş. (2002). İlköğretim Okullarında Hayat Bilgisi Dersi Programlarının Tarihsel Gelişim. *Trakya Üniversitesi Bilimsel Araştırmalar Dergisi*, cilt. 2, sayı. 1, ss. 11-18.
- Erkan, S. (1996). Cumhuriyetten Günümüze İlkokul Programları ve Hayat Bilgisi Programı. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, sayı. 220.
- Erol, B. (2010). *Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Dil Ve Anlatım Yönünden Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Erol, B. & Kiroğlu, K. (2012). Hayat bilgisi ders kitaplarının dil ve anlatım yönünden değerlendirilmesi. *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 32, 155-176.
- Ertürk, S. (1972). *Eğitimde program geliştirme*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Basımevi.
- Eskicumalı, A.(1994). *Ideology and Education: Reconstructing the Turkish Curriculum for Social and Cultural Change, 1923-1946*, University of Wisconsin-Madison, Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Gözel, Ü. (2018). *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Değerler Eğitimi Açısından Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Gözütok, F.D. (2003). Türkiye'de Program Geliştirme Çalışmaları. *Milli Eğitim Dergisi*, sayı. 160.
- Gülcan, M. vd. (2003). *Türkiye'de İlköğretim (Dünü, Bugünü ve Yarını)*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Güneş, T. & Demir, S. (2007). İlköğretim Müfredatındaki Hayat Bilgisi Derslerinin, Öğrencileri Fen Öğrenmeye Hazırlamadaki Etkileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 33, 169-180.
- Güven, B. & Ersoy, E. (2007). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim I Dersine İlişkin Öz Yeterlik Algıları ve Bilişsel Tutumlarının Belirlenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 21, 16.
- Güven, M. M. (2010). *Türkiye'de İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Programı Değişiklikler, Düzenlemeler, Güncellemeler*. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.

- Güzel, D. (2013). *3.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Temel Evrensel Değerleri İçermesi Bakımından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.
- Hüner, S. B. (2018). *Sokratik sorgulama temelli etkinliklerin hayat bilgisi dersinde başarı ve kalıcılığa etkisinin incelenmesi: Bir eylem araştırması*. Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Kalkınma Planları (1-10), <http://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>.
- Karatay, M. (2017). *Türkiye'de 2005-2017 Yılları Arasında İzlenen Eğitim Politikalarının İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarına Yansımalarının Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kars, N. (2006). *2005-2006 Öğretim Yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na Bağlı Okullarda Okutulan, İlköğretim Hayat Bilgisi Ders Kitaplarının Grafik Tasarım Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Sever, S. (1997). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Kılıç, Z. (2010). *İlköğretimde Hayat Bilgisi Dersinde Aile Katılımı Çalışmaları*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Kılıç, A. (2018). *Hayat Bilgisi Dersi, "Dün, Bugün, Yarın" Temasında Sözlü Ve Yerel Tarih Etkinliklerinin Değerlendirilmesi*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kıncal, R. (1993). *Türkiye'de İlkokul Programlarının (1936 İlkokul Programı) Hazırlanmasında Demografik, Ekonomik, Siyasal ve Kültürel Faktörlerin Yeri*. Eğitim Bilimleri Birinci Ulusal Kongresi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimler Fakültesi Yayınları, ss. 299-307.
- Kocaoluk, F. & Kocaoluk, M. Ş. (1998a). *İlköğretim Okulu Programı*, cilt.1, 30. Baskı, İstanbul: Kocaoluk Yayınevi.
- Kocaoluk, F. & Kocaoluk, M. Ş. (1998b). *İlköğretim Okulu Programı*, cilt.3, 30. Baskı, İstanbul: Kocaoluk Yayınevi.
- Kurşun, A. (2013). *Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Araştırma Becerilerine Ulaşılabilirliğinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi: Nitel Bir*

- Araştırma. Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.*
- Kuru, G. (2018). *Hayat bilgisi öğretimi kazanımlarının süreç içinde yurttaşlar üzerindeki etkilerini ölçmeye yönelik görüşlerin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (1948). *İlkokul Programı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (1968). *İlkokul Programı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2005). *İlköğretim 1-5. Sınıf Programları Tanıtım El Kitabı*. Ankara: MEB, Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2009). *İlköğretim 1-5. Sınıf Programları Tanıtım El Kitabı*. Ankara: MEB, Talim Ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi.
- Milli Eğitim Bakanlığı, (2018). *İlkokul 1, 2 ve 3. Sınıflar Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı*, Ankara.
- Milli Eğitim Şuraları, (<http://ttkb.meb.gov.tr/www/suralar/dosya/12> ; 01 Ocak 2019 tarihinde erişilmiştir).
- Milli Eğitim Şurası Yönetmeliği, (2014). (<http://www.mevzuat.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=7.5.19846&MevzuatIliskisi=0&sourceXmlSearch=Mill%C3%AE%20E%C4%9Fitim> ; 01 Ocak 2019 tarihinde erişilmiştir).
- Onur, V. (2009). *İlköğretim Hayat Bilgisi Programının Eleştirel Düşünceye Yönelik Kazanımlarının Ulaşılabilirlik Düzeyi*. Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Özbey, S. Ö. (2001). *Türkiye’de Hayat Bilgisi Öğretim Programlarının Tarihsel Gelişimi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Özçelik, D. A. (2010). *Eğitim programları ve öğretim (genel öğretim yöntemi)*. Ankara: Pegem Akademi.
- Özdemir, K. C. (2006). *İlköğretim Hayat Bilgisi Sosyal Bilgiler Müfredatlarının Tarih Konularında Eğitim Materyali Olarak resmin Kullanılması*. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Özdemir, S. M. (2009). Eğitimde program değerlendirme ve Türkiye’de eğitim programlarının değerlendirme çalışmalarının incelenmesi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, VI (II), 126-149.
- Özden, Y. (2006). *2004 Hayat Bilgisi Pilot Programının 1998 Hayat Bilgisi Programıyla Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Özkan, Ö. (2010). *Örnek Olay Yönteminin Hayat Bilgisi Dersi Öğrenme Ortamlarında Kullanımının Etkililiği*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Özkan, E. (2012). *2005 Hayat Bilgisi Öğretim Programının Piaget'nin Çocukta Animizm (Canlılık) Olgusuna Uygunluğu*. Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.
- Özkan, Z. S. (2017). *Hayat Bilgisi Ders Kitaplarındaki Metin Ve Görsellerin Değerler Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Polat, S., & Ay, O. (2016). Meta-sentez: kavramsal bir çözümleme. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 4(2), 52-64.
- Saraçoğlu, M. (2015). *Türkiye’de geometrik düşünme üzerine yapılan araştırmalara ilişkin bir meta-sentez*. Doktora Tezi, Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.
- Sargın, T. (2016). *Hayat Bilgisi Dersi Öğrenme Ortamlarına Çoklu Zeka Kuramının Müziksel Zeka Alanını Eklelemek: Bir Eylem Araştırması*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Senemoğlu, N. (2013). *Gelişim öğrenme ve öğretim*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Sönmez, V. (2005). *Hayat ve Sosyal Bilgiler Öğretimi Öğretmen Kılavuzu*. Ankara, Anı Yayıncılık.
- Şahin, M. (2009). Cumhuriyetin Kuruluşundan Günümüze Türkiye’de Hayat Bilgisi Ders Programlarının Gelişimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*. 2(8): 402-410.
- Şenay, Y. (2015). *Sınıf Öğretmenlerinin Hayat Bilgisi Programına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi: Bursa İli Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bursa.

- Şentürk, C. (2015) Hayat Bilgisi Dersinde Uygulanan Dizgeli Eğitimin/Öğretimin Etkililiğinin İncelenmesi. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*.
- Taneri, P. O. (2010). *Yapılandırmacı hayat bilgisi programının uygulanması: Bir durum çalışması*. Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Taş, A. (2004). Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Eğitimi Program Standartlarının Belirlenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37/1, 28-54.
- Tay, B. ve Baş, M. (2015). 2009 ve 2015 Yılı Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programlarının Karşılaştırılması. *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(10), 341-374.
- Tefek, F. A. (2016). *Hayat bilgisi dersindeki değerlere yönelik öğrenci görüşleri ve edinim durumları*. Yüksek Lisans Tezi, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.
- Tekışık, H. H. (1992). İlköğretim Okullarında Program Geliştirme. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı. 8.
- Tezcan, Ö. (2016). *İlkokul 3.Sınıf Hayat Bilgisi Dersinde Sosyal Beceri Eğitim Programının Etkisinin Sınanması: Bir Eylem Araştırması*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Tiryaki, B. (2018). *İlkokul 3. sınıf öğrencilerinin hayat bilgisi dersine yönelik tutumlarıyla demokratik tutumları arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Elazığ.
- Topal, N. (2009). *Derste Zaman Yönetimi: İlköğretim 3. Sınıf Hayat Bilgisi Dersine Yönelik Bir İnceleme*. Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Tosun, H. B. (2015). *Hayat Bilgisi Dersinde Gerçekleştirilen Müze Uygulamaları*. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982). (<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2709.pdf> ; 01 Ocak 2019 tarihinde erişilmiştir).
- Türkiye Çevre Koruma Ve Yeşillendirme Kurumu (2005), *Türkiye'nin Çevresel Durumu, Sorunları Ve Çözüm Önerileri Üzerine Türkçe Yaklaşımı*, www.turcek.org.tr

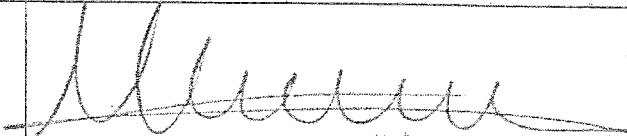
- Uçar, K. (2004). *Milli Eğitim Politikalarının Hayat Bilgisi Ders Kitaplarına Yansıması*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Ütkür, N. (2016). *Örnek Olay Yönteminin Hayat Bilgisi Dersinde Uygulanmasına Yönelik Bir Eylem Araştırması*. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Yağcı, E. ,Başar, T. & Aşkın, İ. (2016). Hayat bilgisi dersinin fen ve teknoloji dersindeki öğrenme düzeyini yordama gücü. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 6(1), 61-72, <http://dx.doi.org/10.14527/pegegog.2016.004>.
- Yaşaroğlu, C. (2017). *2015 Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programı Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme*. Journal of International Social Research, 10(51).
- Yavuz, A. (2017). *İlkokul Hayat Bilgisi Dersinde Bilişim Teknolojileri Destekli Yansıtıcı Düşünme Etkinliklerinin Öğrencilerin Ders Başarısına Ve Tutumuna Etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Rize.
- Yıldırım, G. (2015). *İlkokul Hayat Bilgisi Dersi Öğrenci Çalışma Kitaplarındaki Etkinliklerin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Yıldız, S. Ş. (2009). *2005 Hayat Bilgisi Programının Birleştirilmiş Sınıflarda Uygulanabilirliğinin Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Nitel Bir Çalışma)*. Yüksek Lisans Tezi, Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon.
- Yiğit, N. ,Devecioğlu, Y. ve Ayvacı, Ş. H. (2002). *İlköğretim fen bilgisi öğrencilerinin fen kavramlarını günlük yaşamdaki olgu ve olaylarla ilişkilendirme düzeyleri*. V.Ulusal Fen bilimleri ve Matematik Eğitimi [kongresinde bildiri olarak sunulmuştur](http://www.fedu.metu.edu.tr/ufbmek), Ankara, Türkiye. <http://www.fedu.metu.edu.tr/ufbmek> 5/b kitabi/ PDF/Fen/ Bildiri/t94d.pdf(21.08. 2005).
- Yiğit, Z. (2007). *Hayat Bilgisi Dersi Açısından Türkiye Fransa Karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İzmir.
- Yolcu, O. (2014). *Cumhuriyetten Günümüze (2013) İlköğretim Birinci Kademe Hayat Bilgisi Ve Fen Ve Teknoloji Öğretim Programlarının "Çevre Eğitimi" Açısından İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.

ETİK KURUL KARARI

TOPLANTI TARİHİ	TOPLANTI SAYISI	KARAR NO	ÇALIŞMACILARIN ADI SOYADI
21.02.2019	19	9	Sorumlu Araştırmacı : Dr.Öğr.Üyesi Mehmet ULUCAN Yardımcı Araştırmacı: Gökhan USLU

KARAR

“Hayat Bilgisi Konularında Yapılan Nitel Çalışmaların İncelenmesi: Bir Meta Sentez Çalışma” konulu çalışma etik kurulumuzda görüşülmüş olup; çalışmanın etik kurallara uygun olduğuna oybirliğiyle karar verilmiştir.

Prof. Dr. Mehmet Nuri GÖMLEKSİZ (Başkan)			
Doç. Dr. Sebahattin DEVECİOĞLU (Üye)	Bulunamadı	Doç. Dr. Rifat BİLGİN (Üye)	Bulunamadı
Doç. Dr. Süleyman İLHAN (Üye)	İmza	Doç. Dr. Haki PEŞMAN (Üye)	İmza
Doç. Dr. İrfan EMRE (Üye)	İmza	Doç. Dr. Yunus Emre KARAKAYA (Üye)	İmza
Doç. Dr. Taner YILDIRIM (Üye)	Bulunamadı	Dr. Öğr. Üyesi Serkan BİÇER (Üye)	Bulunamadı
Doç. Dr. Erkan Turan DEMİREL (Üye)	İmza	Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Ülkü KAN (Üye)	Bulunamadı

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU¹

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	GÖKHAN USLU
Öğrenci Numarası	161403125
Enstitü Anabilim Dalı	TEMEL EĞİTİM
Bilim Dalı	SINIF EĞİTİMİ
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	DR. ÖĞR. ÜYESİ MEHMET ULUCAN
Tez Başlığı (Türkçe)	HAYAT BİLGİSİ KONULARINDA YAPILAN NİTEL ÇALIŞMALARIN İNCELENMESİ: BİR META-SENTEZ ÇALIŞMASI

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam sayfalık kısmına ilişkin, 16/07/2019. tarihinde Enstitü tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 21 'dir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Öğrencinin Adı-Soyadı
(İmzası)

¹ İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"nın, "% 25'i geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı ve Soyadı : Gökhan USLU
Doğum Yeri : İlkadım/ SAMSUN
Doğum Tarihi : 11/09/1991

Eğitim Durumu

İlköğretim:

- 1997-2002 Dikbıyık İlköğretim Okulu/ Çarşamba
- 2002-2005 Şehit Selman Özay İlkokulu/ İlkadım

Lise Öğrenimi:

- 2005-2009 Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği İlyas Kılıç Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi/ İlkadım

Lisans Öğrenimi:

- 2010-2014 Amasya Üniversitesi-Eğitim Fakültesi- Sınıf Öğretmenliği ABD-Sınıf Öğretmenliği Programı /Amasya (2010)

Yüksek Lisans Öğrenimi:

- Fırat Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı (2016)

İletişim : gokhanuslu61@gmail.com

İş Hayatı :

- Öğretmen-2014 Eylül İlk atama Güzeltepe İlkokulu Muş/MERKEZ
- Müdür Yardımcısı- 2018 Yönetici Görevlendirme Ortakent İlkokulu Muş/MERKEZ